

Bruxelles, den 7.3.2018
SWD(2018) 203 final

ARBEJDSDOKUMENT FRA KOMMISSIONENS TJENESTEGRENE

Landerapport for Danmark 2018

Ledsagedokument til

**MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN TIL EUROPA-PARLAMENTET, RÅDET,
DEN EUROPÆISKE CENTRALBANK OG EUROGRUPPEN**

**Det europæiske semester 2018: Vurdering af fremskridt med strukturreformer,
forebyggelse og korrektion af makroøkonomiske ubalancer samt resultater af de
dybdegående undersøgelser i henhold til forordning (EU) nr. 1176/2011**

{COM(2018) 120 final}

INDHOLD

Resumé	1
1. Økonomiske forhold og fremtidsudsigter	4
2. Fremskridt med de landespecifikke henstillinger	11
3. Reformprioriteter	15
3.1. Offentlige finanser og beskatning	15
3.2. Finanssektoren	18
3.3. Arbejdsmarked, uddannelse og sociale spørgsmål	26
3.4. Investeringer	35
3.5. Sektorpolitik	40
Bilag A	44
Oversigtstabel	44
Bilag B	47
Resultattavle for proceduren i forbindelse med makroøkonomiske ubalancer	47
Bilag C	48
Standardtabeller	48
Referencer	54

TABELLER

Tabel 1.1:	Økonomiske, finansielle og sociale nøgleindikatorer	10
Tabel 2.1:	Fremskridt med de landespecifikke henstillinger	12
Tabel 3.2.1:	Ændring af sammensætningen af realkreditlån til husholdninger 2013-2016	22
Tabel 3.2.2:	Indikatorer for finansiell soliditet	24
Tabel B.1:	MIP-resultattavle for Danmark (AMR-rapporten 2018)	47
Tabel C.1:	Finansmarkedsindikatorer	48
Tabel C.2:	Centrale indikatorer i den sociale resultattavle	49
Tabel C.3:	Arbejdsmarkeds- og uddannelsesmæssige indikatorer	50
Tabel C.4:	Indikatorer for social inklusion og sundhed	51

Tabel C.5:	Resultat- og politikindikatorer for produktmarkedet	52
Tabel C.6:	Grøn vækst	53

FIGURER

Figur 1.1:	Vækst i BNP og drivkræfterne bag	4
Figur 1.2:	Udvikling i det private forbrug og investeringer	4
Figur 1.3:	Potentiel vækst	5
Figur 1.4:	Produktivtetsvækst	5
Figur 1.5:	Beskæftigelse og arbejdsløshed	6
Figur 1.6:	Forbrugerprisinfation	6
Figur 1.7:	Fordeling af eksportmarkedsandele	7
Figur 1.8:	De enkelte sektors bidrag til de løbende poster	7
Figur 1.9:	Arbejdsomkostninger i industrien	8
Figur 1.10:	Offentlig bruttogæld og rentebyrde	9
Figur 2.1:	Implementering d.d. af henstillinger fra 2011-2017	11
Figur 3.1.1:	Indtægter fra pensionsafkastskatten	15
Figur 3.1.2:	Fremskrivning af levealderen	17
Figur 3.2.1:	Boliginvesteringer og bolig-Q	18
Figur 3.2.2:	Regionale boligpriser	19
Figur 3.2.3:	Overvurderingsgab iff. pris/indkomst, pris/leje og grundlæggende modelværdier	19
Figur 3.2.4:	Pris på ejerlejligheder iff. indkomst	20
Figur 3.2.5:	Gæld i husholdningerne	21
Figur 3.2.6:	Prudentielle benchmarks og benchmarks baseret på fundamentaler, husholdninger	22
Figur 3.2.7:	Nye realkreditlån med en gælds faktor over 4	23
Figur 3.2.8:	Kreditvækst	24
Figur 3.2.9:	Kilder til erhvervsfinansiering	25
Figur 3.3.1:	Virksomheder, som melder om mangel på arbejdskraft	26
Figur 3.3.2:	Beskæftigelse og arbejdsløshed fordelt på oprindelsesland	29
Figur 3.3.3:	PISA-resultater fordelt på indvandrerstatus: underpræstation inden for naturfag	32
Figur 3.4.1:	Nettostilling over for udlandet fordelt på sektor	35
Figur 3.4.2:	Saldo på betalingsbalancens løbende poster	35
Figur 3.4.3:	Betalingsbalancens løbende poster — faktisk, konjunkturkorrigeret og norm	36
Figur 3.4.4:	Investeringer efter sektor	36
Figur 3.4.5:	Opsparing efter sektor	37
Figur 3.4.6:	Pensionsbidrag og akkumuleret opsparing	37
Figur 3.5.1:	Beskæftigelse i hurtigt voksende virksomheder i innovative sektorer	40
Figur 3.5.2:	Indtægter fra miljøafgifter	41
Figur 3.5.3:	Forbrugerpriser, elektricitet, 2016	43

BOKSE

<i>Boks 2.1:</i> EU-støtten til strukturændringer i Danmark har skabt konkrete resultater	14
<i>Boks 3.3.1:</i> Resultater set ud fra den europæiske søjle for sociale rettigheder	28
<i>Boks 3.3.2:</i> Udvalgt fokusområde: Livslang læring	34
<i>Boks 3.4.1:</i> Investeringsrelaterede udfordringer og reformer i Danmark	39

RESUMÉ

Det igangværende opsving i Danmark giver mulighed for at sikre holdbar økonomisk vækst. Under de nuværende forhold med stadig stigende kapacitetsbegrænsninger ligger de største udfordringer i at øge investeringerne, produktivitetsvæksten og arbejdsudbuddet. Skønt regeringen i de seneste år har vedtaget adskillige foranstaltninger, kræver det stadig en ekstra indsats at opfylde målene i 2025-reformdagsordenen. Der er risici under opbygning på boligmarkedet i lyset af de stigende tegn på overvurderede boligpriser. Det finansielle system kan styrkes ved at skærpe den makroprudentielle politik og mindske sårbarhederne relateret til den store gæld i husholdningerne, hvilket vil mindske de potentielt negative virkninger på den bredere økonomi. ⁽¹⁾

Økonomien i Danmark anslås i 2017 at have oplevet den kraftigste vækst i et årti, idet det reale BNP steg med 2,1 %. Danmarks BNP nåede allerede i 2014 tilbage på niveauet før krisen og er siden styrket yderligere. Forbrugerpris-inflationen er fortsat lav, men er begyndt at stige en anelse som følge af primært moderate stigninger i energipriserne og kerneinflationen. Beskæftigelsesvæksten har været robust siden 2012, især i servicesektoren, og beskæftigelsesfrekvensen er således bragt op på niveauet før krisen (77,4 % i 2016), mens arbejdsløsheden er faldet. Efter en stabilisering i 2016 faldt arbejdsløsheden til 5,8 % i 2017.

Investeringernes andel af BNP er gradvist steget til et niveau tæt på det langsigtede gennemsnit. Under krisen understøttede de offentlige investeringer den økonomiske aktivitet, og de steg kraftigt fra at udgøre 3 % af BNP i 2008 til 4 % af BNP i 2012, hvorefter de har ligget forholdsvis stabilt. Erhvervsinvesteringerne steg især mellem 2010 og 2014, hvilket primært kan tilskrives de større selskaber, hvorimod investeringslysten blandt de mindre virksomheder fortsat er afdæmpet. I de senere år er

boliginvesteringerne begyndt at tegne sig for det meste af væksten i investeringer, hvilket især skyldes de kraftigt stigende boligpriser.

Overskuddet på betalingsbalancens løbende poster ventes i 2017 at udgøre 8,4 % af BNP, og det er således faldet en anelse fra højdepunktet på 9,5 % af BNP i begyndelsen af 2015. En øget deltagelse i globale værdikæder og større investeringer i udlandet har styrket danske virksomheders eksport, skønt der er tabt eksportmarkedsandele i de senere år. Handelsbalancen ventes at udgøre 7,2 % af BNP takket være merchanting og andelen af varer, der forarbejdes og sælges i udlandet. Nettoudlandsformuen, som udgjorde 53 % af BNP, genererer fortsat betydelige afkast.

Væksten i BNP forventes at forblive kraftig, bredt baseret og at ligge over skønnene for den potentielle vækst. Det private forbrug, investeringerne og eksporten forventes fortsat at yde de største bidrag til den økonomiske vækst. Som følge heraf ventes beskæftigelsen af stige yderligere, skønt den tiltagende mangel på kvalificeret arbejdskraft i nogle brancher kan lægge en dæmper på væksten. Den solide vækst i eksporten ventes at begrænse tabet af eksportmarkedsandele og bidrage til et stort overskud på betalingsbalancens løbende poster.

Den offentlige budgetsaldo ventes at forblive stort set stabil på -1 % af BNP i 2018 og 2019. Den tynges af midlertidige overførsler til husholdningerne, bl.a. som følge af muligheden for frivillig udbetaling af efterlønsbidraget i 2018 og tilbagebetalingen af den for meget betalte ejendomsskat i 2019. Som følge af overskud på den primære saldo og en solid vækst i BNP er den offentlige gæld på en nedadgående kurs.

I sin mellemsigtede plan "Vækst og Velstand 2025" har mindretalsregeringen bestående af tre partier fremlagt et reformprogram for de kommende år (Finansministeriet, 2017d). Siden regeringen blev dannet i november 2016, har den iværksat initiativer til at fremme arbejdsudbuddet, forbedre virksomhedernes rammevilkår og øge produktiviteten. 2025-planen indeholder reformer til at øge BNP med 4 % på mellemlang sigt. De vedtagne reformer til at sikre den finansielle stabilitet omfatter bl.a. krav om afdrag for meget gældsatte husholdninger.

⁽¹⁾ I denne rapport analyseres Danmarks økonomi i lyset af Europa-Kommissionens årlige vækstundersøgelse, som blev offentliggjort den 22. november 2017. I vækstundersøgelsen opfordrer Kommissionen EU-medlemsstaterne til at gennemføre reformer for at skabe en mere produktiv, robust og inklusiv europæisk økonomi. Medlemsstaterne bør i den forbindelse særligt fokusere på de tre elementer af den positive trekant for økonomisk politik — fremme af investeringer, strukturreformer og en ansvarlig finanspolitik.

Danmark har gjort begrænsede fremskridt med implementeringen af den landespecifikke henstilling fra 2017. På sektorniveau er der gjort visse fremskridt med hensyn til at lempe restriktionerne for etablering af butikker og styrke konkurrencen i transportsektoren og i bygge- og anlægsbranchen. Imidlertid er der ikke gjort eller kun gjort begrænsede fremskridt i andre hjemmemarkedsorienterede dele af servicesektoren, som fortsat præges af svag konkurrence, hvilket leder til konklusionen om begrænsede fremskridt med implementeringen af den landespecifikke henstilling fra 2017.

Danmark har enten allerede nået eller er godt på vej til at nå de nationale mål under Europa 2020-strategien. Det gælder f.eks. målene for beskæftigelse, forskning og udvikling, drivhusgasudledninger, vedvarende energi, antal unge, der forlader uddannelsessystemet tidligt, og energieffektivitet. Det kan imidlertid blive en udfordring for Danmark at nå målet for nedbringelse af antallet af personer, der er i risiko for fattigdom eller social udstødelse.

Danmark klarer sig godt inden for indikatorerne i den sociale resultattavle, som understøtter den europæiske søjle for sociale rettigheder. Beskæftigelsesfrekvenserne er høje og stiger fortsat, og de sociale beskyttelsesordninger er yderst veludviklede. Disse resultater afspejler den højt udviklede velfærdsmodel, herunder en effektiv aktiv arbejdsmarkedspolitik, en stærk dialog mellem arbejdsmarkedets parter og et dynamisk arbejdsmarked.

I denne rapport undersøges følgende strukturelle aspekter, som synes at udgøre en særlig udfordring for dansk økonomi:

- **De hjemmemarkedsorienterede dele af servicesektoren er stadig præget af en meget svag konkurrence, selv om regeringen har truffet foranstaltninger til at stimulere produktiviteten og investeringerne.** Folketinget har i løbet af 2017 vedtaget foranstaltninger til at lette planrestriktionerne i detailhandelen og øge konkurrencen i taxibranchen. Den 1. januar 2018 trådte et nyt bygningsreglement i kraft, som vil forenkle byggeprocedurerne. Skønt de nationale standarder er blevet tilpasset internationale standarder i nogle byggesektorer, skaber de stadig hindringer for konkurrencen i andre. Den svage konkurrence gennem de seneste år har medført højere forbrugerpriser (bl.a. i detailhandelen, finanssektoren, forsynings- og netværksindustrien samt engroshandelen med medicinalvarer), selv når der justeres for købekraft.
- **Efter flere år med betydelige boligprisstigninger er der ved at opstå overvurderingsrisici, særligt i de største byområder.** Priserne drives overvejende af indkomststigninger og den demografiske udvikling og stimuleres yderligere af de meget lave renter og den nominelle fastfrysning af ejendomsskatterne. Selv om der er godt gang i boligbyggeriet, har befolkningstilvæksten overhalet udviklingen i boligmassen i de største byområder. Boligpriserne er steget kraftigere, end disse underliggende faktorer tilsiger, og der er derfor tegn på overvurderinger på boligmarkedet, særligt i de største byområder. I maj 2017 blev der vedtaget en reform, som vil bringe ejendomsskatterne på linje med ejendommenes aktuelle værdier og således bringe en ende på de procykliske ejendomsskatter i 2021.
- **Skønt produktiviteten i dansk økonomi stadig er blandt de højeste i EU, er produktivitetsvæksten ligesom i andre EU-medlemsstater faldet i adskillige årtier.** I sin første rapport fra december 2017 pegede produktivitetsrådet på en lang række mulige hindringer for produktivitetsvækst. Der peges bl.a. på den svage konkurrence i de hjemmemarkedsorienterede dele af servicesektoren.
- **Selv om de danske husholdninger fortsat arbejder på at nedbringe gælden, er niveauet blandt de højeste i EU.** Husholdningerne fortsatte med at nedbringe deres gæld i 2017, men alligevel ligger gælden ifølge Europa-Kommissionens skøn stadig langt over et niveau, som kan forklares ud fra fundamentale økonomiske faktorer, og som er forsvarligt ifølge prudentielle benchmarks. Andelen af realkreditlån med en meget høj gælds faktor og til variabel rente er desuden

steget kraftigt siden 2013, særligt i og omkring København. Kombinationen af stor gæld samt høj rentefølsomhed og potentielt overvurderede boligpriser øger risikoen ved en priskorrektion, som vil kunne skade realøkonomien og banksektoren. Skønt de danske myndigheder har truffet nye makroprudentielle foranstaltninger for yderligere at begrænse mulighederne for at optage risikobetonede lån, udgør den store gæld i husholdningerne stadig en risiko for den økonomiske stabilitet.

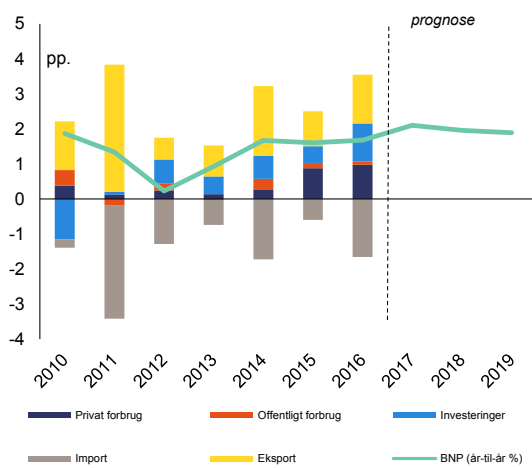
- **Manglen på kvalificeret arbejdskraft i visse sektorer skaber store udfordringer.** De seneste beskæftigelses- og uddannelsesreformer har til formål at løse denne problemstilling. Det overordnede mål er at skabe bedre og mere attraktive erhvervsuddannelser for at sikre, at arbejdstagerne har de kvalifikationer, der efterspørges på markedet. Alligevel er kun 18,5 % af de danske studerende begyndt på en erhvervsuddannelse. Det er under 2025-målet for erhvervsuddannelsesreformen fra 2015 om, at 30 % af en ungdomsårgang skal påbegynde en erhvervsuddannelse direkte efter grundskolen.
- **Trods stigende økonomisk aktivitet og faldende arbejdsløshed befinder dele af befolkningen sig fortsat på kanten af arbejdsmarkedet.** Det gælder navnlig personer med indvandrerbaggrund (og især personer med oprindelse uden for EU), unge, der hverken er i beskæftigelse eller under uddannelse, samt personer med nedsat arbejdsevne eller handicap. De seneste beskæftigelsesreformer kombinerer en mere individualiseret støtte til ledige og udsatte personer med stærkere økonomiske incitamenter til at arbejde.
- **Der er truffet en række politiske foranstaltninger til at hjælpe nyankomne flygtninge i arbejde.** Fokus er rettet på en tidlig indsats og vurdering af de enkeltes færdigheder. De indledende resultater er positive, idet beskæftigelsen blandt flygtninge steg med 15 procentpoint mellem 2015 og 2017. Den toårige integrationsgrunduddannelse (IGU-forløbet), som fik en langsom start, ser ud til at være kommet op i gear.
- **Den positive opsparings- og investeringsbalance i Danmark afspejler hovedsageligt store opsparinger i virksomhederne snarere end få investeringer.** Virksomhedernes opsparingskvote er fortsat høj, skønt omfanget af investeringer er tilbage på det gennemsnitlige niveau før krisen. Selv om erhvervsinvesteringerne samlet set har fundet deres normalniveau, er investeringerne blandt de mindre virksomheder stadig afdæmpede. Finansieringsvilkårene er forbedret, men opstartsvirksomheder, små virksomheder og virksomheder, som ikke kan stille sikkerhed i form af fast ejendom, har stadig vanskeligt ved at få adgang til finansiering. Regeringens tiltag til at forbedre adgangen til finansiering omfatter initiativer til at fremme iværksætterier og forbedre de mindre virksomheders muligheder for egenkapitalfinansiering.

1. ØKONOMISKE FORHOLD OG FREMTIDSUDSIGTER

Vækst i BNP

Dansk økonomi er inde i et solidt opsving. Realvæksten i BNP steg fra 0,2 % i 2012 til anslåede 2,1 % i 2017, og ifølge Kommissionens vinterprognose 2018 ventes den at stige med 2,0 % i 2018 og 1,9 % i 2019. Det reale BNP er steget kraftigt og har ligget over skønnene for den potentielle vækst siden 2013. Som følge heraf er outputgabet snævret ind til -1 % af det potentielle BNP i 2017 (fig. 1.1).

Figur 1.1: Vækst i BNP og drivkræfterne bag

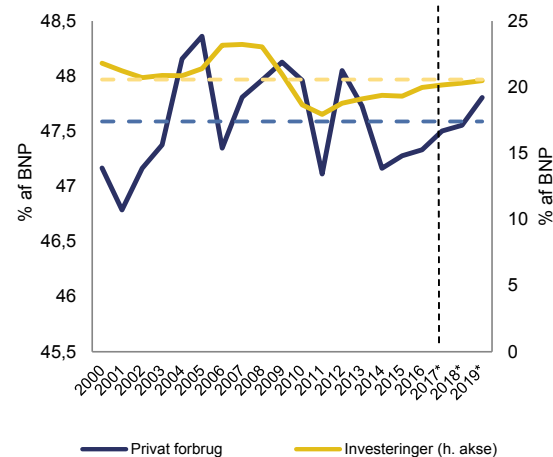
Kilde: Europa-Kommissionens vinterprognose 2018

Eksporten, det private forbrug og investeringerne har ydet det største bidrag til væksten. Eksportens bidrag til væksten er steget i takt med den stigende økonomiske vækst blandt Danmarks vigtigste handelspartnere, og efterhånden som der atter er kommet gang i verdenshandelen. Det private forbrug understøttes af støtte stigninger i de disponible indkomster og i beskæftigelsen. Til trods for en solid stigning i det private forbrug er dets andel af BNP stadig under gennemsnittet siden 2000 (fig. 1.2), og husholdningerne har generelt øget deres opsparingskvote. Navnlige er forbruget blandt de mere gældssatte husholdninger stadig afdæmpet knap 10 år efter krisen, idet de har koncentreret sig om at nedbringe deres gæld (Hviid og Kuchler, 2017).

Investeringernes andel af BNP er steget støt siden 2011. Niveaulet lå omkring gennemsnittet for EU indtil 2008, men blev hårdt ramt af krisen (og

den efterfølgende nedtur på boligmarkedet). Investeringsniveauet har rejst sig siden lavpunktet i 2011 og anslås at være nået op på 20,1 % af BNP i 2017, hvilket stort set er på linje med dets gennemsnit siden 2000 og gennemsnittet i euroområdet på 20,3 % i 2017. Med hjælp fra de kraftigt stigende boligpriser har boliginvesteringerne tegnet sig for hovedparten af investeringsvæksten siden 2013. Boliginvesteringernes andel af BNP er steget fra 3,7 % i 2013 til anslåede 4,5 % i 2017, hvorimod de øvrige investeringskategorier har ligget stabilt i forhold til BNP (se også afsnit 3.2).

Figur 1.2: Udvikling i det private forbrug og investeringer

De stiplede linjer viser gennemsnittet siden 2000.

*: Kommissionens prognose

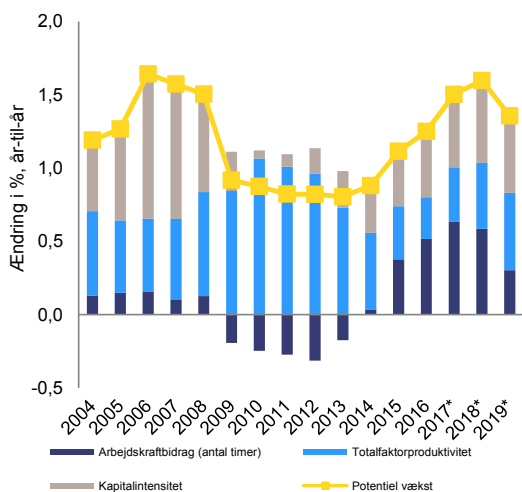
Kilde: Europa-Kommissionens efterårsprognose 2017

Det bredt baserede økonomiske opsving ventes at fortsætte i de kommende år. Der ventes fortsat en stærk udvikling i eksporten, efterhånden som det økonomiske opsving blandt Danmarks vigtigste handelspartnere tager til i styrke. Privatforbruget ventes at blive understøttet yderligere af finanspolitiske foranstaltninger (se afsnit 3.1). De stigende boligpriser ventes fortsat at holde gang i boliginvesteringerne i de kommende år (se afsnit 3.2). Efterhånden som konjunkturerne normaliseres, og outputgabet lukkes, ventes investeringsvæksten at stilne af, hvilket vil få konsekvenser for den øvrige aktivitet i bygge- og anlægsbranchen (se afsnit 3.4).

Potentiel vækst

Den potentielle vækst i BNP er gradvist blevet styrket. Efter at have nået sit nedre vendepunkt på 0,8 % i 2013, ventes den at stige til 1,6 % i 2018. Denne stigning siden 2013 skyldes primært en stigende beskæftigelse, som kompenserer for tilbagegangen mellem 2009 og 2013. Bidraget fra kapitalintensiteten og totalfaktorproduktiviteten har været relativt stabilt og ligger under niveauet før krisen (fig. 1.3).

Figur 1.3: **Potentiel vækst**

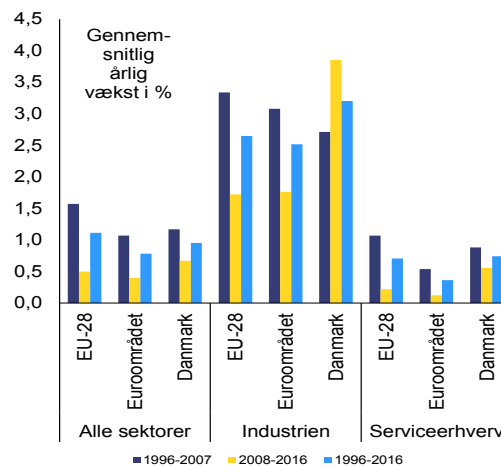
*: Kommissionens prognose

Kilde: Europa-Kommissionens efterårsprognose 2017

Danmarks produktivitetsvækst har fulgt en nedadgående trend i de seneste årtier — på linje med lignende EU-medlemsstater (Europa-Kommissionen, 2017b). Udviklingen i produktiviteten i de forskellige sektorer har været blandet, idet der generelt har været en solid produktivitetsvækst i industrien, mens den har været langt svagere i servicesektoren (fig. 1.4). Produktivitetsvæksten har navnlig været svag i de dele af servicesektoren, der er rettet mod hjemmemarkedet ⁽²⁾ (Europa-Kommissionen, 2017b og Produktivitetskommissionen, 2013). Den svage konkurrence udpeges som en væsentlig faktor i adskillige sektorer (se afsnit 3.4 og 3.5).

⁽²⁾ Dvs. sektorer, hvor eksporten tegner sig for mindre end 25 % af den samlede værditilvækst, eller hvor mindre end 25 % af den samlede værditilvækst skabes af udenlandsk ejede virksomheder.

Figur 1.4: **Produktivitsvækst**

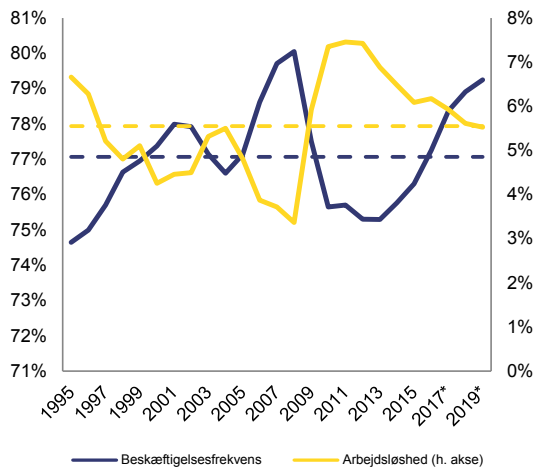

Kilde: Eurostat

Arbejdsmarkedsrelaterede og sociale forhold

Udviklingen i beskæftigelsen er fortsat solid. Beskæftigelsen er steget hvert kvartal siden primo 2013, og den anslås at være steget med 2 % i 2017. I 2016 nåede beskæftigelsesfrekvensen op på 77,4 %, hvilket er over gennemsnittet for Danmark på 76,8 % og for EU på 71,7 % siden 1995 (fig. 1.5). Denne udvikling kan primært tilskrives øget beskæftigelse i den private sektor.

Arbejdsløsheden har fulgt en nedadgående trend siden primo 2012. I 2017 faldt den til 5,8 %. Alligevel kunne der spores en midlertidig stigning i 2016 som følge af det store antal nyankomne indvandrere, som søgte arbejde (afsnit 3.3), hvilket til dels afspejler den politisk begrundede overgang til at klassificere modtagere af integrationsydelse som jobparate. Arbejdsløsheden var imidlertid stadig et godt stykke under EU-gennemsnittet på 7,7 % i 2017.

Figur 1.5: **Beskæftigelse og arbejdsløshed**

De stiplede linjer viser gennemsnittet siden 1995.

Kilde: Europa-Kommissionens efterårsprognose 2017

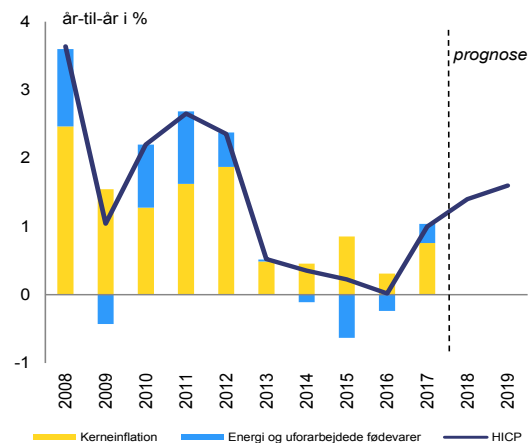
Manglen på kvalificeret arbejdskraft begynder at skabe store udfordringer for Danmark. Den generelle mangel på arbejdskraft ligger stadig et godt stykke under niveauet før krisen, men der er ved at opstå flaskehalse i sektorer såsom bygge- og anlægsbranchen, IKT-sektoren og servicesektoren. Samtidig kan der konstateres lavere beskæftigelse blandt dem, der befinder sig på kanten af arbejdsmarkedet, og der ligger stadig en væsentlig udfordring i at integrere sårbare grupper såsom indvandrere, unge samt personer med nedsat arbejdsevne eller handicap på arbejdsmarkedet.

Indkomstuligheden i Danmark er lav. Overordnet set har den økonomiske vækst været inklusiv — husholdningernes indkomst steg kraftigere end BNP mellem 2010 og 2017, og der har været en positiv udvikling i beskæftigelsen og de sociale indikatorer. Indkomsten blandt de 20 % rigeste husholdninger var fortsat 4,1 gange højere end blandt de 20 % fattigste i 2016. Fordelingen af husholdningernes nettoformue påvirkes af den ulige fordeling af boligaktiver kombineret med de kraftigt stigende boligpriser i navnlig København.

Inflation

Forbrugerprisinflationsen er stadig lav, men ventes at begynde at stige. Det harmoniserede forbrugerprisindeks steg med 1,1 % i 2017 som følge af en stigende kerneinflation og stigende energipriser. Det ventes gradvist at stige med

1,4 % i 2018 og 1,6 % i 2019 som følge af stigende priser på tjenesteydelser (fig. 1.6).

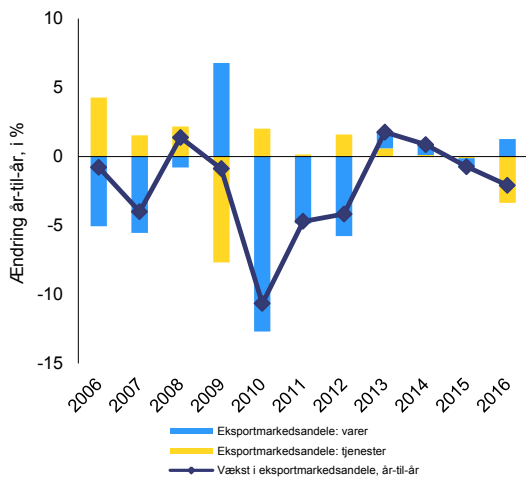
Figur 1.6: **Forbrugerprisinflationsen**

Kilde: Europa-Kommissionens vinterprognose 2018

Betalingsbalance og konkurrenceevne

Danmark mistede betydelige eksportmarkedsandele efter krisen, primært på varemarkederne, men situationen har været stabil siden 2013. Skønt tallene for 2016 peger i retning af yderligere tab som følge af det negative bidrag fra eksporten af tjenesteydelser, kan disse hovedsageligt tilskrives den midlertidigt svage eksport i shippingbranchen. Takket være den genoptagede verdenshandel er eksporten i shippingbranchen steget på det seneste, og den negative udvikling i eksporten af tjenesteydelser i 2016 vil formodentlig være vendt i 2017, således at Danmarks andel af verdenseksporten forbliver relativt stabil (fig. 1.7).

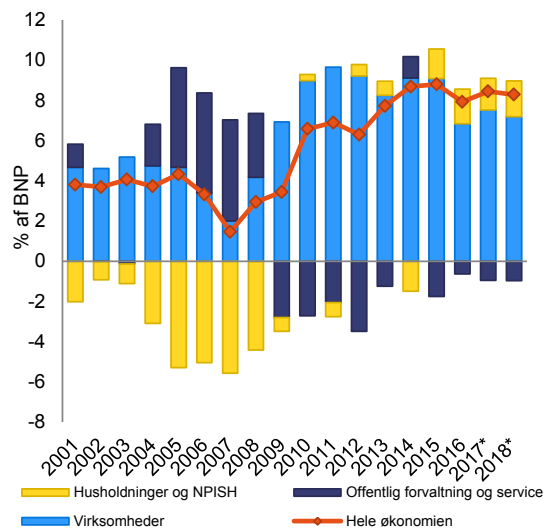
Figur 1.7: Fordeling af eksportmarksandele

Kilde: Europa-Kommissionen

Overskuddet på betalingsbalancens løbende poster udgjorde 8,1 % af BNP i tredje kvartal 2017. Med et konjunkturkorrigeret overskud på 7,2 % af BNP følger betalingsbalancens løbende poster stadig en udvikling, som ligger langt over den normaludvikling, der kunne forventes ud fra fundamentale økonomiske faktorer (mellem 0 % og 1 % af BNP) (se afsnit 3.4). Det vedvarende store overskud skyldes i højere grad stigende opsparing end afdæmpede investeringer. Skønt erhvervsinvesteringerne næsten er tilbage på gennemsnittet før krisen, sidder virksomhederne fortsat med store opsparinger (omkring 6 % af BNP), som langt overgår niveauet før krisen (fig. 1.8). Husholdningernes opsparingskvote forventes at forblive stor som følge af deres pensionsopsparinger og vedvarende bestræbelser på at nedbringe gælden (se afsnit 3.2). Husholdningerne er også begyndt at investere mere, selv om niveauet stadig ligger langt under niveauet før krisen (se afsnit 3.4).

Figur 1.8: De enkelte sektors bidrag til de løbende poster

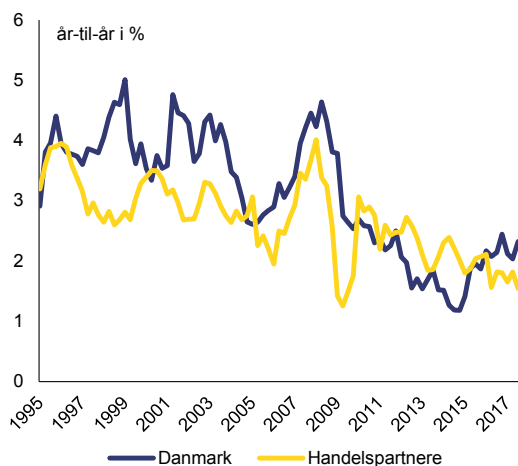

Kilde: Eurostat

De akkumulerede overskud på betalingsbalancens løbende poster bragte nettoudlandsformuen op på 53 % af BNP i tredje kvartal 2017. Den store nettoudlandsformue afspejler primært husholdningernes store pensionsopsparinger. Den store nettobeholdning af udenlandske aktiver har genereret betydelige investeringsafkast, som også bidrager til overskuddet på de løbende poster (afsnit 3.4). For Danmarks vedkommende kræver en stabil nettostilling over for udlandet i de næste 10 år en saldo på betalingsbalancens de løbende poster på 1,2 % af BNP. Nettoudlandsformuen ventes derfor at stige i de næste par år, skønt meget afhænger af kraftige værdireguleringer — eksempelvis blev betydelige negative værdireguleringer i 2015 (-14 % af BNP) fuldt udlignet af gevinster i 2016 (+15,8 % af BNP).

Der er ingen tegn på forværring af Danmarks eksterne konkurrenceevne. Den reale effektive valutakurs har siden 2001 ligget et godt stykke under gennemsnittet for både euroområdet og EU. Skønt udviklingen i enhedslønomkostninger i Danmark fortsat er forholdsvis afdæmpet, er arbejdsomkostningerne i industrien siden 2015 steget hurtigere i Danmark end blandt landets vigtigste handelspartnere, hvilket lægger et pres på omkostningskonkurrenceevnen (fig. 1.9).

Figur 1.9: Arbejdsomkostninger i industrien

Kilde: Danmarks Nationalbank, 2017a

Pengepolitik

Fastkurspolitikken har været en af grundstenene i Danmarks økonomiske politik siden 1982. Danmark er det eneste land, der deltager i ERM II. Landet fastholder en central eurokurs på 7,46038 DKK med en snæver udsvingsmargin på $\pm 2.25\%$. De pengepolitiske rentesatser blev holdt stabile i 2017: Udlånsrenten var på $0,05\%$ og indlånsrenten på $-0,65\%$.

Finanssektoren, boligmarkedet og gæld i den private sektor

Den danske banksektor har et solidt kapitalgrundlag, og bankernes rentabilitet er forbedret. Skønt de misligholdte lån er lave og faldende, klarer andre nordiske lande sig bedre end Danmark, når det kommer til kvaliteten af bankernes aktiver, da nogle danske banker stadig døjer med eftervirkningerne af den økonomiske krise (afsnit 3.2).

Boligpriserne stiger fortsat, men i et lavere tempo. Indtil videre foregår prisstigningerne primært i de to største byer (København og Aarhus), mens udviklingen har været relativt afdæmpet i resten af landet. Priserne (især for ejerlejligheder) ligger derfor allerede over niveauet før krisen i København, hvilket giver anledning til bekymring for overvurderinger. Regeringen har truffet makroprudentielle og skattemæssige foranstaltninger for at rette op på de store regionale

forskelle i boligpriserne og forhindre, at bankerne yder risikobetonede realkreditlån (se afsnit 3.2).

De danske husholdninger nedbringer fortsat deres gæld. Siden boligboblen brast i 2008 har husholdningerne befundet sig i en tilstand med passiv konsolidering, idet den nominelle vækst i BNP er steget kraftigere end kreditvæksten. Husholdningernes gæld er derfor faldet fra det højeste niveau på 143% af BNP i 2009 til omkring 127% i 2017.

Væsentligste makroøkonomiske risici

Udviklingen på arbejdsmarkedet kan på mellemlang sigt få negative konsekvenser for det økonomiske opsving. Den kraftige økonomiske aktivitet og det forhold, at arbejdsløsheden er tæt på sit naturlige niveau, betyder, at flere brancher lader til at opleve mangel på kvalificeret arbejdskraft (se afsnit 3.3), hvilket lægger et opadgående pres på lønudviklingen. Skønt denne udvikling stadig er afdæmpet, stiger lønningerne nu kraftigere i Danmark end blandt landets handelspartnere, og lønudviklingen har overhalet produktivitetsvæksten, hvilket giver anledning til bekymring for tab af omkostningskonkurrenceevne (afsnit 3.4).

De stigende boligpriser og den store gæld i husholdningerne gør økonomien mere sårbar over for tilbageslag. De mulige overvurderede boligpriser i visse områder kan indebære en risiko for en ukontrolleret og skadelig korrektion på boligmarkedet, hvilket potentielt kan have konsekvenser for realøkonomien og banksektoren. Risiciene for realøkonomien forværres yderligere af den store gæld i husholdningerne. Skønt husholdningernes store bruttogæld modsvares af endnu større aktiver, er hovedparten af disse aktiver af relativt illikvid karakter (f.eks. friværddi i boligen eller pensionsopsparinger), hvilket begrænser muligheden for at anvende dem til at tilbagebetale gæld. Det skal nævnes, at det typisk er husholdninger med de største indkomster, der også har den største gæld. Alligevel peger Kommissionens skøn i retning af et yderligere behov for konsolidering i denne sektor, idet husholdningernes gæld ligger over et forsvarligt niveau set ud fra de underliggende økonomiske forhold.

Risici er under opbygning i husholdningernes realkreditportefølje. Selv om der er fremgang (andelen af lån med variabel rente falder og afdragstempoet for den samlede realkreditgæld stiger), er der konstateret en kraftig stigning i antallet af nye realkreditlån med høj gælds faktor, særligt i Københavnsområdet. Myndighederne har truffet adskillige foranstaltninger for at gøre realkreditsystemet mere robust, øge stabiliteten, tilsynet og reguleringen i det finansielle system og rette op på de regionale boligprisforskelle (se også afsnit 3.2).

De offentlige finanser

Den nominelle saldo blev positiv i 2017 sammenlignet med et underskud på 0,4 % af BNP i 2016. Omregnet til årsbasis udgjorde den nominelle saldo 0,1 % af BNP i tredje kvartal 2017. Denne forbedring skyldes primært, at de samlede udgifter er blevet skåret fra 54,4 % af BNP i 2016 til 51,8 % i tredje kvartal 2017. De offentlige investeringer faldt til 3,5 % af BNP, men ligger stadig over gennemsnittet siden 1995 (3,1 %) og langt over gennemsnittet for euroområdet i 2016 på 2,6 %. De øvrige vigtigste udgiftselementer er faldet i forhold til BNP, herunder lønudgifterne, hvilket afspejler en behersket lønudvikling og en generelt stabil offentlig beskæftigelse. Omregnet til årsbasis faldt de samlede indtægter fra 53,7 % af BNP i 2016 til 51,9 % i tredje kvartal 2017 trods positive overraskelser fra de højere end ventede indtægter fra pensionsafkastskatten.

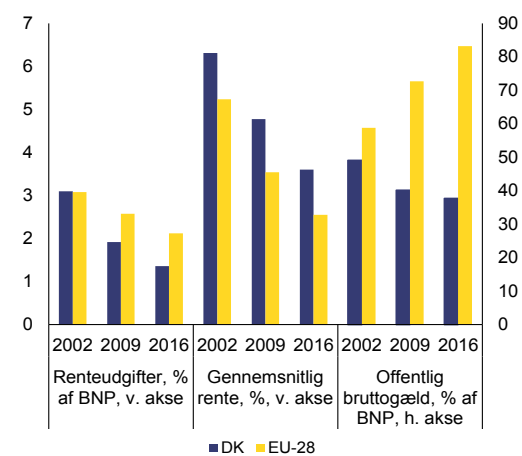
Det offentlige underskud ventes at ligge forholdsvis stabilt på omkring 1 % af BNP i 2018 og 2019. Det økonomiske opsving vil understøtte budgetstillingen i hele perioden, men budgetsaldoen ventes at blive berørt af midlertidige udsving. Forbedringen af den nominelle saldo fra -0,4 % af BNP i 2016 til 0,1 % i tredje kvartal 2017 afspejler primært, at indtægterne fra pensionsafkastskatten var højere end ventet. I 2018 ventes de nyligt vedtagne incitamentter til at framelde sig efterlønsordningen at øge underskuddet med 0,2 % af BNP, mens indtægterne fra pensionsafkastskatten ventes at falde fra det høje niveau, der blev observeret i 2017, og den samlede saldo skønnes således atter at blive negativ. I 2019 ventes pensionsafkastskatten fortsat at generere lave indtægter, mens den forventede tilbagebetaling af

den for meget betalte ejendomsskat ventes at barbere 0,6 % af BNP af budgetsaldoen, således at den samlede saldo vil lægge sig på omtrent samme niveau som i 2018.

Den strukturelle saldo ventes at ligge omkring -0,5 % af BNP i prognoseperioden. Den gradvise indsnævring af outputgabets vil understøtte den strukturelle stilling og opveje for de negative følger af efterlønsreformen (2018).

Den offentlige bruttogæld er fortsat med at falde og anslås at udgøre 36,1 % af BNP i 2017, bl.a. takket være mindre primære overskud. Renteudgifterne udgjorde 1,4 % af BNP trods den lave bruttogæld. Det stemmer overens med en implicit gennemsnitlig rentesats på 3,6 %, hvilket er højere end i andre medlemsstater, selv efter at der er justeret for forskelle i landenes kreditvurderinger. Det større spænd skyldes delvis skatkammerbevisernes lavere andel af den udestående gæld samt højere kuponrenter på udstedte 30-årige statsobligationer (fig. 1.10).

Figur 1.10: Offentlig bruttogæld og rentebyrde

Kilde: Eurostat

Den offentlige bruttogæld ventes gradvist at falde til 34,7 % af BNP i 2019. Dette fald hjælpes i første omgang på vej af en reduktion i likviditetsreserven, men skyldes også de lave renter og en stærk økonomisk vækst.

Tabel 1.1: Økonomiske, finansielle og sociale nøgleindikatorer

	2004-07	2008-12	2013-14	2015	2016	prognose		
						2017	2018	2019
Realt BNP (år-til-år)	2,5	-0,4	1,3	1,6	2,0	2,1	2,0	1,9
Potentiel vækst (år-til-år)	1,4	1,0	0,8	1,2	1,4	1,6	1,7	1,7
Privat forbrug (år-til-år)	3,3	-0,3	0,6	1,6	2,1	.	.	.
Offentligt forbrug (år-til-år)	1,6	1,6	0,9	1,1	0,3	.	.	.
Faste bruttoinvesteringer (år-til-år)	5,8	-3,6	2,9	3,1	6,0	.	.	.
Eksport af varer og tjenesteydelser (år-til-år)	6,2	1,0	2,4	2,3	2,8	.	.	.
Import af varer og tjenesteydelser (år-til-år)	9,5	0,5	2,7	1,9	3,8	.	.	.
Bidrag til BNP-vækst:								
Indenlandsk efterspørgsel (år-til-år)	3,2	-0,5	1,1	1,6	2,2	.	.	.
Lagerændringer (år-til-år)	0,3	-0,2	0,2	-0,4	0,0	.	.	.
Nettoeksport (år-til-år)	-1,0	0,3	0,0	0,4	-0,3	.	.	.
Bidrag til potentiel BNP-vækst:								
Samlet arbejdsproduktivitet (timer) (år-til-år)	0,1	-0,2	-0,1	0,4	0,5	0,6	0,6	0,5
Kapitalintensitet (år-til-år)	0,8	0,3	0,3	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6
Totalfaktorproduktivitet (år-til-år)	0,5	0,9	0,6	0,5	0,4	0,5	0,5	0,6
Outputgab	3,6	-1,8	-2,4	-1,7	-1,5	-0,8	-0,5	-0,4
Arbejdsløshed	4,5	6,4	6,8	6,2	6,2	5,9	5,6	5,5
BNP-deflator (år-til-år)	2,4	2,2	1,0	0,7	0,0	1,6	1,7	2,1
Harmoniseret forbrugerprisindeks (HICP, år-til-år)	1,5	2,4	0,4	0,2	0,0	1,1	1,4	1,6
Nominelle lønomkostninger pr. ansat (år-til-år)	3,4	2,6	1,5	1,6	1,2	1,9	2,5	3,0
Arbejdsproduktivitet (faste priser, pr. ansat, år-til-år)	1,1	0,6	0,8	0,3	0,3	.	.	.
Enhedslønomkostninger (ULC, hele økonomien, år-til-år)	2,3	2,0	0,7	1,3	0,9	1,5	1,7	1,9
Reale enhedslønomkostninger (år-til-år)	0,0	-0,2	-0,3	0,5	1,0	-0,1	0,0	-0,1
Real effektiv valutakurs (ift. ULC, år-til-år)	1,5	-0,8	1,4	-2,3	1,1	2,0	2,2	0,2
Real effektiv valutakurs (ift. HICP, år-til-år)	-0,2	-0,7	0,9	-3,2	1,2	0,2	1,6	.
Opsparingskvote, husholdninger (nettoopsparing i % af disponibel nettoindkomst)	-2,7	-0,1	-0,5	4,2	4,3	.	.	.
Kreditstrømme i den private sektor, konsolideret (% af BNP)	17,5	5,3	-1,6	-6,2	3,9	.	.	.
Gæld i den private sektor, konsolideret (% af BNP)	192,3	224,0	215,1	207,4	208,6	.	.	.
heraf i husholdninger, konsolideret (% af BNP)	116,5	136,5	132,0	129,2	128,9	.	.	.
heraf i ikkefinansielle selskaber, konsolideret (% af BNP)	74,8	86,8	82,7	78,0	79,4	.	.	.
Misligholdt gæld, brutto (% af alle gældsinstrumenter samt lån og forskud) (2)	.	2,9	4,5	4,0	3,4	.	.	.
Nettoforordrings erhvervelse, virksomheder (% af BNP)	3,6	7,8	8,7	8,6	6,7	7,5	7,2	7,0
Driftsoverskud i selskaber, brutto (% af BNP)	22,7	22,3	23,8	24,1	23,3	22,3	22,4	22,2
Nettoforordrings erhvervelse, husholdninger (% af BNP)	-4,8	-1,0	-0,5	1,4	1,0	1,6	1,8	1,8
Deflateret boligprisindeks (år-til-år)	11,1	-6,0	3,0	6,3	4,2	.	.	.
Boliginvesteringer (% af BNP)	6,2	4,3	3,8	4,1	4,5	.	.	.
Betalingsbalancens løbende poster (% af BNP)	3,0	5,2	8,3	8,8	7,3	8,5	8,3	8,2
Handelsbalance (% af BNP)	4,2	5,5	6,8	7,3	6,2	.	.	.
Bytteforhold, varer og tjenesteydelser (år-til-år)	0,4	0,6	1,3	-0,1	-0,8	0,5	0,2	0,2
Kapitalbalance (% af BNP)	0,1	0,1	-0,1	-0,4	0,0	.	.	.
Nettostilling over for udlandet (% af BNP)	-0,8	14,5	40,3	34,3	54,8	.	.	.
Omsættelig udlandsgæld, netto (% af BNP) (1)	-25,6	-18,5	3,9	9,8	14,8	.	.	.
Omsættelig udlandsgæld, brutto (% af BNP) (1)	139,7	163,7	168,5	166,6	171,8	.	.	.
Eksportresultater ift. udviklede lande (procentvis ændring over 5 år)	3,2	-0,6	-10,6	-6,8	-6,9	.	.	.
Eksportmarkedsandele, varer og tjenesteydelser (år-til-år)	-1,6	-3,7	1,3	-2,0	-0,2	.	.	.
FDI-strømme, netto (% af BNP)	1,8	2,1	1,4	1,8	3,7	.	.	.
Offentlig budgetsaldo (% af BNP)	4,3	-1,6	0,0	-1,5	-0,4	-1,0	-1,0	-0,9
Strukturel budgetsaldo (% af BNP)	.	-0,7	-0,9	-1,8	0,4	-0,5	-0,6	-0,7
Offentlig bruttogæld (% af BNP)	35,1	41,4	44,0	39,5	37,7	36,1	35,4	34,6
Skattetryk (%)	48,2	46,3	48,6	47,4	47,3	46,3	45,9	45,6
Skatteprocent for en enlig person med gennemsnitsløn (%)	41,0	39,1	35,7	35,9	36,0	.	.	.
Skatteprocent for en enlig person, der tjener 50% af	37,6	36,0	30,9	31,1	31,2	.	.	.

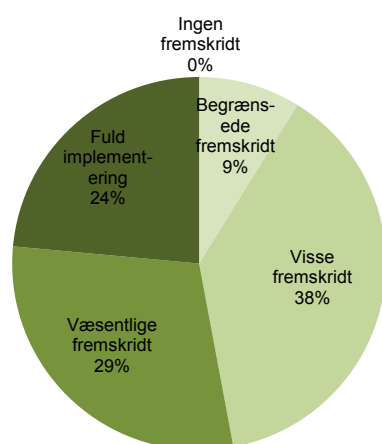
(1) Nettostilling over for udlandet ekskl. direkte investeringer og aktieportefølje. (2) Nationale bankkoncerner og selvstændige banker, udenlandsk kontrollerede datterselskaber (EU og ikke-EU) samt udenlandsk kontrollerede filialer (EU og ikke-EU).

Kilde: Eurostat og ECB pr. 30. januar 2018, hvor tallene foreligger; Europa-Kommissionen for fremskrivninger (vinterprognosen 2018 for realt BNP og HICP, efterårsprognosen 2017 for resten).

2. FREMSKRIDT MED DE LANDESPECIFIKKE HENSTILLINGER

De fremskridt, der er gjort med hensyn til at implementere henstillingen til Danmark fra 2017, skal ses i et mere langsigtet perspektiv siden det europæiske semesters indførelse i 2011. Vurderingen af implementeringen af de landespecifikke henstillinger ud fra et flerårigt perspektiv viser, at der som minimum er konstateret "visse fremskridt" for 91 % af alle de henstillinger, der er blevet rettet til Danmark, siden de først blev vedtaget. For 9 % af henstillingerne er der konstateret "begrænsede fremskridt" (se fig. 2.1). Der er også gjort væsentlige fremskridt, og nogle henstillinger er blevet fuldt ud implementeret, især på områder inden for de offentlige finanser, men også på områder relateret til arbejdsmarkedet og finansiel stabilitet.

Figur 2.1: Implementering d.d. af henstillinger fra 2011-2017

(1) Den overordnede vurdering af de landespecifikke finanspolitiske henstillinger omfatter ikke overholdelse af stabilitets- og vækstpagten.

(2) Ved den flerårige vurdering ses der på henstillingernes implementeringsniveau fra de først blev vedtaget og frem til landerapporten 2018.

Kilde: Europa-Kommissionen

Hvad angår de offentlige finanser havde Danmark foretaget en rettidig og varig korrektion af det uforholdsmæssigt store underskud i 2013. Det offentlige underskud, som ifølge myndighederne i april 2010 planmæssigt ville udgøre 5,4 % af BNP i 2010, nåede i realiteten aldrig over traktatens referenceværdi på 3 % af BNP i årene under proceduren i forbindelse med uforholdsmæssigt store underskud, undtagen i 2012 hvor den samlede saldo blev påvirket negativt af foranstaltninger i forbindelse med en pensionsreform. Mellem 2010 og 2013 blev den

samlede saldo forbedret fra -2,7 % af BNP til -1,1 % af BNP, og underskuddet har siden ligget under 3 % af BNP. Samtidig har Danmark fra og med 2014 indført retligt bindende flerårige udgiftslofter på alle tre forvaltningsniveauer. Efter ændringen af det finanspolitiske rammeværk i 2016 med henblik på at indføre princippet om "følg-eller-forklar" er de nationale regler nu i overensstemmelse med finanspagten.

Danmarks landespecifikke henstillinger mellem 2011 og 2014 vedrørte arbejdsudbuddet på længere sigt og en forbedring af beskæftigelsesegnetheden for personer på kanten af arbejdsmarkedet. Danmark gennemførte i denne periode en række arbejdsmarkeds- og pensionsreformer samt reformer af socialpolitikken. Der blev også truffet foranstaltninger til at give uddannelsessystemet et kvalitetsløft og nedbringe frafaldsprocenterne inden for erhvervsuddannelserne. Danmark har gjort væsentlige fremskridt på disse områder, og de er siden 2015 derfor ikke længere genstand for landespecifikke henstillinger. Siden da har der fortsat kunnet konstateres markante forbedringer af situationen på arbejdsmarkedet, og antallet af personer på overførselsindkomst er faldet. Der er imidlertid en tiltagende mangel på arbejdskraft — særligt i bygge- og anlægsbranchen, servicesektoren og IKT-sektoren — og der ligger stadig en stor udfordring i at få de unge til at vælge en erhvervsuddannelse.

Henstillingen fra 2011-2012 om at styrke stabiliteten på boligmarkedet og i finanssektoren på mellemlang sigt er blevet opgivet, efter at de danske myndigheder har vedtaget adskillige initiativer på området. Der er truffet makroprudentielle foranstaltninger for at beskytte den finansielle stabilitet og boligmarkedet. Det drejer sig bl.a. om tilsynsdiamanten for henholdsvis pengeinstitutter og realkreditinstitutter, som skal bidrage til at nedbringe omfanget af risikobetonede lån (forventes fuldt gennemført i henholdsvis 2019 og 2020). Indførelsen af en ny maksimal belåningsgrad ved realkreditlån og kravet om at stille 5 % i udbetaling ved nye låneansøgninger har også til formål at nedbringe omfanget af risikobetonede realkreditlån. Nogle af de nyere foranstaltninger omfatter en reform fra maj 2017, som vil bringe ejendomsskatterne på linje med

ejendommenes aktuelle værdi og således fra 2021 bringe en ende på den procykliske ejendomsskat, der har været med til at skabe de store regionale forskelligheder i boligpriser. Den 1. januar 2018 trådte yderligere makroprudentielle foranstaltninger i kraft, hvorved der kræves afdragsbetaling ved realkreditlån med en høj gældsfaktor til variabel rente.

Siden 2011 har Danmark gjort visse fremskridt med implementeringen af henstillingen om at fremme konkurrencen og produktiviteten.

Regeringen har vedtaget reformer i bestemte sektorer, bl.a. detailhandelen og transporttjenester, og der er således gjort visse fremskridt på disse områder. Med kortlægningen af standarder i 2015, moderniseringen af elsikkerhedsloven i 2015 og ajourføringen i 2018 af bygningsreglementet med henblik på at forenkle procedurerne er der gjort visse fremskridt med at øge konkurrencen i bygge- og anlægsbranchen. Der er også gjort visse fremskridt med at fremme samarbejdet mellem erhvervslivet og universiteterne ved hjælp af særlige programmer og gennem etableringen af Innovationsfonden.

Danmark har gjort begrænsede fremskridt med implementeringen af den landespecifikke henstilling fra 2017. Hvor henstillingen om at fremme konkurrencen og produktivitetsvæksten i første omgang var begrænset til bestemte sektorer, blev den i 2017 udvidet til at dække alle de

hjemmemarkedsorienterede dele af servicesektoren mere generelt. Regeringens seneste indsats for at øge konkurrencen i de hjemmemarkedsorienterede dele af servicesektoren har imidlertid været fokuseret på transport- og detailbranchen, mens de tidligere vedtagne foranstaltninger i bygge- og anlægsbranchen trådte i kraft i 2018. Adskillige dele af servicesektoren er imidlertid stadig karakteriseret ved en svag konkurrence, bl.a. finanssektoren, forsyningsbranchen samt engrossalget af medicinalvarer. I disse sektorer er der enten ikke gjort eller kun gjort begrænsede fremskridt, skønt Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen har dokumenteret, at den svage konkurrence har skabt et opadgående pres på forbrugerpriserne. Som det også fremhæves af produktivitetsrådet hæmmer ejerskabsrestriktioner fortsat konkurrencen i andre brancher (f.eks. tandlæger, læger, apoteker og advokater).

Tabel 2.1: Fremskridt med de landespecifikke henstillinger

Danmark	Overordnet vurdering af fremskridt med den landespecifikke henstilling fra 2017: Begrænsede fremskridt
<p><i>Henstilling nr. 1:</i></p> <p><i>Skabe konkurrence i de dele af servicesektoren, der er rettet mod hjemmemarkedet</i></p>	<p>Danmark har gjort begrænsede fremskridt med at implementere henstilling nr. 1: Der er gjort visse fremskridt i 2017 med at lempe restriktionerne for etablering af butikker og styrke konkurrencen i transportsektoren. Reformene af bygge- og anlægsbranchen, som blev vedtaget i 2016, får virkning i 2018 og vil forenkle og effektivisere procedurerne for ansøgning om byggetilladelse og således øge konkurrencen. Der er ikke gjort eller kun gjort meget begrænsede fremskridt i andre hjemmemarkedsorienterede dele af servicesektoren (finanssektoren og forsyningsbranchen), hvilket også fremhæves af produktivitetsrådet.</p>

Kilde: Europa-Kommissionen

ESI-fondene hjælper med at løse udfordringerne for en inklusiv vækst og konvergens i Danmark. Dette opnås ved at fremme udviklingen af SMV'er ved hjælp af klynger og netværkskonstellationer, som kan fremme innovationsorienteret samarbejde med forskningsinstitutter og støtter teknologioverførsel (se også boks 2.1).

Boks 2.1: EU-støtten til strukturændringer i Danmark har skabt konkrete resultater

Danmark kan modtage støtte fra de europæiske struktur- og investeringsfonde (ESI-fondene) på op til 1,5 mia. EUR frem til 2020. Det svarer til ca. 2 % af de årlige offentlige investeringer ⁽¹⁾ i perioden 2014-2018. Pr. 31. december 2017 var der tildelt omkring 796 mio. EUR (51 % af det samlede beløb) til konkrete projekter. Det har givet over 800 virksomheder mulighed for at samarbejde med forskningsinstitutioner, mens over 400 virksomheder har fået hjælp til at bringe nye produkter ud på de markeder, de er aktive på.

ESI-fondene hjælper med at løse strukturpolitiske udfordringer og implementere landespecifikke henstillinger. ESI-fondenes investeringer i Danmark tager primært sigte på at fremme udviklingen af SMV'er. En betydelig del af disse investeringer går til etableringen af klynger og netværkskonstellationer, som kan hjælpe SMV'er med at oprette et innovationsorienteret samarbejde med forskningsinstitutioner og/eller universiteter og bidrage til bedre videndeling og teknologioverførsel. På den måde hjælper ESI-fondene med at løse de udfordringer, der er beskrevet i de landespecifikke henstillinger, idet innovationsstøtten til virksomheder ventes at sætte 2 700 virksomheder i stand til at bringe nye produkter i omsætning på de markeder, de er aktive på.

Der blev allerede iværksat adskillige reformer som en forhåndsbetingelse for støtte fra ESI-fondene. Alle de nødvendige reformer og strategier for at opfylde forhåndsbetingelserne, blev gennemført før programvedtagelsen, hvilket har sikret en rettidig og effektiv anvendelse af midlerne. I Danmark drejede det sig om strategier for intelligent specialisering inden for forskning og innovation med henblik på at rette indsatsen mod produktspecialisering med et solidt markedspotentiale.

Danmark har formået at udnytte Den Europæiske Fond for Strategiske Investeringer (EFSI). Pr. december 2017 beløb den samlede godkendte finansieringsvolumen til projekter inden for rammerne af EFSI sig til 531 mio. EUR, som ventes at udløse offentlige og private investeringer på i alt 1,6 mia. EUR. Nærmere bestemt er der inden for infrastruktur- og innovationsvinduet indtil videre godkendt 10 projekter, som involverer Danmark (herunder 6 projekter, der spænder over flere lande), og som tegner sig for 327 mio. EUR i EIB-finansiering under EFSI. Dette ventes at udløse omkring 900 mio. EUR i investeringer. Hvad angår SMV-vinduet er der indtil videre godkendt fem aftaler med finansielle formidlere. Gennem EFSI er der ydet 205 mio. EUR i finansiering fra den europæiske investeringsfond, som ventes at udløse omkring 720 mio. EUR i samlede investeringer. Ca. 1 148 små virksomheder eller opstartsvirksomheder vil få gavn af støtten. SMV er den kategori, der ligger øverst med hensyn til godkendte projekter og finansieringsvolumen, efterfulgt af transport og FoU.

ESI-fondene suppleres af finansiering under Horisont 2020, Connecting Europe-faciliteten og andre direkte forvaltede EU-fonde. Pr. ultimo 2017 havde Danmark indgået aftaler for 668 mio. EUR om projekter inden for Connecting Europe-faciliteten.

<https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/DK>

⁽¹⁾ Offentlige investeringer er defineret som faste bruttoinvesteringer, investeringstilskud og nationale udgifter til landbrug og fiskeri.

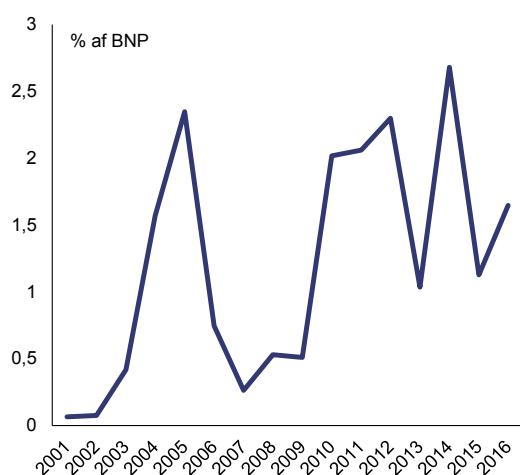
3. REFORMPRIORITETER

3.1. OFFENTLIGE FINANSER OG BESKATNING

Beskatning

Skattetrykket faldt fortsat i 2016, mens der var store udsving på nogle indtægtsposter. Skattetrykket ventes at være faldet til 46,5 % af BNP i 2017 fra 50,6 % i 2014. Der konstateres fortsat store udsving inden for nogle skatte kategorier, særligt indtægter fra pensionsafkastskatten (fig. 3.1.1).

Figur 3.1.1: Indtægter fra pensionsafkastskatten

Kilde: Danmarks Statistik

Volatile indtægtsposter kan føre til store udsving i både det nominelle og det strukturelle underskud. Indtægtsvolatiliteten skyldes ændringer i kapitalgevinster. Eftersom skattegrundlaget er forholdsvis stort, har udsving i pensionsafkastet en relativt stor effekt på de samlede indtægter. De akkumulerede pensionsopsparinger er steget fra at udgøre omkring 75 % til 200 % af BNP (se afsnit 3.4 og fig. 3.1.1). Afkastet af pensionsopsparinger beskattes med en fast sats på 15,3 %. Det er mindre end skattesatsen på andre typer kapitalgevinster og tilskynder derfor til at spare op i pension. Ved beregningen af den anslåede strukturelle stilling justerer Europa-Kommissionen ikke for effekten af ustabile indtægtskomponenter (Europa-Kommissionen, 2015). Denne ustabilitet

kan derfor føre til store udsving i den samlede nominelle såvel som strukturelle saldo. ⁽³⁾

Effektiv beskatning af indkomst og opsparing

Den personlige indkomstskat mindsker incitamentet til at arbejde, særligt for arbejdstagere på kanten af arbejdsmarkedet. Trods bestræbelserne på at øge de økonomiske incitamenters risikerer nogle befolkningssegmenter i den erhvervsaktive alder at ende i en passivitetsfælde. ⁽⁴⁾ Dette er forbundet med de høje gennemsnitlige effektive skattesatser som følge af udfasningen af velfærdsydelser. Ifølge OECD's indikator for beskatning og offentlige ydelser er passivitetsfælden for lavindkomstfamilier blandt de højeste i EU (Europa-Kommissionen, 2017b).

Arbejdstagere med en lille pensionsopsparing betaler en høj marginalsat på denne opsparing. En del af folkepensionen (omkring 50 % for enlige og 33 % for gifte eller samlevende) er formuebestemt. For arbejdstagere med en lille pensionsopsparing øger nedskæringen af den formuebestemte pension den effektive marginalsat på deres pensionsopsparing med 18 procentpoint (Finansministeriet, 2017a). Den effektive marginalsat kan være på helt op til 80 % for enkelthusstande på offentlige ydelser (Pensionskommissionen, 2015). I 2017 og begyndelsen af 2018 vedtog Folketinget reformer for at sænke den effektive marginalsat på pensionsopsparing. Ifølge regeringen er den effektive marginalsat på pensionsopsparing blevet reduceret som følge af disse reformer (Finansministeriet, 2017b og 2018).

⁽³⁾ Ved Finansministeriets beregning af den strukturelle saldo renses der for virkningen af udsving i visse indtægtsposter (Finansministeriet, 2012). Finansministeriets og Europa-Kommissionens vurderinger af den strukturelle saldo kan derfor afvige fra hinanden på den korte bane, men bør ikke desto mindre pege i generelt samme retning på mellemlang sigt.

⁽⁴⁾ Passivitetsfælden er et udtryk for mangel på kortsigtede økonomiske incitamenters for en passiv person, som har ret til velfærdsydelser (f.eks. kontanthjælp eller dagpenge), til at gå fra passiv indkomst til lønnet beskæftigelse.

Skattereformer

Nedsættelser af registreringsafgiften har øget incitamentet til at købe mere sikre biler.

Regeringen og Dansk Folkeparti blev i september 2017 enige om at sænke registreringsafgiften for biler med en sikkerhedsrating på 5 stjerner i Euro NCAP. Reformen introducerede også skattenedsættelser for sikre biler, mens biler med et højt brændstofforbrug vil blive højere beskattet. Marginalskatten på dyre biler forbliver uændret på 150 %, men beløbsgrænsen er blevet hævet fra de nuværende 106 600 DKK til 185 000 DKK. For biler under denne beløbsgrænse er skatten blevet sænket fra 105 % til 85 % af købsprisen. For elbiler gælder fortsat et fradrag i registreringsafgiften på 60 %. Dette fradrag vil imidlertid blive udfaset frem mod 2022 som fastsat i den politiske aftale fra april 2017. Generelt set kan disse ændringer skabe incitament til at købe nye og mere sikre biler, mens mindre sikre biler og biler med et højt brændstofforbrug kan blive dyrere. Regeringen anslår, at indtægterne fra registreringsafgiften vil falde med 600 mio. EUR (0,03 % af BNP).

Grundlaget for beskæftigelsesfradraget er blevet udvidet til også at omfatte bidrag til pensionsordninger, hvilket skal hjælpe med yderligere at sænke den høje marginalskat på pensionsopsparing. Med den nye reform øges pensionsopsparingens skatteværdi med 3 procentpoint. Indførelsen af et nyt jobfradrag tilskynder lavtlønnede til at deltage på arbejdsmarkedet. Ændringerne træder i kraft fra 2018.

Fra 2021 vil ejendomsskatterne være knyttet til ejendommens værdi, som vil blive aktualiseret hvert andet år. For at undgå en højere skatteregning vil regeringen sænke ejendomsværdiskattegrundlaget og den gennemsnitlige kommunale grundskyld. I dag er ejendomme af en værdi på over 3 mio. DKK underlagt en højere marginalskat. Fra 2021 vil beløbsgrænsen blive hævet til 7,5 mio. DKK, og den progressive ejendomsværdiskat vil blive sænket. Regeringen anslår, at ca. 6 ud af 10 boligejere vil komme til at betale mindre i skat.

Reformen af ejendomsvurderingssystemet skrider frem som led i regeringens planer for nye og mere præcise ejendomsvurderinger.

Disse forventes i 2019. Boligejerne vil få adgang til vurderingskriterierne og vil kunne rette eventuelle fejl. Som led i reformen af SKAT vil der blive oprettet en ny Vurderingsstyrelse.

Den finanspolitiske ramme

"Følg-eller-forklar"-princippet blev nedfældet ved lov i december 2016 i overensstemmelse med kravene i finanspagten. De nuværende love og budgetprocedurer forhindrer finansministeren i at fremlægge en finanslov for Folketinget, som planlægger en strukturel saldo, der ligger under den mellemfristede målsætning (-0,5 % af BNP). Den "følg-eller-forklar"-bestemmelse, der blev vedtaget den 27. december 2016, supplerer den eksisterende finanspolitiske ramme. Det finanspolitiske råd har til opgave at vurdere og godkende finanslovsforslag. Hvis det finder, at der er risiko for en afvigelse fra den mellemfristede målsætning, skal finansministeren i henhold til den nye bestemmelse enten træffe foranstaltninger til at bringe budgettet i overensstemmelse med målsætningen eller redegøre for, hvorfor situationen vurderes anderledes.

Forvaltning af restancer

Danmark er i færd med at reformere SKAT's system for forvaltning af restancer. Fejl og forsinkelser i forbindelse med det nu suspendede fælles inddrivelsessystem EFI skabte usikkerhed om omfanget af ikkeinddrevet skattegæld og førte til manglende inddrivelse. Efter at projektet blev suspended, har regeringen med Folketingets godkendelse besluttet at afskrive gæld til det offentlige til et nominelt beløb på 5,8 mia. DKK (reel værdi af 1 mia. DKK). Det er mindre end worst-case-scenariet på 14 mia. DKK som skitseret ved suspensionen af EFI i 2015. De gældsposter, der afskrives, vedrører primært socialt og økonomisk udsatte borgere, hvor chancerne for at inddrive gælden er små.

Der er indgået aftale om en reform af skatteforvaltningen, hvor der bl.a. vil blive afsat flere midler til inddrivelse af skattegæld. I sommeren 2017 meddelte Skatteministeriet sine planer om at reformere skatteforvaltningen, hvorved SKAT vil blive delt op i syv styrelser, herunder en Gældsstyrelse. Personalet vil blive øget fra 900 til 1 500 ansatte, og et nyt IT-system ventes at være på plads i 2019. Samtidig vil der

blive afsat midler til en særlig enhed, der vil koncentrere sig om at inddrive gæld fra danskere, der forsøger at undgå at betale deres gæld ved at bosætte sig i udlandet.

Finanspolitisk holdbarhed og pension

Danmarks finanspolitiske holdbarhed lader ikke til at være truet. Ifølge Kommissionens rapport om gældens bæredygtighed fra 2017 er der ingen risici mod Danmarks finanspolitiske holdbarhed på hverken kort, mellemlang eller lang sigt. Den offentlige bruttogæld (anslået til 36,1 % af BNP i 2017) ventes at falde til 24,1 % i 2028 og vil således ligge langt under traktatens grænseværdi på 60 %. Den forventes ikke at overskride 2016-niveaueet i hele perioden. ⁽⁵⁾

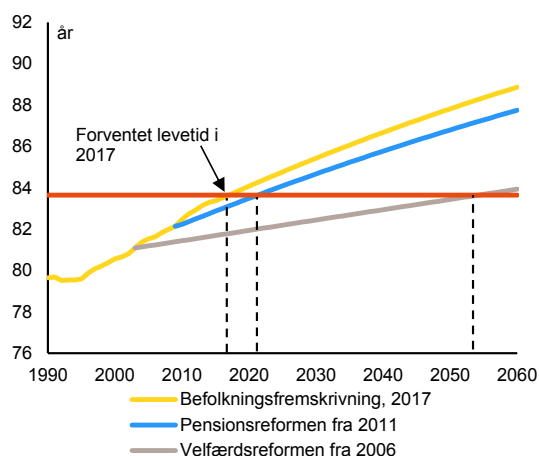
Ifølge ajourførte befolkningsfremskrivninger stiger den forventede levetid hurtigere end ventet, da velfærdsreformen og pensionsreformen blev vedtaget i henholdsvis 2006 og 2011 (Finansministeriet, 2017c). Med reformerne i 2006 og 2011 blev pensionsalderen indekseret efter den forventede levetid. ⁽⁶⁾ Nye befolkningsfremskrivninger viser imidlertid, at ældre nu kan forvente at leve længere end anslået i 2011 (fig. 3.1.2). Ifølge en analyse foretaget i forbindelse med den kommende rapport om pensionens tilstrækkelighed klarer det danske pensionssystem sig godt for så vidt angår fattigdomsbeskyttelse sammenlignet med andre EU-medlemsstater, men dog mindre godt, når det kommer til indkomstsikring. ⁽⁷⁾

⁽⁵⁾ Der findes en oversigt over Kommissionens vurdering af den finanspolitiske holdbarhed i Europa-Kommissionen, 2018.

⁽⁶⁾ Under forudsætning af Folketingets vedtagelse.

⁽⁷⁾ Indkomstsikringen suppleres af diverse arbejdsmarkedspensioner, som dog ikke dækker selvstændige eller ansatte, der ikke er omfattet af en overenskomst. Denne gruppe personer kan kompensere herfor gennem individuelle private opsparinger.

Figur 3.1.2: **Fremskrivning af levetiden**

Kilde: Finansministeriet, 2017c

I juni 2017 blev der ved lov indført incitament til at udskyde pensionering. Med aftalen indføres der nye incitament til at fravælge efterlønsordningen. Finansministeriet anslår, at omkostningerne i forbindelse hermed vil beløbe sig til 0,2 % af BNP i 2018 (Økonomi- og Indenrigsministeriet, 2017), men at omkostningerne vil falde på mellemlang til lang sigt. Arbejdstagerne vil desuden blive belønnet for at udskyde deres pensionering. De nye foranstaltninger anslås imidlertid kun delvist at kompensere for de ekstra finanspolitiske omkostninger ved den højere end ventede levetid.

3.2. FINANSSEKTOREN

3.2.1. BOLIGMARKEDET OG GÆLD I DEN PRIVATE SEKTOR

Boligmarkedet

Væksten i de danske boligpriser er aftaget på det seneste. Den årlige realvækst toppede i 2015 med 6,3 %, hvorefter den var mere afdæmpet i 2016 med 4,1 % og i første halvår af 2017 med 3,6 %. Disse satser ligger stadig over gennemsnittet i euroområdet såvel som over Danmarks langsigtede gennemsnit på 2,3 %.

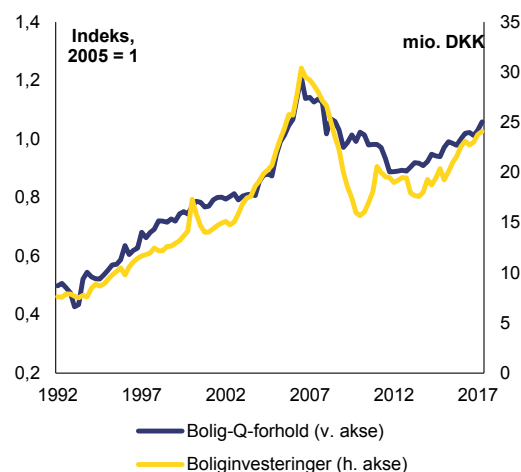
Boligprisudviklingen skyldes faktorer på efterspørgselssiden. Husholdningernes reale disponible bruttoindkomst er steget med ca. 3 % i snit siden 2012. Realkreditrenterne faldt til et historisk lavt niveau ved udgangen af 2015 og er siden kun steget marginalt. Som følge af Danmarks unikke realkreditsystem har husholdningerne haft adgang til en bred vifte af billige realkreditlån, hvilket har ført til en af de laveste realkreditrenter i EU. Andelen af befolkningen i den erhvervsaktive alder (15-64 år), som spiller den største rolle for boligefterspørgslen på kort sigt, steg med 1,5 % mellem 2012 og 2016 (se også Gaál, 2017).

Muligheden for at fradrage renteudgifter tilskynder folk til at opbygge friværdi. Skønt fradraget for renteudgifter over 50 000 DKK (7 370 EUR) om året på realkreditlån gradvist sænkes fra 33 % i 2007 til 25 % i 2019, er det stadig blandt de højeste i EU. Under de nuværende forhold med lave renter betaler de fleste husholdninger mindre end 50 000 DKK om året, og de vil således ikke blive påvirket af denne nedsættelse. Danmark er desuden et af de få EU-lande, der ikke har et øvre loft for, hvor meget der kan fradrages, og heller ikke anvender særlige betingelser for fradragsretten.

Der kan konstateres kraftig fremgang i boligbyggeriet. Efter at have nået et nedre vendepunkt i 2013 med 3,7 % af BNP ventes boliginvesteringerne at være steget til 4,7 % i 2017, hvilket er på niveau med det langsigtede gennemsnit, men dog stadig under gennemsnittet i euroområdet på 5,2 %. Denne stigning skyldes, at

boligpriserne er steget hurtigere end byggeomkostningerne ⁽⁸⁾ (fig. 3.2.1).

Figur 3.2.1: Boliginvesteringer og bolig-Q

Kilde: Danmarks Statistik, Europa-Kommissionen

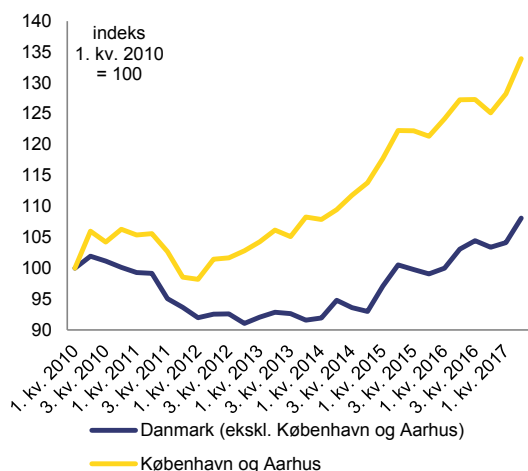
Den overordnede vækst i boligpriser skygger over store regionale forskelle. Udviklingen drives primært af Danmarks to største byer. De reale boligpriser steg voldsomt med 48 % i København mellem 2012 og medio 2017 sammenlignet med en stigning på nationalt plan på 24 %, og på 17 % hvis man ser bort fra København og Aarhus (fig. 3.2.2). Forskellen mellem hovedstaden og resten af landet er langt mere markant end i andre EU-lande (Claeys m.fl., 2017). Navnlige steg priserne på lejligheder (koncentreret i byområderne) markant mellem 2012 og 2016 (46 % nationalt og 62 % i København), mens priserne på familiehuse kun er steget med 18 %.

Faktorer på efterspørgselssiden, politiske foranstaltninger og strukturelle forhold har bidraget til de store regionale forskelle. Mellem 2012 og 2016 steg de reale disponible bruttoindkomster hurtigere i København (med 4,3 % i snit) end i resten af landet som helhed (3 %). Beskæftigelsen er steget kraftigere i og omkring hovedstaden sammenlignet med de øvrige regioner. Der kan også spores en klar urbaniseringstendens: Hvor Danmarks samlede befolkning voksede med 3 % mellem 2008 og 2016, er indbyggertallet i København steget med 17 %. Ejendomsskattesystemet har også bidraget

⁽⁸⁾ Forholdet mellem reale boligpriser og byggeomkostninger (bolig-Q) viser, om det kan betale sig at opføre nye boliger.

til de store forskelle i boligpriser: Der har været et (nominelt) loft over ejendomsskatterne siden starten af 2000'erne, ligesom der også har været et loft over stigninger af grundskylden (Klein m.fl., 2016). Det nuværende ejendomsskattesystem har derfor begunstiget ejerboliger i de større byer, som også har oplevet de største prisstigninger.

Figur 3.2.2: Regionale boligpriser

Kilde: FinansDanmark

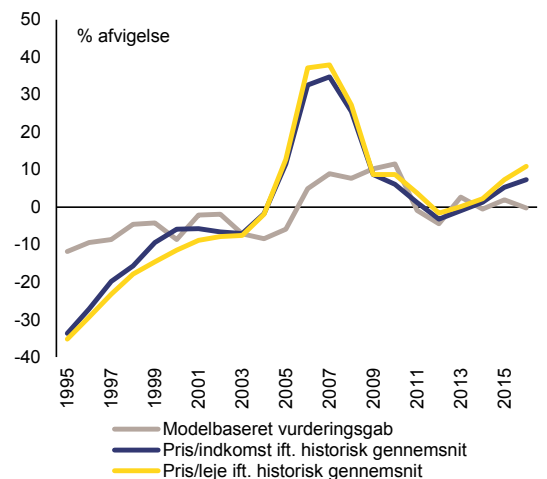
Boligmarkedets struktur fører også til mere volatile boligpriser i de største byområder. I København og Aarhus udgør ejerboliger en forholdsvis lille del af den samlede boligmasse sammenlignet med andre regioner, og en stigning i efterspørgslen kan derfor presse priserne på disse boliger i vejret⁽⁹⁾ (Hviid m.fl., 2016). Skønt der i byområderne er godt gang i boligbyggeret, har befolkningstilvæksten overhalet udviklingen i boligmassen, hvilket tyder på mangler på udbudssiden i disse områder (IMF, 2016). Lokalplaner, forskrifter om arealanvendelse samt en streng lejeregulering lader til at være med til at begrænse boligudbuddet i storbyerne (Europa-Kommissionen, 2017b).

De gennemsnitlige boligpriser på nationalt plan er en anelse højere, end hvad de underliggende økonomiske forhold tilsiger. Det anslåede

⁽⁹⁾ Resten af boligmassen udgøres primært af leje- og andelsboliger, hvor de nuværende beboere ikke ønsker at give afkald på deres fordelagtige situation (typisk vurderet til under markedsprisen), hvilket øger efterspørgslen efter ejerboliger.

vurderingsgab⁽¹⁰⁾ peger i retning af en mulig overvurdering på omkring 5 % i 2016 (fig. 3.2.3): Skønt indikatorerne for pris i forhold til indkomst eller i forhold til leje er steget til et niveau over deres langsigtede gennemsnit, er priserne generelt forblevet på linje med modelbaserede estimater. Det Europæiske Udvalg for Systemiske Risici har rettet en advarsel til otte EU-lande, heriblandt Danmark. Det fremhævede sårbarhederne i boligsektoren på mellemlang sigt som følge af kombinationen af stigende boligpriser og stor gæld i husholdningerne (ESRB, 2016)

Figur 3.2.3: Overvurderingsgab ift. pris/indkomst, pris/leje og grundlæggende modelværdier

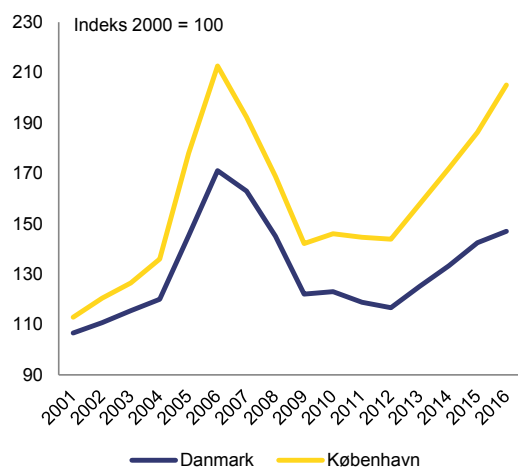
Kilde: Europa-Kommissionen

En analyse på regionalt niveau viser tegn på mulige overvurderinger. På nationalt plan er indikatoren for pris i forhold til indkomst kun steget moderat og ligger stadig et godt stykke under niveauet før krisen. Derimod er prisen på ejerlejligheder i forhold til indkomst steget markant i København og nærmer sig niveauet før krisen (fig. 3.2.4). Nyere analyser advarer om, at der er tegn på overvurdering og potentielle boblelignende tilstande omkring København og Aarhus (Hviid m.fl., 2016 og IMF, 2016). En pludselig ændring af boligpriserne i de største

⁽¹⁰⁾ Det anslåede vurderingsgab er et gennemsnit af prisoverkommelighedsgabet (pris-/indkomstkvotes afvigelse fra det langsigtede gennemsnit), forentningsgab (pris-/lejekvotes afvigelse fra det langsigtede gennemsnit), samt et overslag over afvigelsen fra normalværdien baseret på en standard fejlkorrektionsmodel.

byområder risikerer at få negative følger for hele landet.

Figur 3.2.4: Pris på ejerlejligheder iff. indkomst

Kilde: Danmarks Statistik, beregninger foretaget af Europa-Kommissionen

Myndighederne har truffet foranstaltninger til at udligne ubalancerne på boligmarkedet. Med planloven fra 2016 er der indført lempede og enklere regler for lokalplanlægning og arealanvendelse. I maj 2017 godkendte Folketinget en lov om et nyt ejendomsskattesystem, der vil få fuld virkning i 2021, og som knytter de markedsbaserede ejendomspriser sammen med skatten for at mindske udsving og øge den makroøkonomiske stabilitet. Det nye system ventes at lægge en dæmper på prisstigningerne på lejligheder i de største byområder og understøtte boligpriserne i andre områder.

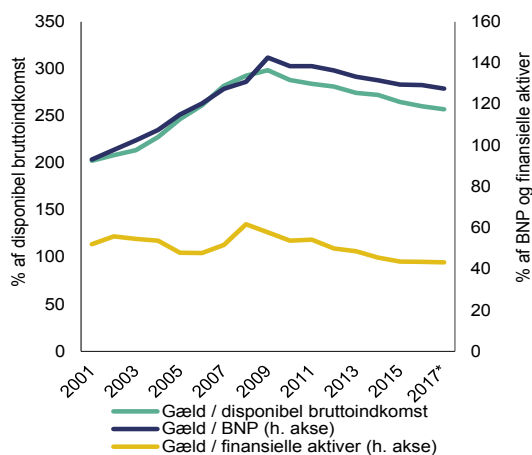
Der er tegn på, at boligprisstigningerne på det seneste er begyndt at sprede sig fra København til naboområderne. Siden 2016 er priserne steget kraftigere i områderne omkring København og Aarhus end i selve de to byer. De høje priser lader til at have ansporet flere husholdninger til at flytte ud af byen, og arbejdstagerne er i højere grad begyndt at pendle, hvilket har haft en stabiliserende effekt på prisudviklingen. Denne effekt vil formodentlig blive styrket med ovennævnte politiske foranstaltninger og de makroprudentielle foranstaltninger, der er målrettet personer, som optager mest gæld, og som typisk

bor i eller omkring de store byer (se afsnittet om gæld i husholdningerne).

Der er tiltagende boligmangel i de største byområder, som er genstand for en kraftig urbaniserings- og beskæftigelsestrend. Denne boligmangel rammer primært personer med lav- eller mellemindkomster, herunder studerende, unge fagfolk samt personer med indvandrerbaggrund. Befolkningen vokser hurtigere, end der opføres nye boligejendomme, hvilket har presset lejen i vejret og mindsket disse indkomstgruppers mulighed for at komme ind på det private lejemarked.

Gæld i husholdningerne

Selv om boligpriserne stiger støt, er husholdningerne fortsat med at nedbringe deres gæld. Den årlige gennemsnitlige vækst i lån til husholdninger har ligget omkring 2 % siden 2010 (fig. 3.2.8). Husholdningerne har derfor undergået en passiv konsolidering, hvor gunstige vilkår for udbud og efterspørgsel efter kredit fremmer en gradvis nedbringelse af gælden takket være den nominelle økonomiske vækst. Set i forhold til den disponible indkomst faldt husholdningernes gæld fra det øvre vendepunkt på 298,5 % i 2009 til 260,1 % i 2016, mens gælden i forhold til BNP faldt fra 142,5 % af BNP i 2009 til 129,3 % i 2016. Udviklingen i de nationale bankers långivning samt i det nominelle BNP peger i retning af, at husholdningerne fortsat har nedbragt deres gæld i forhold til BNP i 2017 til omkring 127 % af BNP (fig. 3.2.5).

Figur 3.2.5: **Gæld i husholdningerne**

*: Europa-Kommissionens estimater.

Kilde: Eurostat.

Til trods for den vedvarende konsolidering sidder de danske husholdninger stadig på den største bruttogæld i EU. Betydelige skattefordele tilskynder husholdningerne til at spare op i pensionsordninger og i friværdi i stedet for at afvikle bruttogælden. Det har ført til en balanceoppustning, og de danske husholdninger sidder således ikke alene med den største gæld, men også med de største aktiver (i forhold til BNP) i EU. Store finansielle aktiver kan udgøre en solid stødpude mod gæld, men deres værdi kan svinge voldsomt og/eller de er karakteriseret ved at være relativt illikvide (f.eks. pensionsaktiver) og kan således ikke anvendes direkte til at tilbagebetale udestående gæld. Den danske husholdningsgæld er koncentreret i gennemsnits- og højindkomsthusholdninger, hvilket mindsker risiciene for den finansielle stabilitet, men dog tynger forbruget (se også kapitel 1).

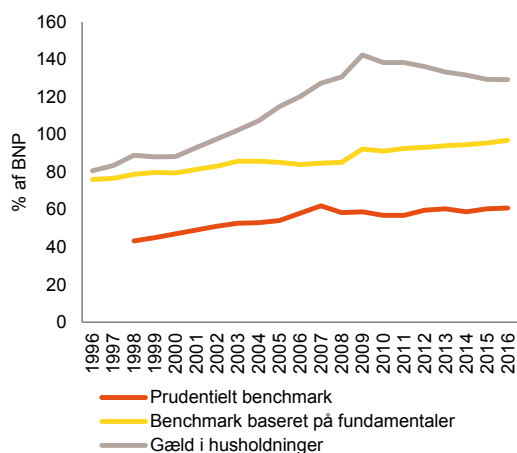
Tempoet for de danske husholdningers konsolidering aftog i 2016. Ifølge en økonometrisk analyse, hvor der ses på gæld i forhold til aktiver og på omkostninger ved servicering af gæld i forhold til indkomst, er der fare for, at de danske husholdningers gæld vil stagnere på det aktuelle niveau (Grinderslev m.fl., 2017). Ændringer af de makroøkonomiske forhold (f.eks. stigende renter, stigende arbejdsløshed, faldende boligpriser eller yderligere makroprudentielle foranstaltninger) kan imidlertid udløse yderligere konsolideringseffekter.

Ifølge analyser fra Kommissionen er der behov for yderligere konsolidering i Danmark. Til trods for de seneste fald ligger husholdningernes gæld stadig langt over et niveau, der kan forklares ud fra fundamentale faktorer, eller det niveau, der typisk forbindes med en høj risiko for bankkriser ⁽¹¹⁾. Indikatorerne peger i retning af et yderligere konsolideringsbehov på mellem 30 % og 70 % af BNP for at begrænse risiciene mod den makrofinansielle stabilitet (fig. 3.2.6). De fremadrettede holdbarhedsindikatorer for gælden ⁽¹²⁾, som tager hensyn til det forhold, at opsparing i pension ikke kan bruges til at tilbagebetale gæld, viser, at opsparingsgabets størrelse indsnævres, hvilket forhindrer husholdningerne i at nedbringe deres gæld til et holdbart niveau. Finanssektoren forblev robust efter ejendoms-krisen i 2008, men krisen har haft alvorlige konsekvenser for realøkonomien og har ført til en afdæmpet indenlandsk efterspørgsel i en længerevarende periode.

⁽¹¹⁾ Benchmarks baseret på fundamentale økonomiske faktorer er afledt af regressioner, som afslører de vigtigste determinanter for kreditvækst og tager udgangspunkt i en given "startgæld". De prudentielle grænser afspejler det gældsniveau, over hvilket der er stor sandsynlighed for en bankkrise, og skal således mindske sandsynligheden for en overset krise eller en falsk alarm. Se også Europa-Kommissionen (2017) "Benchmarks for the assessment of private debt", note til Udvalget for Økonomisk Politik.

⁽¹²⁾ Holdbarhedsindikatorerne for gæld svarer til den permanente justering af opsparingskvoten, der skal til for at i) nå det grundlæggende gældsbenchmark inden for 15 år (S1) og ii) sikre, at nettoforpligtelserne i sidste ende tilbagebetales (S2). Se også Europa-Kommissionen (2017) "Benchmarks for the assessment of private debt", note til Udvalget for Økonomisk Politik.

Figur 3.2.6: Prudentielle benchmarks og benchmarks baseret på fundamentaler, husholdninger

Kilde: Beregninger foretaget af Europa-Kommissionen

Myndighederne har truffet adskillige foranstaltninger til at afbøde risiciene ved optagelse af realkreditlån. De makroprudentielle foranstaltninger har primært været målrettet husholdninger med stor gæld, som har afdragsfrie lån med variabel rente, og som derfor anses for at være særligt sårbare over for pludselige ændringer af de makroøkonomiske forhold (f.eks. pludselige rentestigninger eller stigende arbejdsløshed).

Der kan konstateres en positiv udvikling i realkreditlånenes sammensætning siden 2013. Andelen af nye risikable låntyper falder gradvist. Andelen af lån til variabel rente (med rentebinding i op til et år) i de samlede udstedte realkreditlån faldt betragteligt fra 47 % til 38 % mellem 2013 og 2016. Samtidig faldt andelen af afdragsfrie realkreditlån ligeledes fra 57 % til 52 %. Der er imidlertid endnu ikke afdraget på over halvdelen af den samlede lånemasse. Den gennemsnitlige afdragsprocent stiger langsomt, men ifølge statistikker fra FinansDanmark var den i 2016 stadig relativt lav (omkring 2 %). Fastforrentede lån udgør hovedparten af alle lån med afdrag (70 %), mens der til sammenligning kun afdrages på 38 % af de variabelt forrentede lån (Danmarks Nationalbank, 2017b). Denne positive udvikling kan tilskrives de lave renter og realkreditinstitutternes bidragsstruktur, som er blevet ændret i overensstemmelse med kravene i forbindelse med de makroprudentielle foranstaltninger.

Tabel 3.2.1: Ændring af sammensætningen af realkreditlån til husholdninger 2013-2016

Udestående lån (i %)	2013	2016
Gæld i husholdninger (% af disponibel indkomst)	274,5	260,1
Gæld i husholdninger (% af BNP)	133,3	129,3
Gennemsnitlig belåningsgrad (LTV)	74,1	67,4
Andel lån med variabel rente	47,1	37,8
Andel lån med afdragsfrihed	57	52
Afdragsprocent	1,7	2,0

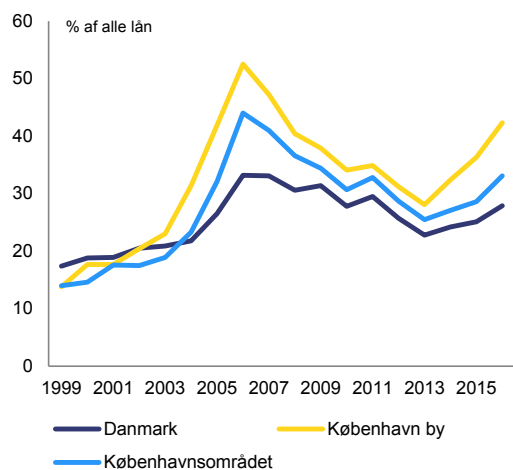
Kilde: Eurostat og FinansDanmark

De danske husholdningers gældsbetjeningsgrad er i øjeblikket historisk lav, men er stadig blandt de højeste i EU. Gældsbetjeningsgraden ⁽¹³⁾ — korrigeret for andelen af afdragsfri lån — faldt betydeligt fra at udgøre 19,8 % af den disponible indkomst i 2008 til 9,7 % i 2016, hjulpet godt på vej af et markant fald i rentebetalingerne fra 14,6 % af den disponible indkomst i 2008 til 3,5 % i 2016. I lyset af den stadig høje gældsbetjeningsgrad forbliver de danske husholdninger sårbare over for pludselige ændringer af rentesatserne og indkomstchok. Derfor udgør den store andel af risikobetonede lån en makroøkonomisk risiko.

Til gengæld peger sammensætningen af nye realkreditlån til husholdninger i retning af en gradvist stigende sårbarhed som følge af en høj gældsætning. Andelen af lån med en meget høj gælds faktor er steget fra 22,8 % i 2013 til 27,9 % i 2017, og for København er de steget fra 28,1 % til 42,3 % (Danmarks Nationalbank, 2017c). Det københavnske boligmarked lader derfor til at være mere sårbart over for pludselige ændringer af de makroøkonomiske forhold end resten af landet. Kombinationen af høj låntagning, stor rentefølsomhed og potentielt overvurderede boligpriser øger risikoen for, at selv en mindre rentestigning kan udløse fald i boligpriserne.

⁽¹³⁾ Gældsbetjeningsgraden beregnes ud fra den metode, der er beskrevet i Drehmann m.fl. (2015).

Figur 3.2.7: Nye realkreditlån med en gældsfaktor over 4

Kilde: Danmarks Nationalbank, 2017

Myndighederne har vedtaget nye makroprudentielle foranstaltninger for at begrænse risikabel låntagning. De nye retningslinjer, der trådte i kraft i begyndelsen af 2018, berører husholdninger, som ønsker at optage et lån med en gældsfaktor over 4 og en belåningsgrad over 60 %. Låntagere kan udelukkende få afdragsfrihed på realkreditlån med fast rente. Disse tiltag skal mindske rentefølsomheden for meget gældsatte låntagere. Yderligere krav til afdrag (f.eks. ved også at medtage lån med en høj gældsfaktor til variabel rente) kunne imidlertid mindske rentefølsomheden yderligere for meget gældsatte låntagere og bidrage til at nedbringe den store gæld. Balancesanering er en forholdsvis langvarig proces for husholdninger med meget stor gæld, hvilket også de aktuelt meget lave forbrugsniveauer knap 10 år efter boligboblens kollaps tyder på (Hviid og Kuchler, 2017).

Tabel 3.2.2: Indikatorer for finansiel soliditet

(%)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017-2.kv
Misligholdt gæld	3,1	3,0	3,9	3,9	5,1	4,0	3,4	2,9
Misligholdte lån	-	-	-	-	5,1	3,9	3,3	2,9
Misligholdte lån NFC	-	-	-	-	10,2	7,0	5,4	4,5
Misligholdte lån HH	-	-	-	-	2,9	2,7	2,6	2,4
Dækningsgrad	23,8	18,1	43,6	44,0	31,1	35,2	27,3	25,6
Udlåns-/indlånskvote*	305,6	306,2	295,4	292,4	280,5	277,3	266,0	256,7
Kernekapitalprocent	14,1	14,9	16,7	17,3	16,2	17,6	18,4	18,9
Kapitalprocent	16,2	16,9	18,7	19,2	18,2	19,8	20,7	21,2
Egenkapitalforrentning**	2,4	0,6	2,0	4,4	4,7	6,8	9,7	-
Afkastningsgrad**	0,1	0,0	0,1	0,2	0,3	0,4	0,6	-

* ECB — aggregeret balance: udlån, ekskl. til staten og monetære finansielle institutioner (MFI) / indlån ekskl. fra staten og MFI.

** Af hensyn til sammenligneligheden er kun årsværdier medtaget.

NFC: ikkefinansielle selskaber.

HH: husholdninger.

Kilde: ECB

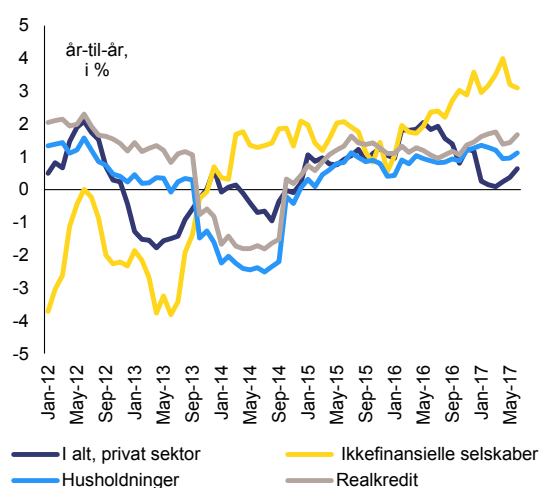
3.2.2. STABILITET I FINANSSEKTOREN

Den danske banksektor er stabil og velkapitaliseret. I juni 2017 var den gennemsnitlige kernekapitalprocent på 18,9 %, mens den samlede kapitalprocent var på 21,2 % (tabel 3.2.2).⁽¹⁴⁾ Bankerne har rigelig adgang til likviditet og opfylder det fuldt indfasede krav til likviditetsdækningsgraden (LCR). Omfanget af nedskrivninger er faldet (se dækningsgraden i tabel 3.2.2), og bankerne har haft mulighed for at frigive nogle hensættelser. Det har hjulpet med at genoprette deres rentabilitet til et niveau på linje med de bedste i EU (se egenkapitalforrentning og afkastningsgrad i tabel 3.2.2). Gennemsnitssatsen for misligholdte lån er faldet i de senere år fra 5,1 % i 2014 til 2,9 % i medio 2017. Andelen af misligholdte erhvervslån på 4,5 % er relativt høj for Norden og afspejler primært tidligere misligholdelser i landbrugssektoren, som er koncentreret i flere mindre banker. Omstruktureringen af landbrugsbedrifter skrider langsomt fremad.

Kreditvæksten er afdæmpet. I begyndelsen af 2017 nåede långivningen til erhvervslivet en årlig vækst på 4 %. Långivningen til husholdningerne

har til gengæld været forholdsvis stabil i de senere år. I juni 2017 steg realkreditlångivningen med 1,7 % (fig. 3.2.8). Sådanne gennemsnitlige vækstrater giver på nuværende tidspunkt ikke anledning til betænkeligheder vedrørende den finansielle stabilitet.

Figur 3.2.8: Kreditvækst

Kilde: ECB

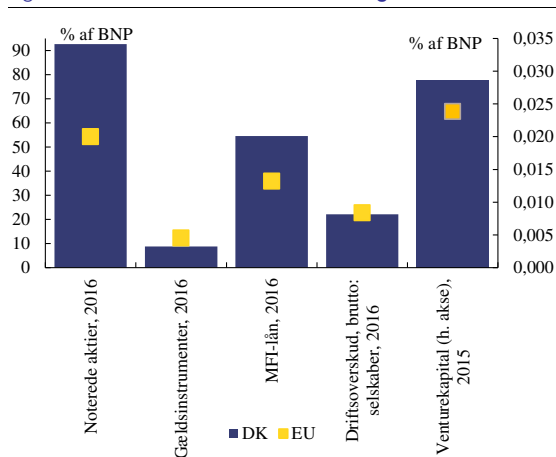
De makroprudentielle foranstaltninger intensiveres i lyset af den kraftige vækst i boligpriser. Danmark har siden 2010 truffet adskillige foranstaltninger (se de tidligere landerapporter). Tilsynsdiamanten (med fem makroprudentielle pejlemærker) for pengeinstitutter vil blive skærpet i 2018. Den nye tilsynsdiamant for realkreditinstitutter indføres fra 2018 og vil være fuldt gældende i 2020. Danmark har desuden indført forskellige

⁽¹⁴⁾ I december 2017 godkendte Baselkomiteén for Banktilsyn en pakke med ændringer af Basel III-regelsættet med tilsynsstandarder for banker. Baselaftalen vil have konsekvenser for de danske banker, navnlig fordi kapitalkravene for de større banker vil afhænge af sammensætningen af aktiver og i højere grad blive fastsat efter standardiserede tilgange.

tilsynsforanstaltninger, afhængigt af om det drejer sig om større byområder eller andre områder. I 2016 vedtog Finanstilsynet eksempelvis en vejledning med syv punkter for god praksis ved belåning af boliger i vækstområder. De senest vedtagne makroprudentielle foranstaltninger sigter mod at nedbringe andelen af de mest risikobetonede lån (se afsnit 3.2.1). Ved udgangen af 2017 anbefalede Det Europæiske Udvalg for Systemiske Risici regeringen at aktivere den kontracykliske kapitalbuffer. Regeringen har tre måneder til at reagere på udvalgets anbefaling.

Aktiemarkedet spiller en relativt ubetydelig rolle. Skønt noterede aktier har en høj værdi i forhold til BNP (fig. 3.2.9), er aktiemarkedet af relativt lille betydning, navnlig for privatinvestorer. Traditionelt set har de økonomiske forhold skabt præference for gældsfinansiering gennem primært realkreditinstitutter, højtudviklede andelsstrukturer og store opsparinger i pensionsmidler. Samtidig udgør den høje skat på kapitalgevinster en stor hindring; marginalsatten på 42 % for kapitalgevinster er den højeste i EU.

Figur 3.2.9: Kilder til erhvervsfinansiering

Kilde: ECB, Ameco, Invest Europe

Regeringen har iværksat reformer til at styrke kapitalmarkedet. I november 2017 indgik regeringen en politisk aftale med to andre partier om en omfattende reformpakke for at fremme iværksætter, herunder en række foranstaltninger til at fremme aktiekulturen blandt iværksættere. De otte bebudede foranstaltninger omfatter bl.a. indførelsen af en aktiesparekonto, som vil have en lavere skat på afkastet af aktiehandel på 17 %

(indfases fra 2019), samt skattefradrag for investeringer i små og mellemstore virksomheder. Derudover tilstræbes det at gøre ordninger med medarbejderaktier og privatadministrerede pensionsordninger mere attraktive og at øge gennemsigtigheden i pensionssekskabernes aktieinvesteringer. Regeringen har desuden bebudet planer om at indføre gunstigere skattevilkår for at tiltrække flere midler til danske investeringsforeninger.

Danmark har iværksat en undersøgelse af sin mulige deltagelse i den europæiske bankunion.

Undersøgelsen blev annonceret i juli 2017 og ventes at løbe frem til efteråret 2019. Undersøgelsen er begrundet med Det Forenede Kongeriges udtræden af EU og det forhold, at den fælles tilsynsmekanisme nu har været i kraft i en længere periode, og der derfor er tilstrækkelig basis for at vurdere, hvordan spørgsmål vedrørende finansielt tilsyn og finansiell stabilitet er blevet håndteret. Samtidig stiger interessen for Danmark og København som et finansielt centrum, og deltagelse i samarbejdet anses for en relevant faktor i denne sammenhæng. Dette vil være regeringens anden undersøgelse af spørgsmålet. I 2015 blev det i en rapport konkluderet, at deltagelse i bankunionen i princippet vil være en fordel for Danmark, men at landet burde afvente, hvordan det fælles tilsyn og den fælles afvikling forløber i praksis.

3.3. ARBEJDSMARKED, UDDANNELSE OG SOCIALE SPØRGSMÅL

Udvikling på arbejdsmarkedet

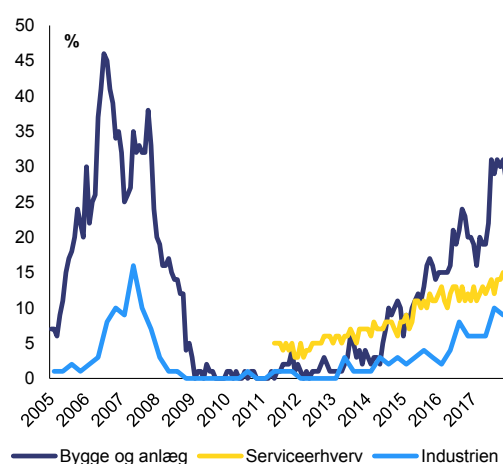
Det danske arbejdsmarked udviser særdeles gode resultater med en høj beskæftigelse, lav arbejdsløshed og en høj grad af flexicurity. Beskæftigelsesfrekvensen er steget støt siden 2012, og i 2016 nåede den således sit niveau før krisen (77,4 %) — langt over gennemsnittet i EU (71,7 %). Beskæftigelsesvæksten kan primært tilskrives beskæftigelse i privatsektoren, navnlig i servicesektoren. Arbejdsløsheden faldt til 5,8 % i 2017, mens langtidsløsheden faldt til 1,3 %. Ikke desto mindre har virksomhederne i takt med den stigende økonomiske vækst vanskeligt ved at rekruttere bestemte typer af arbejdstagere, samtidig med at en del af befolkningen fortsat befinder sig på kanten af arbejdsmarkedet. Danmark har gennemført arbejdsmarkedsreformer for at øge incitamentet til at arbejde og dermed øge arbejdsudbuddet. Disse reformer ventes også at bidrage til langsigtet finanspolitisk holdbarhed og til at lukke gabet på 2,6 procentpoint til landets Europa 2020-mål for beskæftigelse (80 %).

Den kraftige økonomiske aktivitet fører til stigende mangel på kvalificeret arbejdskraft. Omkring 8 % af danske virksomheder meldte om rekrutteringsvanskeligheder i efteråret 2017 (Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering, 2017). Det samlede antal forgæves rekrutteringer (ca. 20 000 i efteråret 2017) er langt under niveauet før krisen (ca. 66 000 i efteråret 2007), men situationen forekommer værre i nogle brancher end andre. Ved udgangen af 2017 meldte omkring 30 % af virksomhederne i bygge- og anlægsbranchen om mangel på kvalificeret arbejdskraft — det er det højeste niveau siden 2007 (fig. 3.3.1). IKT- og servicesektorerne melder også om mangel på arbejdskraft.

En af de største udfordringer er at øge deltagelsen i erhvervsrettede uddannelser. I 2017 valgte omkring 18,5 % af de danske studenter en erhvervsuddannelse, hvilket er under 2025-målet for erhvervsuddannelsesreformen, ifølge hvilken 30 % af en ungdomsårgang skal vælge en erhvervsuddannelse direkte efter grundskolen (Undervisningsministeriet, 2014). En af de større udfordringer har været manglen på praktikpladser, men trepartsaftalen fra 2016, som trådte i kraft i januar 2018, ventes at skabe fremgang i retning af det nationale 2025-mål. Den

bør føre til oprettelsen af 8 000-10 000 ekstra praktikpladser i 2025, så langt størstedelen af de erhvervsstuderende (90 %) er sikret en praktikplads. Aftalen træder i kraft i januar 2018 og ventes at skabe fremskridt i retning af 2025-målet.

Figur 3.3.1: Virksomheder, som melder om mangel på arbejdskraft

Kilde: Danmarks Statistik

De ringere arbejdsmarkedsresultater for personer med indvandrerbaggrund, navnlig personer født uden for EU, er stadig en udfordring. I 2016 var beskæftigelsesfrekvensen for arbejdsmarkedsdeltagere født uden for EU 63,4 %, dvs. 15,7 procentpoint lavere end for personer født i Danmark (79,1 %) (se fig. 3.3.2). Denne forskel, som er blandt de største i EU og blot er blevet større siden 2008, skyldes højere arbejdsløshed blandt både mænd og kvinder født uden for EU. For kvinder (født uden for EU) skyldes det også en meget lavere erhvervsfrekvens (67,1 % ift. 80,3 % for kvinder født i Danmark). En af årsagerne hertil er det generelt lavere uddannelsesniveau blandt personer født uden for EU, men det forklarer kun delvist forskellene i arbejdsmarkedsresultaterne (OECD, 2014), da beskæftigelses sandsynligheden for disse personer stadig er lavere, efter at der er korrigeret for individuelle egenskaber (uddannelsesniveau, læsefærdigheder, køn og alder). Andelen af overkvalificerede blandt nyankomne indvandrere var over 10 procentpoint højere i 2014/2015 sammenlignet med 2006/2007, hvilket tyder på stigende problemer med hensyn til de stillinger, som personer født uden for EU bestrider, i forhold

til deres kvalifikationer (OECD, 2017). Det kan bl.a. skyldes vanskeligheder med at anerkende eksamensbeviser, manglende sprogkundskaber eller manglende netværk (Schultz-Nielsen og Skaksen, 2017).

Boks 3.3.1: Resultater set ud fra den europæiske søjle for sociale rettigheder

Den europæiske søjle for sociale rettigheder, som Europa-Parlamentet, Rådet og Europa-Kommissionen proklamerede den 17. november 2017, fastsætter 20 principper og rettigheder til støtte for borgerne i EU. I lyset af efterdønningerne fra krisen og de samfundsmæssige forandringer som følge af en aldrende befolkning, stigende digitalisering og nye arbejdsformer skal søjlen bane vejen for fornyet konvergens i retning af bedre arbejds- og levevilkår.

Danmark klarer sig godt inden for indikatorerne i den sociale resultattavle¹⁾, som understøtter den europæiske søjle for sociale rettigheder. Resultaterne afspejler Danmarks højtudviklede velfærdsmodel, herunder landets fokus på en aktiv beskæftigelsesindsats, en stærk dialog mellem arbejdsmarkedets parter og flexicurity. Beskæftigelsesfrekvenserne er høje, arbejdsløsheden falder og kun en lille andel af unge er hverken i beskæftigelse eller under uddannelse. Arbejdsmarkedsparternes aktive deltagelse i

beslutningsprocessen fører til en høj deltagelse i de aktive arbejdsmarkedspolitikker.

DANMARK		
Lige muligheder og adgang til arbejdsmarkedet	Tidligt frafald blandt unge (% af befolkningen i alderen 18-24)	Over gennemsnittet
	Kønsbetinget forskel i beskæftigelsesfrekvens	Over gennemsnittet
	Indkomstkventilsats (S80/S20)	Over gennemsnittet
	Risiko for fattigdom eller social udstødelse (%)	Bedst præsterende
Dynamiske arbejdsmarkeder og rimelige arbejdsvilkår	Unge NEET (% af den samlede befolkning i alderen 15-24)	Bedst præsterende
	Beskæftigelsesfrekvens (% af befolkningen i alderen 20-64)	Bedst præsterende
	Arbejdsløshed (% af befolkningen i alderen 15-74)	Over gennemsnittet
Social beskyttelse og inklusion	Stigning i husstandenes disponible bruttoindkomst pr.	Over gennemsnittet
	De sociale overførselsvirkning (ekskl. pension) på fattigdomsbekæmpelse	Bedst præsterende
	Børn under 3 år i formelle pasningsordninger	Bedst præsterende
	Selvrapporterede uopfyldte behov for lægebehandling	Over gennemsnittet
	Niveau for digitale færdigheder	God, men bør overvåges

Medlemsstaternes resultater i den sociale resultattavle klassificeres efter en statistisk metode, der er aftalt med EMCO- og SPC-Udvalgene. Der ses på både niveauer for og ændringer af de enkelte indikatorer, som sammenholdes med de respektive gennemsnit for EU, hvorefter medlemsstaterne klassificeres i syv kategorier (fra 'bedst præsterende' til 'kritiske situationer'). For de nærmere enkeltheder henvises til udkastet til den fælles rapport om beskæftigelsen 2018 [COM (2017) 674 final].

Omkring 71 % har som minimum grundlæggende digitale færdigheder.

Denne andel er imidlertid faldet i de senere år, om end fra et højt niveau. En af regeringens prioriteter er at sørge for mere udbredt digitalisering. Det nyoprettede Disruptionsråd skal undersøge, hvordan fremtidens arbejdsstyrke bedst tilpasses den teknologiske udvikling, og med trepartsaftalen i 2017 om voksen-, efter- og videreuddannelse (se afsnit 3.3) blev der specifikt afsat midler til undervisning i digitale færdigheder.

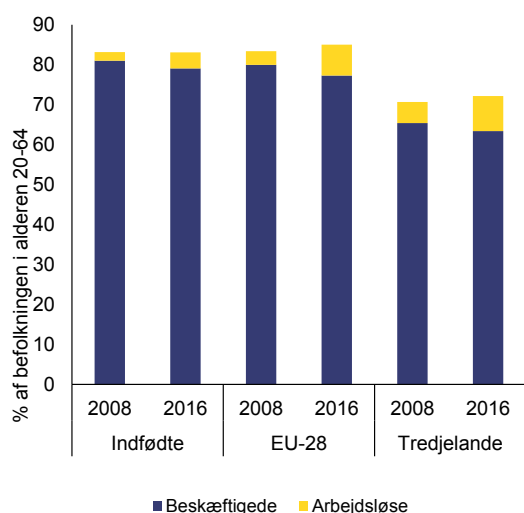
Trods de solide arbejdsmarkedsresultater og en høj social inklusion befinder visse grupper sig fortsat på kanten af arbejdsmarkedet. Det drejer sig om personer med indvandrerbaggrund, unge, der hverken er i beskæftigelse eller under uddannelse, samt personer med nedsat arbejdsevne. Der er kommet større afstand til Danmarks Europa 2020-mål for fattigdom og social udstødelse (dvs. en reduktion af antallet af personer i husholdninger med lav arbejdsintensitet med 22 000 frem til 2020).

Trepartsaftalen om arbejdsmarkedsintegration (2016), som er rettet mod dem, der er født uden for EU, har givet positive indledende resultater. Det øgede fokus på en tidlig og joborienteret indsats har hjulpet med at få et stigende antal nyankomne flygtninge i arbejde. Den toårige integrationsgrunduddannelse (IGU-forløbet) tager udgangspunkt i 20 ugers skoleundervisning på fuld tid (danskundervisning og erhvervsrettet undervisning), som kombineres med en 32-37 timers arbejdsuge. Deltagerne aflønnes på niveau med erhvervsgrunduddannelserne, og der gælder en særlig bonusordning for virksomheder, som ansætter flygtninge på IGU-kontrakter.

¹ Den sociale resultattavle indeholder 14 overordnede indikatorer, hvoraf de 12 i dag anvendes til at sammenholde medlemsstaternes præstationer. Indikatorerne "deltagere i aktiverende arbejdsmarkedspolitikker pr. 100 personer, der ønsker at komme i beskæftigelse" og "aflønning af ansatte pr. arbejdstime (i EUR)" benyttes ikke på grund af tekniske betænkeligheder blandt medlemsstaterne. De relevante udvalg vil se på mulige alternative.

Udenlandske arbejdstagere kan bidrage til at sikre et tilstrækkeligt arbejdsudbud, særligt i lyset af den stigende mangel på visse typer af arbejdstagere. Den udenlandske arbejdskrafts rolle har ændret sig i de senere år og er af stadig større betydning for dansk økonomi. I andet kvartal 2017 nåede det samlede antal fuldtidsansatte op på 2,2 millioner, hvilket er en stigning på 140 000 siden 2010. Antallet af udenlandske arbejdstagere steg fra 130 000 i 2010 til 200 000 i 2017 (8,9 % af alle arbejdstagere), og de tegner sig således for omkring halvdelen af stigningen i den samlede beskæftigelse (Danmarks Statistik og jobindsats.dk). Størsteparten af de udenlandske arbejdstagere kommer fra nabolande, mens andelen af fuldtidsansatte personer fra lande uden for EU, EØS og EFTA ud af det samlede antal (udlændinge og danskere) kun er steget marginalt fra 2,2 % til 3,2 %. I bygge- og anlægsbranchen steg antallet af udenlandske arbejdstagere med omkring 6 500 personer mellem 2013 og 2016, og de udgør således 7,8 % af branchens samlede arbejdsstyrke (kun en anelse højere end gennemsnittet på 6,8 % for alle brancher).

Figur 3.3.2: **Beskæftigelse og arbejdsløshed fordelt på oprindelsesland**

Kilde: Eurostat

Antallet af ældre arbejdstagere stiger, mens nogle nyuddannede har vanskeligt ved at komme ind på arbejdsmarkedet. Mellem 2008 og 2015 steg erhvervsdeltagelsen for personer i aldersgruppen 60-64 med 9,8 procentpoint. I 2015 var over halvdelen af denne gruppe (56 %) aktive

på arbejdsmarkedet. Til gengæld steg arbejdsløsheden blandt unge i alderen 25-29 fra 3,6 % i 2008 til 9,3 % i 2013; den er siden faldet til 7,3 % i takt med den stigende økonomiske aktivitet, særligt i privatsektoren, men er dog stadig højere end den samlede arbejdsløshed (5,8 % i 2017).

Trepartsaftalen mellem regeringen og arbejdsmarkedets parter om voksen-, efter- og videreuddannelse (oktober 2017) skal sikre en mere målrettet og fleksibel opkvalificering. Over fire år (2018-2021) vil der blive afsat 2,5 mia. DKK (0,1 % af BNP) til forskellige initiativer, herunder 400 mio. DKK til en "omstillingsfond", der henvender sig til ufaglærte og faglærte. Det overordnede mål er at opkvalificere eller omskole arbejdstagere i overensstemmelse med den fremtidige efterspørgsel på arbejdsmarkedet. I lyset af henstillingen om opkvalificeringsforløb ventes disse initiativer også at hjælpe voksne, som mangler grundlæggende læsefærdigheder, med at finde et arbejde.

Selvstændige udgør 7,8 %, hvilket er under EU-gennemsnittet på 15,0 % (2015). Atypisk beskæftigedes adgang til arbejdsmarkedsordninger afhænger af, om de er dækket af en overenskomst; det gælder for 80 % af de beskæftigede. Selvstændige kan tilmelde sig dagpengeordningen på frivillig basis. I maj 2017 vedtog Danmark en ny dagpengeordning for selvstændige og atypisk beskæftigede for at sikre en bedre dækning af de mange nye og sammensatte beskæftigelsesformer. Det er endnu for tidligt at vurdere ordningens virkning.

Regeringen og arbejdsmarkedets parter har nedsat et Disruptionsråd, som skal hjælpe med at ruste det danske arbejdsmarked til den kollaborative økonomi og den øgede digitalisering. Dette nye "partnerskab for Danmarks fremtid" er sammensat af en bred gruppe af ministre, arbejdsmarkedsparter, erhvervsledere og eksperter. Deres hovedopgave er at udvikle en strategi for, hvordan digitalisering, robotter og kunstig intelligens kan give bedre velfærd og samtidig ruste arbejdsmarkedet til en fremtid, hvor mange af de traditionelle jobs ventes at forsvinde. Disruptionsrådet påbegyndte sit virke i maj 2017 og vil sidde frem til udgangen af 2018.

Den andel af arbejdsstyrken, der specialiserer sig inden for IKT (4,2 %), har været stabil i de seneste år. Selv om det er over gennemsnittet for EU, er det stadig nødvendigt at øge denne andel for at forbedre den danske økonomis evne til at innovere og vokse yderligere. Danmark har endnu ingen overordnet strategi for digitale færdigheder (nationale sammenslutninger for digitale færdigheder og arbejdspladser), men har dog iværksat adskillige sideløbende strategier til at imødegå det kommende behov for IKT-specialister blandt arbejdstagerne. Digitale færdigheder vil blive indlemmet i alle sektorer af økonomien, og kommunerne vil have ansvaret for at sikre velfærdssystemets fortsatte holdbarhed.

Socialpolitik og inklusion

Andelen af personer i risiko for fattigdom eller social udstødelse faldt fra 18,3 % i 2013 til 16,7 % i 2016 (alle aldersgrupper). Det er et godt stykke under EU-gennemsnittet på 23,4 % og afspejler et arbejdsmarked i bedring og et fortsat effektivt socialsikringssystem i Danmark. Situationen er fortsat kritisk for personer født uden for EU, hvoraf 36,4 % var i risiko for fattigdom eller social udstødelse i 2016. Det er mere end dobbelt så mange som blandt danskfødte (16,5 %). Forskellen skyldes dels, at der blandt personer født uden for EU er en større andel af arbejdende fattige (17,2 %) end blandt personer født i Danmark (4,1 %). Status som den gruppe, der oplever de største udfordringer, er gået fra at være kvinder (30,1 %) til mænd (42,7 %). Samtidig er andelen af ældre (65+) i risiko for fattigdom eller social udstødelse blevet halveret fra 18,4 % i 2010 til 9,2 % i 2016, skønt denne forbedring er foregået en anelse langsommere siden 2013, hvor de udgjorde 10,8 %. Mere positivt er det, at andelen personer med alvorlige materielle afsavn faldt fra 3,6 % i 2013 til 2,6 % i 2016 og ligger langt under EU-gennemsnittet (7,5 % i 2016).

Mellem 2008 og 2017 steg antallet af personer, der lever i husholdninger med lav arbejdsintensitet, med 62 000 (+18 %), skønt antallet er faldet siden toppunktet i 2014. Denne udvikling betyder, at gabet til det nationale Europa 2020-mål for fattigdom og social udstødelse (dvs. en reduktion af antallet af personer i husholdninger med lav arbejdsintensitet med 22 000 frem til 2020) er langt fra at være lukket. Med hensyn til de 10 mål for social mobilitet, som blev vedtaget i

maj 2016 for at sætte retning for og skabe større fremdrift i socialpolitikken, har Danmark gjort fremskridt på de fleste punkter, men halter bagefter på andre, f.eks. målet om at øge andelen af unge marginaliserede, der påbegynder en ungdomsuddannelse. Samtidig er antallet af hjemløse steget fra 5 000 i 2009 til 6 600 i 2017.

Antallet af kontanthjælpsmodtagere faldt med 8,6 % i de 15 måneder op til juni 2017.⁽¹⁵⁾ Dette kan skyldes den øgede økonomiske aktivitet, men også de nyere foranstaltninger til at øge incitamentet til at arbejde. Disse omfatter et kontanthjælpsloft og en regel om mindst 225 timers beskæftigelse (oktober 2016) samt en nedsat integrationsydelse (september 2015) for personer født uden for EU, som har opholdt sig i Danmark i mindre end syv ud af de sidste otte år. Det er stadig for tidligt at vurdere disse ændrings langsigtede effekt, men de indledende undersøgelser tyder på, at foranstaltningerne har haft den ønskede virkning og bidrager til at øge arbejdsmarkedsdeltagelsen, navnlig takket være et solidt arbejdsmarked og de økonomiske resultater. Hvad angår arbejdsløshedsydelse ligger Danmark langt over EU-gennemsnittet inden for indikatorer for dækning og tilstrækkelighed ⁽¹⁶⁾. Navnlig er ydelsesperioden betydeligt længere end gennemsnittet i EU, idet den maksimale dagpengeperiode er på 2 år. Danmark scorer også højt inden for indikatorer vedrørende mindsteydelsens tilstrækkelighed.

Indikatorerne for fattigdom og indkomstulighed ⁽¹⁷⁾ er stadig lave, men nogle grupper, f.eks. lejere med lav indkomst, står stadig over for risici. I 2016 var indkomstuligheden (målt ved fordelingsatsen S80/S20) 4,1, dvs. langt under gennemsnittet i EU

⁽¹⁵⁾ Fra 156 500 til 143 000 fuldtidspersoner i perioden april 2016 til juni 2017. Det omfatter personer, som modtager uddannelseshjælp eller integrationsydelse. Tallene er sæsonkorrigerede.

⁽¹⁶⁾ Ifølge benchmarkingen af arbejdsløshedsydelse og beskæftigelsespolitikker udført af EMCO-udvalget. Der findes nærmere oplysninger i udkastet til den fælles rapport om beskæftigelsen 2018.

⁽¹⁷⁾ Ginikoefficienten er en indikator, som måler uligheden i indkomstfordelingen. For indkomst går koefficienten fra 0 (ingen ulighed) til 1 (maksimal ulighed), mens den for formue kan have en værdi over 1, eftersom husholdninger kan have en negativ nettoformue. Indkomstkventilsatsen måler indkomsten blandt de 20 % rigeste i befolkningen i forhold til indkomsten blandt de 20 % fattigste.

(5,2) ⁽¹⁸⁾. Sammenlignet med andre EU-lande er en stor andel af dem, der er i risiko for fattigdom, lejere (68,5 % i 2016), som betaler markedsleje. Eftersom lejen fortsat stiger hurtigere end inflationen, udgør den løbende udhuling af økonomisk overkommelige boligmuligheder en byrde for sådanne husholdninger, og i 2016 udgjorde de samlede boligudgifter således mere end 40 % af den disponible indkomst for 15 % af befolkningen, hvilket er langt over EU-gennemsnittet på 11,1 % ⁽¹⁹⁾. Mange lejere er imidlertid studerende, som har udsigt til en højere indkomst.

Integrationspolitik

Skønt andelen af nyankomne flygtninge af den samlede befolkning kun lige er over EU-gennemsnittet, er den betydeligt lavere end i de nordiske nabolande. ⁽²⁰⁾ Man er i færd med at gennemføre en række initiativer til at få denne gruppe i arbejde, samtidig med at der træffes restriktive foranstaltninger til at begrænse tilstrømningen af asylansøgere.

I andet kvartal 2017 var ca. 24,4 % af de nyankomne flygtninge i alderen 16-64 i lønnet beskæftigelse. Det svarer til ca. 6 000 flygtninge, der er ankommet inden for de sidste fem år (Danmarks Statistik). Mellem juni 2015 og juni 2017 steg beskæftigelsesfrekvensen blandt flygtninge med 15 procentpoint, hvilket primært kan tilskrives mændenes indtræden på arbejdsmarkedet. De fleste flygtninge finder arbejde i servicesektoren (hotel- og restaurationsbranchen samt rengøringsbranchen). Skønt beskæftigelsen generelt er steget, kan den øgede beskæftigelsesfrekvens blandt flygtninge også skyldes, at de vurderes som jobparate (et af de vigtigste elementer i trepartsaftalen om arbejdsmarkedsintegration), eller være en følge af den nedsatte integrationsydelse (september 2015).

⁽¹⁸⁾ Den samlede indkomst blandt de 20 % rigeste husholdninger var fortsat 4,1 gange højere end blandt de 20 % fattigste i 2016.

⁽¹⁹⁾ "Housing cost overburden rate", dvs. den procentdel af befolkningen, som lever i husholdninger, hvor de samlede boligudgifter (nettet for boligydelse) udgør mere end 40 % af den disponible indkomst (nettet for boligydelse).

⁽²⁰⁾ Mellem første kvartal 2015 og andet kvartal 2017 har Danmark truffet omkring 18 600 positive endelige asylafgørelser, dvs. en sats på ca. 0,33 % af den samlede befolkning sammenlignet med EU-gennemsnittet på 0,25 %.

Der lader til at være et misforhold mellem en stor andel af nyankomne flygtninges kvalifikationer og de aktuelle behov på arbejdsmarkedet. En undersøgelse viser, at 60 % nyankomne flygtninge har en grundskoleuddannelse, 15 % har en studentereksamen og 13 % har en videregående uddannelse (Udlændinge- og Integrationsministeriet, 2016). Kun omkring 10 % har en erhvervsfaglig uddannelse, som der imidlertid er stor efterspørgsel efter på det danske arbejdsmarked. Vanskeligheden ved at mestre det danske sprog udgør fortsat en betydelig adgangsbarriere uanset uddannelsesniveau. Andre udfordringer såsom kulturelle forskelle kan også spille en rolle.

Integrationsgrunduddannelsen (IGU-forløbet) fik en langsom start, men ser ud til at være kommet op i gear. Ved udgangen af 2017 nåede antallet af indgåede IGU-aftaler op på 1 000. Det toårige forløb er struktureret omkring en arbejdsuge på mellem 32-37 timer, som kombineres med 20 ugers skoleundervisning på fuld tid (danskundervisning og erhvervsrettet undervisning). En ansat i en IGU-stilling aflønnes med erhvervsgrunduddannelsessatsen og har samme rettigheder som fastansatte (inklusive betalt ferie, adgang til dagpenge og pensionsordninger). Der er indført en bonusordning for virksomheder, der ansætter flygtninge på en IGU-aftale, hvorefter virksomheden udbetales 20 000 DKK (2 700 EUR) efter 6 måneders ansættelse og yderligere 20 000 ved udløbet af det toårige program. I 2018 vil arbejdsmarkedets parter med udgangspunkt i en evaluering beslutte, hvorvidt IGU-ordningen skal videreføres.

Også danskfødte med forældre født i udlandet har vanskeligt ved at blive integreret på arbejdsmarkedet. Beskæftigelsesresultaterne for denne gruppe er ringere end for personer med forældre født i Danmark, og situationen er ikke forbedret siden 2007 (OECD, 2015). Denne gruppe har også vanskeligere ved at finde et job end danskfødte uden indvandrerbaggrund med en tilsvarende uddannelse.

Uddannelse og kvalifikationer

Trods udgiftsnedskæringer siden 2015 er Danmark fortsat et af de lande i EU, der investerer mest i uddannelse. Udgifterne til

uddannelse udgjorde 7,0 % af BNP i 2015 sammenlignet med EU-gennemsnittet på 4,9 %.

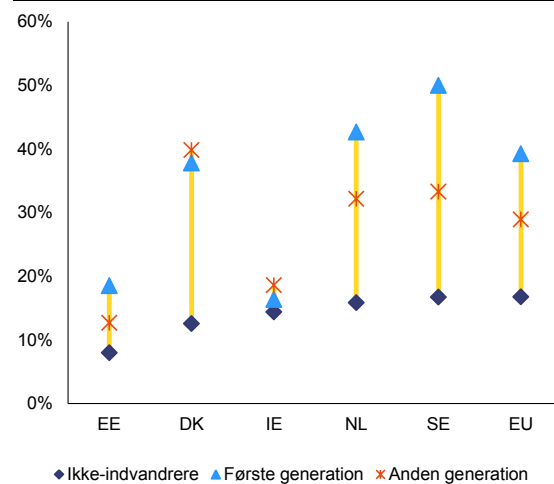
Danmark er et af de EU-lande, der klarer sig godt med hensyn til tidligt skolefravald (7,2 % i 2016).

Overordnet set ligger uddannelsesresultaterne over gennemsnittet i EU hvad angår færdigheder og lighed, og de udviser en relativt mindre social variation (Europa-Kommissionen, 2017c). Udgifterne til uddannelse står ikke nødvendigvis i forhold til uddannelsesresultaterne. I nogle lande med et tilsvarende udgiftsniveau klarer eleverne sig dårligere, mens enkelte lande med betydeligt lavere udgifter på området opnår bedre uddannelsesresultater. Navnlig registrerer Danmark færre elever med rigtig gode resultater end andre nordiske lande (PISA 2015 inden for naturfag: 7 % sammenlignet med 8,5 % i Sverige, 13,5 % i Estland og 14,3 % i Finland). Inden for læsning klarer de danske fjerdeklasselever sig bedre end gennemsnittet på internationalt plan, men dårligere end andre nordiske lande. Selv om scoren lå 7 procentpoint under resultatet i 2011, er den kønsbestemte forskel stadig den mindste blandt de nordiske lande (IEA, 2017). De 15-årige klarer sig bedre end EU-gennemsnittet inden for læsning, mens de udenlandskfødte klarer sig dårligere end danskfødte (OECD, 2016a).

Der ligger stadig en udfordring i at integrere børn med indvandrerbaggrund i undervisningssystemet. Nyere lovgivning giver mulighed for at indlemme unge op til 25 år født i udlandet i grundskoleundervisning. Ved PISA-undersøgelsen i 2015 scorede elever med indvandrerbaggrund i gennemsnit 69 point lavere i naturfag end elever uden indvandrerbaggrund, dvs. de er ca. to skoleår bagud. Første- og andengenerationselever udviser fortsat markant forskellige resultater (Greve og Krassel, 2017). Selv når der tages hensyn til elevernes socioøkonomiske baggrund er sandsynligheden for at score lavt blandt elever med indvandrerbaggrund 3,4 gange større end blandt elever uden indvandrerbaggrund. Det er et af de største gab i OECD (for Norge er sandsynligheden 2,0, for Sverige 2,6 og OECD-gennemsnittet er 2,3). Unge med indvandrerbaggrund er i Danmark væsentligt dårligere stillede end unge uden indvandrerbaggrund, og andengenerationselever lader ikke til at indhente forskellene. Samtidig er omkring 20 % af børn født i Danmark af

indvandrerforældre hverken i beskæftigelse eller under uddannelse eller oplæring, hvilket er 6 procentpoint højere end andelen af børn med danskfødte forældre (OECD, 2016).

Figur 3.3.3: PISA-resultater fordelt på indvandrerstatus: underpræstation inden for naturfag

Kilde: OECD, PISA 2015

Deltagelsen i førskoleundervisning er næsten universel. Næsten alle børn over fire år deltager i førskoleundervisning (98,6 %). Derudover er nyankomne flygtninge ofte ikke tilstrækkeligt opmærksomme på fordelene ved deltagelse. (Bjørnholt m.fl., 2016). I juni 2017 blev der vedtaget en reformpakke med 24 initiativer til at styrke og højne kvaliteten af førskoleundervisningen.

Flere brede undervisningsreformer sigter mod at forbedre uddannelsesresultaterne og højne det akademiske niveau. Hensigten med folkeskolereformen fra 2014 er at: 1) sikre, at alle elever når deres fulde potentiale, 2) mindske den socioøkonomiske baggrunds betydning for uddannelsesresultaterne, og 3) styrke elevernes trivsel og tillid til lærerne. En første evaluering tyder på en vis fremgang med hensyn til det andet mål, også for særligt dårligt stillede grupper (Økonomi- og Indenrigsministeriet, 2017a) og større motivation blandt eleverne. Til gengæld er reformen blevet kritiseret for at mindske lærernes selvstændighed.

Der er indgået en politisk aftale om at ændre læseplanerne (december 2017). Strategien for nationale læringsmål for hvert fag (Fælles Mål) er

blevet kritiseret for at begrænse lærernes selvstændighed. Den nye aftale omfatter en lempelse af læseplanerne, så kun fagenes overordnede indhold er bindende. Aftalen sigter mod at give lærerne større frihed til selv at tilrettelægge undervisningen, så den i højere grad er tilpasset elevernes behov og de lokale forhold.

En ny reform af gymnasieuddannelsen skal højne det akademiske niveau og ruste eleverne bedre til en videregående uddannelse. Reformen gennemføres i skoleåret 2017/2018 og tager særligt sigte på at forbedre den løbende efteruddannelse for lærere og skoleledere. Selv om den ledsages af en række støtteforanstaltninger henvendt til lærere og andre berørte parter, mener lærerforeningerne, at besparelserne som følge af omprioriteringsbidraget frem mod 2020 kan skade gennemførelsen af reformen.

Overgangen fra førskoleundervisning til folkeskole er stadig problematisk, særligt for børn født uden for Danmark. Det kan have flere årsager, bl.a. at en tredjedel af personalet i førskoleundervisningen ikke har en officiel pædagoguddannelse. Den løbende forværring af forholdet mellem mængden af personale og antal børn kan også have negative konsekvenser for integrationen af børn med indvandrerbaggrund.

Trepartsaftalen fra 2016 gav erhvervsuddannelserne et kvalitetsløft og indeholder 35 grundlæggende foranstaltninger. For at understøtte det nationale 2025-mål (25 % af de unge vælger en erhvervsuddannelse) er adgangskravene til gymnasieuddannelserne blevet hævet, og der er iværksat oplysningskampagner for at promovere erhvervsuddannelserne blandt forældre og elever. Den årlige nedskæring på 2 % af budgettet (150 mio. DKK) risikerer imidlertid at påvirke reformgennemførelsen negativt.

Niveaet for IKT-færdigheder er generelt højt, og digitalt udstyr er særdeles udbredt i det danske undervisningssystem. Næsten alle danskere (95,3 %) bruger regelmæssigt internettet, og 71 % mener som minimum at besidde grundlæggende digitale færdigheder; det er langt over gennemsnittet i EU på 57 %. Omkring 50 % af befolkningen over 65 år er IT-kyndige, hvilket

er langt over gennemsnittet i EU. Trepartsaftalen fra oktober 2017 mellem regeringen og arbejdsmarkedets parter om voksen-, efter- og videreuddannelse (se afsnit 3.3) ventes at føre til mere udbredt oplæring i digitale færdigheder. Det nyoprettede udvalg om bedre universitetsuddannelser skal sikre, at uddannelserne dækker behovet for digitale færdigheder, men der lader ikke til at være en overordnet digitaliseringsstrategi inden for uddannelse.

Sundhedspolitikken

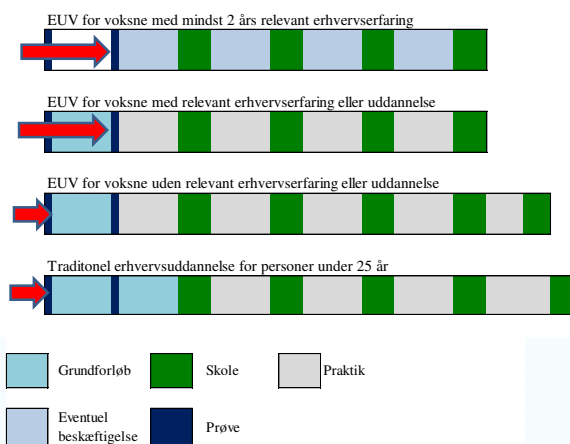
Danmarks sundhedsudgifter udgør 10,3 % af BNP, hvilket er det sjettehøjeste i EU. Samlet set synes sundhedssystemet at allokere og anvende sine ressourcer effektivt. En række vigtige reformer (2007) har ført til nedskæringer i antallet af akutsengepladser og afkortet den gennemsnitlige indlæggelsestid i de senere år, hvilket har effektiviseret hele systemet. Koordineringen af sundhedsydelser til det stigende antal personer med kroniske lidelser udgør en stigende udfordring.

Danmark råder over det største antal sygeplejersker pr. indbygger i EU, hvilket tyder på, at hele systemet kunne effektiviseres yderligere, hvis de udførte mere specialiserede opgaver ("kompetencemiks"). De seneste bestræbelser på at indføre mere integreret pleje, herunder etableringen af sundhedshuse, er et skridt i rette retning, men der kunne skabes yderligere fordele ved at sikre en bedre koordinering mellem alment praktiserende læger, socialrådgivere og leverandører af lokale behandlings- og plejetilbud.

Danmark har en solid IKT-infrastruktur på sundhedsområdet (eSundhed). Danmark ligger f.eks. i toppen, når det kommer til lande, hvor de alment praktiserende læger og sygehusene anvender elektroniske sundhedsregistre, idet det ligger henholdsvis nummer et og nummer fire i Europa (OECD/European Observatory on Health Systems and Policies, 2017). Danmark har også et veletableret sæt sygdomsregistre.

Boks 3.3.2: Udvalgt fokusområde: Livslang læring

Danmark har lang tradition for livslang læring. Det er et vigtigt element af den danske flexicuritymodel, som kombinerer et fleksibelt arbejdsmarked og avancerede sociale beskyttelsesordninger med en aktiv arbejdsmarkedspolitik — navnlig uddannelse og oplæring — for at få folk tilbage i arbejde. Der er høj deltagelse i voksenuddannelse (27,7 % i 2016) sammenlignet med gennemsnittet i EU (10,8 % i 2016), og en betydelig del af den samlede uddannelse og kompetenceudvikling er arbejdsgiverbetalt og foregår på arbejdspladsen. Uddannelsesprogrammerne fastlægges typisk i tæt samarbejde mellem regeringen og arbejdsmarkedets parter.

i forvejen. Det betyder, at uddannelsesvarigheden forkortes med mindst 6 måneder (10 % i snit) i forhold til en almindelig erhvervsuddannelse for personer under 25 år (se figuren).

EVU giver voksne, som har afsluttet folkeskolen eller tilsvarende undervisning, mulighed for at tage en erhvervsuddannelse. Den består af et grundforløb på 0-20 uger (afhængigt af uddannelsesbaggrund) efterfulgt af et hovedforløb inden for et bestemt fag. Deltagerne kan vælge mellem over 100 forskellige uddannelser inden for fire hovedområder: 1) pleje, sundhed og undervisning, 2) administration, handel og erhvervstjenester, 3) fødevarer, landbrug og oplevelser og 4) teknologi, bygge/anlæg og transport. Programmerne henvender sig primært til ufaglærte — både arbejdsløse og erhvervsaktive — og giver dem mulighed for at opnå kompetencer på erhvervsuddannelsesniveau.

Arbejdsmarkedetsuddannelserne (AMU) tages på ad hoc-niveau og består af korte arbejdsrelevante uddannelseskurser. Disse programmer giver deltagerne mulighed for at tilegne sig kvalifikationer og kompetencer, som efterspørges i bestemte brancher eller til bestemte jobfunktioner på arbejdsmarkedet.

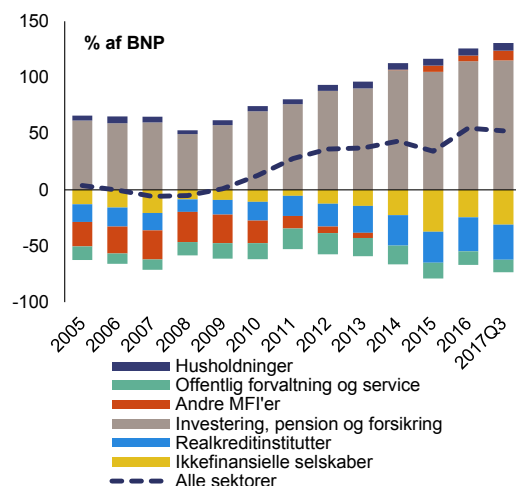
Livslang læring har været fast praksis i adskillige årtier, og indholdet tilpasses regelmæssigt for at leve op til de aktuelle udfordringer for så vidt angår globalisering og den teknologiske udvikling. De seneste tilpasninger har haft fokus på at styrke de ufaglærtes deltagelse i voksenuddannelse (Europa-Kommissionen, 2017c). Voksne over 25 år kan deltage i en skræddersyet erhvervsuddannelse for voksne (EUV), hvor der tages udgangspunkt i den erfaring og uddannelse, som vedkommende har

3.4. INVESTERINGER

Nettostillingen over for udlandet

Danmarks nettoudlandsformue forblev relativt stabil på 53 % af BNP i tredje kvartal 2017. Det skyldes pensions- og forsikringsselskabernes positive nettostilling, idet de tegnede sig for en anelse mere end det nominelle BNP i 2017 (fig. 3.4.1). Dette modsvarer delvist af ikkefinansielle selskabers og realkreditinstitutternes negative nettostilling (omkring 25 % af BNP for hver). Til trods for realkreditinstitutternes forværrede nettostilling finansierer udlandet kun 20 % af det danske realkreditmarked (FinansDanmark, 2017). De indenlandske banker tegner sig fortsat for hovedparten af realkreditinstitutternes likviditet, mens pensions- og forsikringsselskabernes andel er på linje med udlandets.

Figur 3.4.1: Nettostilling over for udlandet fordelt på sektor

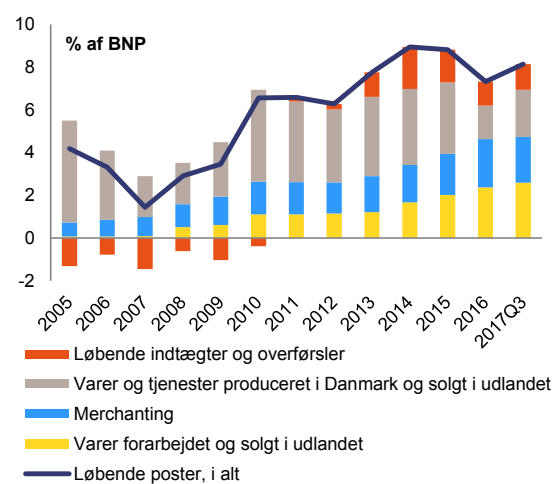

Kilde: Danmarks Nationalbank

Efter at være faldet i 2016 steg saldoen på betalingsbalancens løbende poster gradvist i 2017 og nåede således op på 8,5 % af BNP i tredje kvartal 2017. Udviklingen på de løbende poster afspejler globaliseringens stigende betydning. Danmarks stilling over for udlandet understøttes af store danske multinationale selskaber, som har en komparativ fordel inden for shipping, medicinalvarer, legetøj og bryggeri (Astrup m.fl., 2015). Danske virksomheders investeringer i udlandet har siden midten af 2000'erne givet dem mulighed for i højere grad at betjene deres kunder i udlandet. Dette afspejles i det stigende handelsoverskud inden for merchanting og handel med varer, der forarbejdes og sælges i udlandet (fig. 3.4.2).

Kontoen for allokering af primær indkomst understøtter fortsat betalingsbalancen til trods for et mindre tilbageslag i 2015. Med hjælp fra den positive nettoformue nyder den positive konto for allokering af primær indkomst også godt af et større afkast af investeringer i udlandet sammenlignet med investeringer i Danmark. Dette lader til at kunne tilskrives medicinalbranchen, som genererer et stort afkast af sine investeringer. Isaksen og Kram (2016) viser, at ses der bort fra medicinalbranchen, svarer afkastet af investeringer i Danmark til afkastet af investeringer i udlandet.

Figur 3.4.2: Saldo på betalingsbalancens løbende poster

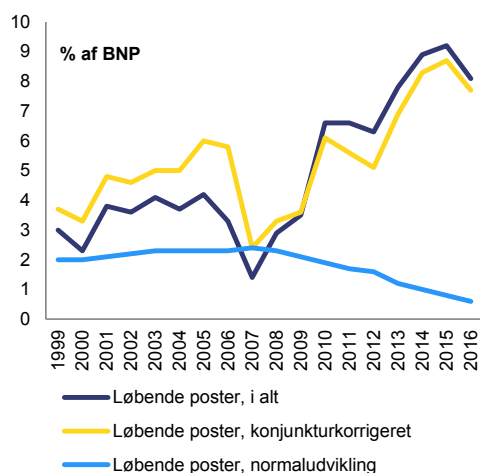
Kilde: Danmarks Statistik

Saldoen på de løbende poster har siden 2009 afvejet markant fra sin historiske norm (fig. 3.4.3). Sidstnævnte er den værdi, som de løbende poster burde udvise på baggrund af landets fundamentale forhold.⁽²¹⁾ Ifølge Kommissionens estimer har aldringen og den demografiske udvikling bidraget væsentligt til et fald i normen. Hvis der ses bort fra disse forhold, ville normaludviklingen være forholdsvis flad, men dog stadig markant forskellig fra den nuværende saldo. Denne forskel mellem den aktuelle og den estimerede normaludvikling bør tolkes med forsigtighed, da modellen ikke tager fuldt hensyn

⁽²¹⁾ "Normaludviklingen" i betalingsbalancens løbende poster afledes ved simpel lineær regression ved at se på de vigtigste bestemmende faktorer for forholdet mellem opsparring og investeringer (demografisk udvikling, ressourcer osv.) såvel som på politikfaktorer og den globale finansielle situation. Se også Europa-Kommissionen, 2017, "Empirical current account benchmarks: modelling the impact of demographic variables", LIME Working Group, 24. april 2017.

til effekten af pensionsopsparinger og bestræbelserne på at nedbringe gæld.

Figur 3.4.3: **Betalingsbalancens løbende poster — faktisk, konjunkturkorrigeret og norm**

Kilde: Europa-Kommissionen

Nettfordringserhvervelse

Overskuddet på betalingsbalancens løbende poster afspejler betydelige opsparingsoverskud i den ikkefinansielle privatsektor. Virksomhedernes store opsparinger har ydet et betydeligt bidrag, undtagen i perioden 2007-2009. Siden da er virksomhedernes opsparingsoverskud steget gradvist til omkring 6 % af BNP, før det faldt i 2016 og 2017. Husholdningernes nettfordringserhvervelse er steget gradvist, hvilket afspejler et fald i gælden (afsnit 1).

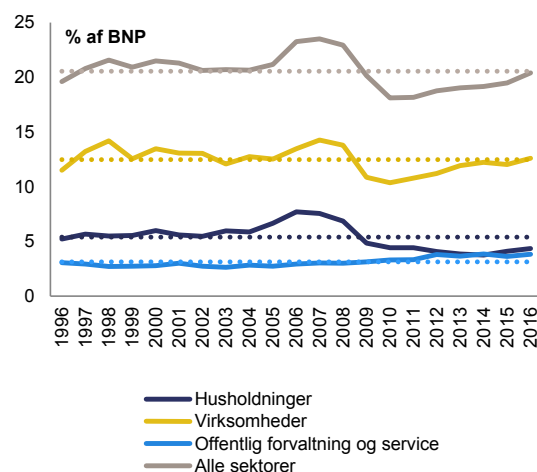
Investeringer

Investeringernes andel af BNP er gradvist steget til et niveau, der ligger tæt på det langsigtede gennemsnit. Under krisen øgede staten sit forbrug for at understøtte den økonomiske aktivitet, og de offentlige investeringer steg således kraftigt fra 3 % af BNP i 2008 til 3,9 % af BNP i 2014. Skønt de siden er faldet gradvist, anslås de stadig i 2017 at ligge over det langsigtede gennemsnit. Erhvervsinvesteringerne er til gengæld steget støt, særligt mellem 2010 og 2014. Siden da er de steget mere afdæmpet (som en andel af BNP). Husholdningernes investeringer, som i det store og

hele består af boliginvesteringer, er steget i takt med de kraftigt stigende boligpriser (fig. 3.4.4).

Skønt det overordnede investeringsniveau er vendt tilbage til normalen, er SMV'ernes investeringer stadig afdæmpede (Fagligt Fælles Forbund, 2017 og Regeringen, 2017). Derimod har de større virksomheder gennemgående opretholdt deres investeringsniveau. Investeringerne blandt industrivirksomheder har været positive siden 2008, hvorimod servicesektoren og bygge- og anlægsbranchen har foretaget langt færre investeringer.

Figur 3.4.4: **Investeringer efter sektor**

1) De stiplede linjer viser gennemsnittet for perioden.

Kilde: Eurostat

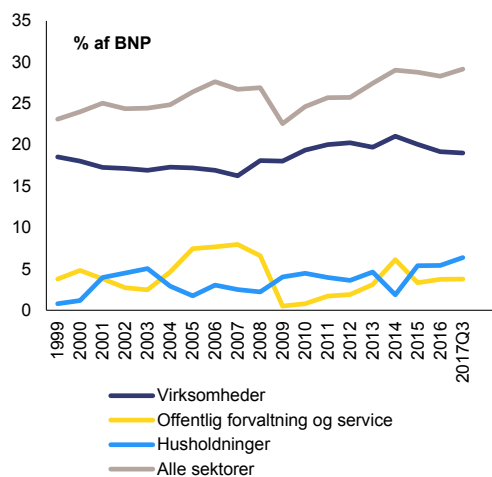
Opsparing

Den samlede opsparing er steget markant med 6 % af BNP siden 2009 og er primært drevet af konsolideringen i den offentlige sektor og behovet for at korrigere det store underskud, der var forventet i 2010-2014. Husholdningernes opsparing har også bidraget til stigningen. Den afspejler primært husholdningernes bestræbelser på at spare op til alderdom og nedbringe gæld. Husholdningerne har fortsat deres konsolidering og reduceret sårbarhederne relateret til deres store balancer. Flere politiske initiativer har fremhjulpet konsolideringen, herunder tilsynsdiamanten (se afsnit 3.2). De reducerede skattefordele ved at spare op i pension har også hjulpet med at nedbringe gælden siden 2010 (Andersen, 2015). Makroprudentielle foranstaltninger, som begrænser mulighederne for at optage afdragsfrie lån til

variabel rente, vil formodentlig understøtte konsolideringsindsatsen i fremtiden (se også afsnit 3.2).

Den samlede opsparing i husholdningerne understøttes af store pensionsopsparinger. Pensionsbidragene har siden 2012 ligget forholdsvis stabilt på lidt over 6 % af BNP. De fleste bidrag går til arbejdsmarkedspensioner, som i 2016 havde bredt sig til mere end 90 % af lønmodtagerne i alderen 25-59. Den samlede pensionsopsparing udgør knap det dobbelte af det samlede BNP og er blandt de højeste i EU.

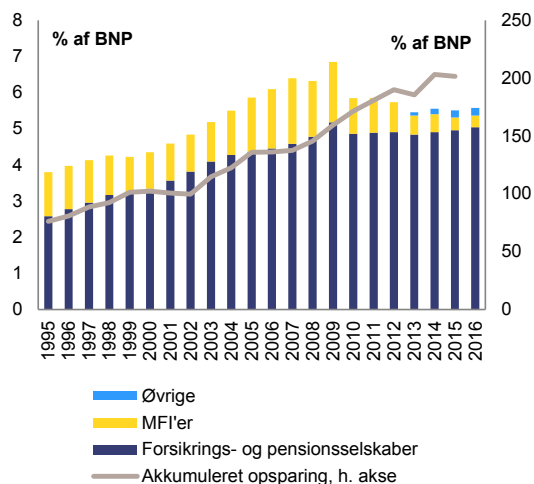
Figur 3.4.5: Opsparing efter sektor

Kilde: Danmarks Statistik

Der er indført nye pensionsordninger for at nedbringe den effektive marginalsat på pensionsopsparing. Husholdninger med en lille pensionsopsparing skal typisk betale en høj effektiv marginalsat af denne opsparing (se afsnit 3.1). I 2013 blev der indført nye pensionsordninger for at tilskynde denne gruppe til at spare op til pension. Skønt bidragene til disse ordninger stiger, er de stadig begrænsede (lyseblå pæle i fig. 3.4.6). Ordningerne blev endnu en gang ændret i 2017, hvor den effektive skat på opsparing blev sænket (se afsnit 3.3.1).

Figur 3.4.6: Pensionsbidrag og akkumuleret opsparing

Kilde: FinansRådet (2016)

Rammevilkår for erhvervslivet

Selv om Danmark scorer højt i undersøgelser af konkurrenceevnen, har regeringen iværksat yderligere initiativer til at lette virksomhedernes administrative byrde. Ifølge Global Competitiveness Indicator, Small Business Act og Ease of Doing Business-undersøgelsen er Danmark et af de lande i EU, der klarer sig bedst (Europa-Kommissionen, 2017a, Verdensbanken, 2017 og World Economic Forum, 2017). De politiske tiltag har bidraget til at skabe gode rammevilkår for erhvervslivet og støttet SMV'erne. Det er let at opstarte og drive virksomhed i Danmark, da der kræves meget lidt papirarbejde i opstarts- og driftsfaserne, hvilket bl.a. kan tilskrives digital forvaltning, som har hjulpet med at nedbringe den administrative byrde. Regeringen opretholder desuden indsatsen for at afskaffe unødigt bureaukrati. Der er omfattende planer om at forenkle den erhvervsrelaterede lovgivning.

Svag konkurrence er udpeget som en af de største hindringer for vækst. Det nye produktivetsråd betragter det som en af de vigtigste årsager til den lave produktivitetsvækst (De Økonomiske Råd, 2017). Skønt der er taget flere initiativer til at øge konkurrencen og produktiviteten, er der stadig plads til forbedringer på nogle områder. Det gælder f.eks. detailsektoren, hvor produktivetsrådet stadig ser muligheder for at styrke konkurrencen til trods for de nyligt vedtagne planregler. Produktivetsrådet har også peget på den manglende konkurrence i andre

sektorer, bl.a. i finans- eller transportsektoren. Det anbefaler desuden at øge konkurrencen ved at fjerne ejerskabsrestriktionerne inden for visse erhverv (læger, tandlæger, apoteker og advokater). Det har også redegjort for, hvordan skattesystemet og regulering kan støtte væksten.

Der er lettere adgang til finansiering, men de små virksomheder og højrisikovirksomheder oplever stadig vanskeligheder. De tre vigtigste finansieringskilder for danske SMV'er er kreditlinjer (relevant for 61 %), leasing (51 %) og banklån (27 %). Egenkapitalfinansiering spiller en mindre rolle og er kun relevant for 17 % af SMV'erne (Europa-Kommissionen, 2017f). Finansieringsvilkårene er forbedret, men opstartsvirksomheder, små virksomheder og virksomheder, som ikke kan stille sikkerhed i form af fast ejendom, oplever stadig vanskeligheder. Vækstfonden yder offentlig støtte til SMV'er gennem låne-, egenkapital- og venturekapitalinstrumenter. For at øge interessen for private kapitalinvesteringer har regeringen iværksat reformer til at fremme egenkapitalfinansiering (se afsnit 3.2).

Den digitale økonomi — opkobling og digitalisering

For at nå målet for højhastighedsbredbånd har regeringen forpligtet sig til at forbedre netværkskvaliteten i landområderne. Målet er at sikre fuld dækning med en downloadhastighed på 100 Mbps og en uploadhastighed på 30 Mbps i 2020. Netværkskvaliteten for hele landet som helhed er høj (95 % sammenlignet med EU-gennemsnittet på 80 % ifølge Europa-Kommissionen, 2018b), men den er lavere i landområderne. Det omfatter næstgenerationsnet, som kun 65 % af husholdningerne i disse områder har adgang til. Danmark har afsat 200 mio. DKK (omkring 27 mio. EUR) i offentlige midler til en bredbåndsfond. Fonden blev øget med 60 mio. DKK i 2017. Hvad angår mobile bredbånd er der registreret et positivt tal på 129 bredbåndssabonnemeter pr. 100 personer (90 på EU-plan) og fuld 4G-dækning.

De danske virksomheder er nogle af de mest IT-intensive i EU, idet 28 % af SMV'erne sælger

produkter online, og 15 % af deres omsætning stammer fra e-handel (gennemsnittet i EU er henholdsvis 17 % og 10 %). Ligeledes anvender knap halvdelen af de danske virksomheder et elektronisk informationsudvekslingssystem (EU: 34 %). Når det kommer til anvendelsen af e-business-teknologi såsom e-fakturering (64 %) og cloudtjenester (50 %), rangerer Danmark også blandt de bedste i EU.

I januar 2018 lancerede regeringen strategien for Danmarks digitale vækst, som indeholder 38 initiativer. Strategien skal bringe Danmark på forkant med den digitale udvikling og skabe de rette forhold for, at danske virksomheder kan udnytte nye teknologier og skabe vækst. Strategiens vigtigste initiativer er: i) Digital Hub Denmark, ii) SMV:Digital, iii) Teknologipagten, iv) Styrket teknologiforståelse i folkeskolen, v) Data som vækstdriver, vi) Agil regulering for nye forretningsmodeller og vii) Styrket IT-sikkerhed i virksomhederne. Strategien for Danmarks digitale vækst bygger på anbefalinger fra Det Digitale Vækstpanel fra maj 2017 samt input fra regeringens Disruptionsråd. Der er afsat 1 mia. DKK (0,05 % af BNP) til initiativer mellem 2018 og 2025, jf. en politisk aftale med Dansk Folkeparti og Radikale Venstre. Den afsatte pulje skal ses som en "fødselshjælp", da der også vil være privat medfinansiering til flere af initiativerne.

En ambitiøs e-forvaltningsstrategi vil styrke den digitale velfærd. Til trods for en udbredt anvendelse af e-tjenester (92 % af de danske internetbrugere sammenlignet med 57 % på EU-plan) og tilgængeligheden af elektroniske forhåndsudfyldte formularer (score på 71/100 sammenlignet med 53/100 på EU-plan) er regeringen i færd med at gennemføre en endnu mere ambitiøs e-forvaltningsstrategi (digitaliseringsstrategien for 2016-2020), som skal øge produktiviteten og effektiviteten i den offentlige sektor og sikre, at de offentlige digitale tjenester skaber værdi for borgere og virksomheder. Den fokuserer desuden på specifikke områder såsom digital velfærd og bedre brugeroplevelse for husholdninger og virksomheder.

Boks 3.4.1: Investeringsrelaterede udfordringer og reformer i Danmark

Makroøkonomisk perspektiv

Det samlede investeringsniveau på 20 % af BNP i Danmark svarer til gennemsnittet i EU. I 2012 øgede det offentlige sine investeringer betydeligt for at understøtte økonomien. Siden da har de offentlige investeringer udviklet sig på linje med det nominelle BNP. Den offentlige investeringskvote (i procent af BNP) har derfor ligget på et forholdsvis stabilt niveau over gennemsnittet før krisen. Investeringskvoten lå stort set på niveau med gennemsnittet i EU frem til 2008, men blev hårdt ramt under krisen. Siden da er omfanget af investeringer steget, og gabet i forhold til EU er lukket. Erhvervsinvesteringerne er samlet set også tilbage på et mere almindeligt niveau, om end de små virksomheders andel er begrænset. Samtidig er husholdningernes investeringer steget fra et lavt niveau.

Vurdering af barrierer for investering og igangværende reformer

Ifølge Europa-Kommissionen (2015) er barriererne for privat investering i Danmark generelt begrænsede. I 2017 vedtog Folketinget reformer for at liberalisere reglerne for etablering af butikker og øge konkurrencen i taxibranchen. Nyere tiltag hjælper også med at styrke samarbejdet mellem universiteter, forskningsinstitutioner og erhvervslivet, og bygningsreglementet er blevet ændret, så det er lettere at opføre nye bygninger. Konkurrencen er dog stadig meget svag i de hjemmemarkedsorienterede dele af servicesektoren, hvilket påvirker investeringerne og dermed produktivitetsvæksten (se afsnit 3.4).

Regelbyrde / administrativ byrde		Beskatning	
Offentlig forvaltning		Adgang til finansiering	
Offentlige indkøb / OPP'er		Samarbejde mellem universiteter, forskningsinstitutioner og virksomheder	CSR
Retsvæsenet		Finansiering af FoU'et	
Konkursregler		Liberale / Regulerede erhverv	
Konkurrencevilkår og regulering		Detailhandelen	
Regler for tryghed i ansættelsen og arbejdskontrakter		Bygge- og anlæg	CSR
Lønninger og løndannelse		Den digitale økonomi / IT	
Uddannelse		Energi	
		Transport	

Forklaring:	
Ingen konstaterede barrierer for investering	
Barrierer for investering, som er genstand for en henstilling	
CSR	
Ingen fremskridt	
Begrænsede fremskridt	

Visse fremskridt	
Væsentlige fremskridt	
Fuldt implementeret	

De største barrierer for investering og igangværende prioriterede tiltag

1. Den svage konkurrence er stadig en af de vigtigste barrierer for investering. Det nye bygningsreglement, som forenkler byggekravene, er trådt i kraft og tager sigte på at øge konkurrencen i bygge- og anlægsbranchen. Regeringen har også truffet foranstaltninger til at liberalisere reglerne for etablering af butikker og taxibranchen. Der er dog planer om yderligere reformer for at øge konkurrencen, navnlig i de hjemmemarkedsorienterede dele af servicesektoren.

2. Egenkapitalfinansiering spiller en forholdsvis ubetydelig rolle i danske virksomheder, og private opsparende er tilbageholdende med at investere i aktier. På grundlag af anbefalingerne fra et rådgivende panel har regeringen vedtaget reformer til at støtte iværksætteri og fremme udvikling af kapitalmarkederne.

3. Danmark har behov for investeringer i transportinfrastruktur. Investeringsbehovet skyldes dels, at der ventes en kraftigere vækst inden for gods- og passagertransport end i økonomien som helhed, hvilket lægger et pres på transportsystemerne, særligt omkring Storkøbenhavn. På den anden side skyldes behovet også højere klima-, sikkerheds- og præstationskrav.

3.5. SEKTORPOLITIK

3.5.1. FORSKNING OG INNOVATION

De betydelige investeringer i FoU styrker de videnskabelige og innovationsmæssige resultater. Danmark har øget sin FoU-intensitet siden 2000 og er tæt på at opfylde sit nationale mål på 3 % af BNP (2,9 % i 2016). Den offentlige FoU-intensitet lå på 1,0 % af BNP i 2016 og er således den næsthøjeste i EU. Erhvervslivets investeringer i FoU var de fjerdehøjeste i 2016 med 1,9 % af BNP, men er dog faldet fra 2,1 % i 2009, hvilket primært skyldes et fald i IKT-branchen. Københavnsområdet skilte sig ud ved at være den femte mest FoU-intensive region i EU i 2015.

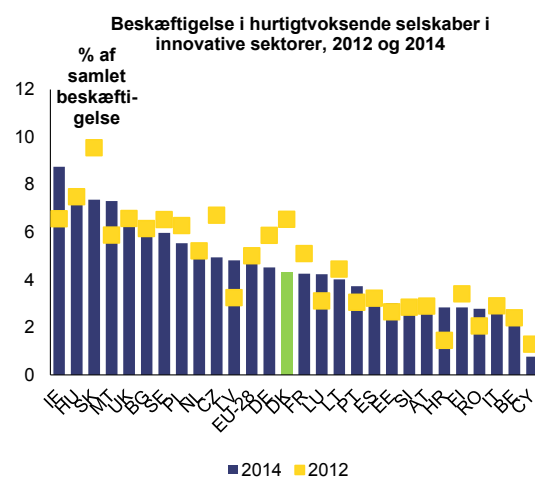
Videnskabelig excellence og forskningssamarbejde er nogle af de stærke kendetegn ved det danske FoU-system. Danmark lå på en tredjeplads for både de 1 % og de 10 % mest citerede videnskabelige publikationer i 2014⁽²²⁾. De danske forskere er meget åbne for at samarbejde med andre i deres søgen efter ny viden, hvilket også fremgår af landets førerposition i det europæiske forskningsrum med hensyn til internationale videnskabelige sampublikationer pr. mio. indbyggere i 2016. Andelen af udenlandske ph.d.-studerende er også over EU-gennemsnittet. Udenlandsk ejede virksomheder tegner sig kun for 6,3 % af erhvervslivets samlede investeringer i FoU (Europa-Kommissionen, 2017e), hvilket er betydeligt mindre end i andre medlemsstater og tegn på, at Danmark har vanskeligt ved at tiltrække udenlandske FoU-investeringer.

FoU-systemet kunne styrkes ved at øge indsatsen for at skabe bedre forbindelse mellem forskningen og økonomien. Danmark lå øverst blandt EU-landene i 2015 med hensyn til offentlig-private videnskabelige sampublikationer pr. mio. indbyggere. Imidlertid investerer det offentlige meget lidt i virksomhedsfinansieret FoU i forhold til resten af EU (0,02 % af BNP i 2015 sammenlignet med EU-gennemsnittet på 0,05 %). Ifølge Eurostats "Community Innovation Survey" er der stadig plads til at forbedre SMV'ernes samarbejde med universiteter og andre højere uddannelsesinstitutioner, navnlig i lyset af praksis i andre lande såsom Finland, Østrig og Belgien.

⁽²²⁾ Citationer i perioden 2014-2016.

Det forhold, at der kun er relativt få innovative virksomheder med et stort vækstpotentiale, risikerer at svække den økonomiske vækst og produktivitetsvæksten såvel som jobskabelsen. Ifølge "European Innovation Scoreboard 2017" er Danmark et førende innovationsland og det land, der klarer sig bedst med hensyn til mulighedsdrevet iværksætter. Beskæftigelsen blandt hurtigtvoksende virksomheder i innovative sektorer ligger fortsat under EU-gennemsnittet og faldt oven i købet mellem 2012 og 2014.

Figur 3.5.1: Beskæftigelse i hurtigt voksende virksomheder i innovative sektorer

Kilde: Europa-Kommissionen

3.5.2. MILJØ- OG ENERGIPOLITIK

Omstillingen til fossilfri energi- og transportsektorer vil kræve betydelige investeringer og øget økonomisk aktivitet i andre sektorer. Danmark har et langsigtet nationalt mål om at være et lavemissionsamfund, der er uafhængigt af fossile brændstoffer i 2050. Denne energiomstilling indebærer et strukturelt skift i den økonomiske aktivitet, idet mange energirelaterede investeringer og arbejdspladser vil gå fra de traditionelle energisektorer til andre brancher relateret til udbredelse af kulstoffattige og rene energiteknologier.

Drivhusgasintensiteten i Danmark er blandt de laveste i EU. I 2015 indeholdt energimixet langt mere vedvarende energi end i resten af EU (29,3 % af det nationale bruttoenergiforbrug sammenlignet med 13 % for EU). Landet har ikke atomkraft og

bruger mindre naturgas (17,6 % ift. 22 %) og fast brændsel (10,6 % ift. 16,2 %). Skønt 24,5 % af den producerede elektricitet kom fra kul i 2015, udgør kul kun 10,6 % af energimixet.

Med hensyn til klimapolitikken for 2020 forventer Danmark at nå sit mål for drivhusgasudledninger under beslutningen om indsatsfordeling med en lille margen. Målet (for drivhusgasudledninger, der ikke er omfattet af EU's emissionshandelssystem) er at reducere udledningerne med 20 % i 2020 i forhold til 2005. Danmark havde reduceret sine udledninger med 19 % i 2016 og antages på baggrund af den første politik at være godt på vej til at nå sit mål for 2020.

Danmark har opfyldt sine mål for andelen af vedvarende energi i det endelige energiforbrug og for reduktion af det primære energiforbrug. Førstnævnte mål blev allerede nået i 2015 (30,8 %), og andelen af vedvarende energi steg yderligere til 32,2 % i 2016. Med hensyn til det vejledende nationale 2020-mål for endeligt energiforbrug vil Danmark skulle gøre en ekstra indsats for at vende den nuværende tendens, som førte til en stigning på 6,2 % mellem 2014 og 2016, hvorved Danmark vil overskride sit 2020-mål på 14,4 Mtoe.

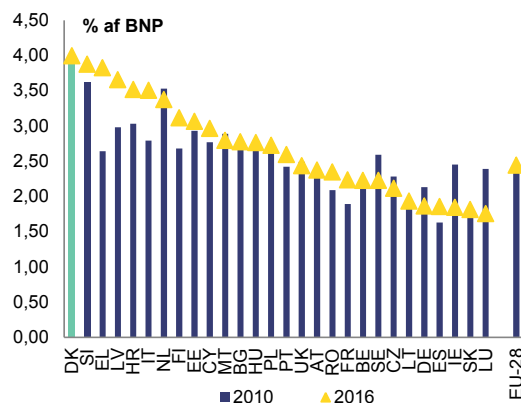
De eksisterende gassammenkoblingspunkter vil muligvis ikke kunne garantere forsynings sikkerheden på den lange bane. Som reaktion på den faldende produktion på gasfelterne i Nordsøen er der iværksat adskillige projekter for at sikre gasforsyningen, herunder sammenkoblinger med Polen (Baltic Pipe) og Norge (Tie-in). Med hensyn til elektricitet er den nuværende håndtering af kapacitetsbegrænsninger og afgrænsning af budområder i Tyskland og Centraleuropa ikke altid tilstrækkelig. Det skaber stigende begrænsninger af grænseoverskridende energistrømme. Derfor er fælleserklæringen med Tyskland i 2017 om at øge kapaciteten af den elektriske sammenkobling DK1-DE et skridt i rette retning.

Dansk vindindustri anerkendes som verdensførende. Danmarks store styrke inden for forskning, udvikling og demonstrering af ren energi foregår offshore og vedrører især vindenergi (og i stigende grad bølgeenergi). I 2015 udgjorde de offentlige investeringer inden for FoU-

prioriteterne for energiunionen 138 mio. EUR (et fald på 7 % i forhold til 2014).

Forureningsafgifter og afgifter til at bekæmpe klimaændringer er højere i Danmark end i resten af EU. Miljøafgifterne udgjorde 4,0 % af BNP i 2015 og er faldet en anelse siden 2010, men ligger dog markant over EU-gennemsnittet på 2,4 % (fig. 3.5.2). Udledningerne fra vejtransport i Danmark er blandt de højeste i EU. Til gengæld trækkes de tidligere stigninger i afgiften på udledning af nitrogenoxider tilbage. Der er fortsat stor forskel på afgifterne på benzin og diesel (Det Europæiske Miljøagentur, 2016).

Figur 3.5.2: Indtægter fra miljøafgifter

1) Energiafgifter omfatter afgifter på energiprodukter, der anvendes til både transport og stationære formål. 2) Transportafgifter omfatter afgifter på ejerskab og brug af motorkøretøjer. De omfatter også afgifter på andet transportudstyr såsom fly og tilsvarende transporttjenester. 3) Forureningsafgifter omfatter afgifter på målte eller anslåede udledninger i luft (undtagen afgifter af CO₂-udledninger) og i vand samt på affaldshåndtering og støj. 4) Ressourceafgifter omfatter alle afgifter på udvinding eller anvendelse af naturressourcer.

Kilde: Europa-Kommissionen (2017g)

3.5.3. KONKURRENCE PÅ PRODUKT- OG TJENESTEMARKEDERNE

Detailhandelen

Planlovens bestemmelser er gjort mere fleksible for at give mulighed for at etablere flere særlige butikstyper og foretage bedre planlægning af butiksområder. Med den nye planlov, som trådte i kraft den 15. juni 2017, er loftet over butikssarealet for udvalgs varebutikker blevet afskaffet, mens loftet er blevet hævet for

dagligvarebutikker. Kommunerne kan nu udlægge flere butiksområder uden for den centrale bymidte. Erhvervsstyrelsen har udarbejdet detaljeret vejledning for at hjælpe de lokale myndigheder med at gennemføre de nye muligheder for detailhandelen, herunder planlægning af disse nye områder, som bygger på en omfattende forudgående analyse af de fremtidige investeringer for at fastslå, om de kan forventes at bidrage til øget konkurrence og lavere priser i området. Regeringen vil årligt foretage en vurdering af de nye regler og ventes i 2020 at foretage en mere udførlig evaluering. Reformen ventes på sigt at øge BNP med 0,75 mia. DKK og produktiviteten i sektoren med knap 1 % (Finansministeriet, 2016). Til trods for denne positive udvikling finder produktivitetsrådet, at ændringerne af planloven ikke går langt nok med hensyn til at liberalisere reglerne for etablering af såkaldte hypermarkeder, hvilket kunne give produktiviteten et ekstra løft.

Til trods for en dynamisk udvikling i discount-segmentet er forbrugerpriserne stadig meget høje. Discount-segmentet er blandt de højest udviklede i EU (tegner sig for omkring 40 % af markedet) og er kendetegnet ved flere udenlandske konkurrenter. Der har på det seneste været en meget dynamisk udvikling, hvor mindre rentable aktører har måttet forlade markedet. En sådan udvikling i dette særligt prisorienterede segment kan have en positiv effekt på det overordnede prisniveau. De købekraftskorrigerede fødevarerpriser er imidlertid stadig de højeste i EU (Eurostat, 2017). Det er endnu uvist, i hvilket omfang den nye planlov vil give de forventede produktivetsgevinster og medføre et fald i forbrugerpriserne.

Engroshandel med medicinalvarer

Danmark er i færd med at undersøge engroshandelen med medicinalvarer. Ifølge Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen (2016) er konkurrencen begrænset inden for distribution af medicin. Markedet domineres af to engrosforhandlere, som tegner sig for 95-100 % af markedet. Samtidig er priskonkurrencen meget begrænset, eftersom købspriserne er ens for alle engrosforhandlere. Derudover anvender apotekerne og engrosforhandlerne IT-løsninger, som gør det vanskeligt og omkostningstungt for nye virksomheder at trænge ind på markedet. Regeringen arbejder på et forslag om at øge

konkurrencen i sektoren på grundlag af Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens anbefalinger.

Taxibranchen

En ny lov indebærer en liberalisering af markedet i 2020. Den grundlæggende ide er at fremme konkurrencen og udviklingen af nye tjenester ved gradvist at åbne op for erhvervet som leverandør af befordringstjenester med personbiler og ved at udvide adgangen til markedet for taxi-ydelser. Samtidig vil antallet af taxilicenser gradvist blive øget. Fra 2020 kan enhver person eller privat enhed, som ansøger om og opfylder kriterierne for at opnå tilladelse til erhvervsmæssig personbefordring, få udstedt en licens. En af betingelserne er bl.a. et krav om en egenkapital på 40 000 DKK (omkring 5 000 EUR). Det giver licensindehaveren mulighed for at få tildelt kontrakter om offentlig servicetrafik, tilbyde limousinetransport og levere ydelser til taxicentraler. Derudover vil hele landet udgøre ét samlet taxiområde (i dag er områderne typisk opdelt efter de kommunale grænser), og kravene vedrørende chaufførernes uddannelse, kvalifikationer og erfaring vil blive aktualiseret. Taxikørsel kan kun sælges via en taxicentral. For at blive vognmand skal man have en tilladelse, og der er visse krav til økonomien.

Realkredit

Realkreditmarkedet er meget koncentreret og kendetegnet ved store adgangsbarrierer. De stigende EU- og landespecifikke tilsynsmæssige krav udgør generelt store adgangsbarrierer for nye aktører, der forsøger at trænge ind på markedet. Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen (2017) har peget på manglende konkurrence på realkreditmarkedet, hvilket fører til højere forbrugerpriser. For at kompensere for det betydelige fald i nettorenteindtægter siden 2009 har realkreditinstitutterne i samme periode næsten fordoblet deres gebyrer, hvilket ifølge rapporten er en urimeligt stor forøgelse. Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen fremsatte en række anbefalinger, som bl.a. skal hjælpe med at nedbringe adgangsbarriererne, øge gennemsigtigheden og gøre det lettere for kunder at flytte realkreditinstitut.

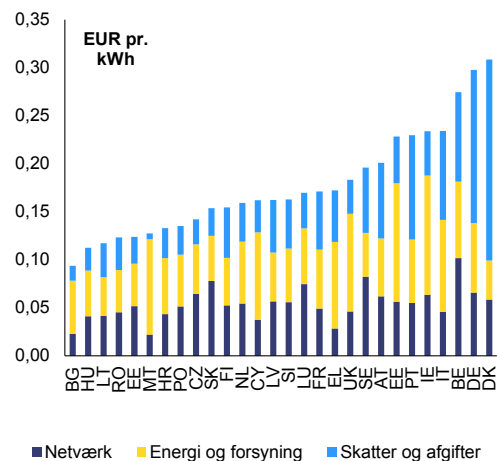
Bygge- og anlægsbranchen

Regeringens initiativer har øget konkurrencen i bygge- og anlægsbranchen. Det nye bygningsreglement, som trådte i kraft den 1. januar 2018, forenkler procedurerne for at opnå byggetilladelse og øger gennemsigtigheden ved bestemte byggekrav (se tekstboks 3.4.1). For at støtte den nye byggetilladelsesprocedure trådte en ny certificeringsordning for dokumentation af tekniske forhold i kraft den 1. januar 2018, som giver certificerede rådgivere ansvaret for at dokumentere eller kontrollere, at bestemte krav til tekniske forhold ved kompliceret byggeri er overholdt. Certificeringsordningen anerkender de relevante bestemmelser i direktiv 2005/36/EF om anerkendelse af erhvervmæssige kvalifikationer med henblik på at sikre levering af ydelser i det indre marked. Endelig er en række nationale standarder i bygningsreglementet blevet erstattet af europæiske standarder, hvilket gør det lettere for udenlandske byggevirksomheder at komme ind på det danske marked.

Netværksindustrien

Ineffektiviteter i elforsyningen har ført til høje forbrugerpriser på elektricitet. Til trods for de lave engrospriser på elektricitet betaler danske husholdninger nogle af de højeste energipriser i EU på grund af de store distributionsomkostninger, -skatter og -afgifter (fig. 3.5.3). For at styrke konkurrencen og effektiviteten inden for elforsyning og andre aktiviteter i forsyningsbranchen præsenterede regeringen i 2016 sin strategi for forsyningssektoren, som favner både el, gas, fjernvarme, vand, spildevand og affaldshåndtering (Regeringen, 2016). Regeringen anslår, at strategien vil sænke forbrugerpriserne på forsyning ved at sikre effektivitetsgevinster for ca. 5,9 mia. DKK (0,1 % af BNP) i 2025. Der er indtil videre indgået politiske aftaler om forsyning af el, gas og fjernvarme samt om at styrke Energistyrelsen. Man er imidlertid endnu ikke kommet videre med effektivitetsforbedringerne af spildevandshåndteringen og affaldsforbrændingen.

Figur 3.5.3: Forbrugerpriser, elektricitet, 2016

1) Priserne vedrører årligt forbrug på mellem 2 500 kWh og 5 000 kWh.

Kilde: Eurostat

3.5.4. DEN KOLLABORATIVE ØKONOMI

De danske forbrugere udviser stor interesse for den kollaborative økonomi. Ifølge Danmarks Statistik (2017b) deltager hver femte dansker i den kollaborative økonomi. I oktober 2017 offentliggjorde regeringen en strategi for deleøkonomien, der indeholder 22 initiativer, som skal gøre det lettere at udbyde og anvende tjenester, der bygger på nye teknologier, og samtidig sikrer en korrekt skattebetaling (Erhvervsministeriet, 2017c). Strategien bygger på et nyt system, som platformene skal anvende til at indberette oplysninger om indtægter, der genereres af de udbydere, der benytter platformen, og som på deres side kan få ret til skattefradrag. Der indføres også grænser for, hvornår personer, der lejlighedsvis udbyder visse tjenester, kan drage fordel af mindre regulering. Regeringen vil også udarbejde vejledning og etablere et kontaktpunkt for at øge borgernes kendskab til deres rettigheder og pligter i den kollaborative økonomi.

BILAG A

OVERSIGTSTABEL

Tilsagn	Sammenfattende vurdering(1)
Landespecifikke henstillinger fra 2017	
Landespecifik henstilling nr. 1: Skabe konkurrence i de dele af servicesektoren, der er rettet mod hjemmemarkedet.	<p>Danmark har gjort begrænsede fremskridt med at implementere henstilling nr. 1:</p> <p>Regeringen har vedtaget reformer af detailhandelen og transportbranchen, og der er således gjort visse fremskridt på disse områder. Med kortlægningen af standarder og moderniseringen af elsikkerhedsloven i 2015 samt ajourføringen i 2018 af bygningsreglementet med henblik på at forenkle procedurene er der gjort visse fremskridt med hensyn til at øge konkurrencen i bygge- og anlægsbranchen. Adskillige andre dele af servicesektoren er imidlertid stadig karakteriseret ved svag konkurrence, bl.a. finanssektoren, forsyningsbranchen og apoteksbranchen, sundhedssektoren og advokatbranchen. I disse sektorer er der enten slet ikke gjort eller kun gjort begrænsede fremskridt.</p>
Europa 2020 (nationale mål og fremskridt)	
Mål for beskæftigelsesfrekvensen i det nationale reformprogram: 80 %	<p>77,4 % (2016)</p> <p>Beskæftigelsesfrekvensen er steget moderat fra 75,6 % i 2013 til 77,4 % i 2016. Den ligger dog stadig under niveauet før krisen (79,7 % i 2008). Danmark har i de senere år vedtaget en række beskæftigelsesreformer, som sigter mod at øge incitamenterne til at arbejde ("det skal betale sig at arbejde"). Disse foranstaltninger ventes også at hjælpe med at lukke gabet på 2,6 procentpoint til Danmarks nationale Europa 2020-mål for beskæftigelse (80 %)</p>
FoU-mål i det nationale reformprogram: 3,0 % af BNP	<p>2,9 % (2016)</p> <p>FoU-intensiteten har ligget omkring Europa 2020-målet på 3 % af BNP siden 2009 og lå på 2,9 % af BNP i 2016. Landet tegner sig for den næsthøjeste offentlige FoU-intensitet (til trods for et mindre fald i 2016) og den fjerdehøjeste FoU-intensitet i erhvervslivet i Europa.</p>

<p>Nationalt mål for drivhusgasudledninger: -20 % i 2020 i forhold til 2005 (i sektorer, der ikke er omfattet af ETS).</p>	<p>2020-målet: -20 %</p> <p>Udledningerne i de sektorer, der ikke er omfattet af emissionshandelssystemet (ETS) ventes at være 22 % lavere i 2020 end i 2005 ifølge de seneste nationale fremskrivninger og under hensyn til eksisterende foranstaltninger. Danmark forventes derfor at opfylde sit 2020-mål med en lille margen.</p> <p>Mellemliggende mål for 2016: -15 %</p> <p>Udledningerne i 2016 var 19 % lavere end i 1990 ifølge tilnærmede data. Det mellemliggende mål blev opfyldt med en margen på 4 procentpoint.</p>
<p>2020-mål for vedvarende energi: 30 %</p>	<p>32,2 % (2016)</p> <p>Med en andel af vedvarende energi på 32,2 % i det endelige energiforbrug i 2016 vil Danmark formodentlig nå sit 2020-mål på 30 %. Der er skabt størst fremgang inden for produktion af elektricitet (biomasse og vindenergi) og kraftvarme (hovedsageligt biomasse).</p>
<p>Energieffektivitet — 2020-mål for energiforbrug: 17,38 Mtoe (primært energiforbrug), 14,39 Mtoe (endeligt energiforbrug),</p>	<p>16.51 Mtoe (2015)</p> <p>Danmark har reduceret sit primære energiforbrug med 3,4 % fra 16,60 Mtoe i 2015 til 17,17 Mtoe i 2016. Det endelige energiforbrug blev reduceret med 3,1 % fra 14,01 Mtoe i 2015 til 14,45 Mtoe i 2016. Selv om Danmarks primære energiforbrug allerede ligger under det vejledende 2020-mål (17,38 Mtoe), vil landet stadig skulle yde en indsats for at nedbringe det endelige energiforbrug for at nå 2020-målet (14,39 Mtoe).</p>
<p>Mål for andelen af elever, der forlader uddannelsessystemet tidligt: <10 % (En frafaldsprocent på under 10 % for befolkningen i alderen 18-24).</p>	<p>7,2 % (2016)</p> <p>Målet på <10 % er nået og oven i købet overgået. Frafaldsprocenten for befolkningen i alderen 18-24 er forbedret i de seneste år, og er således faldet fra 12,5 % i 2008 til 7,2 % i 2016.</p>
<p>Videregående uddannelse: >40 %</p>	<p>47,7 % (2016)</p> <p>Målet på >40 % er nået og oven i købet overgået. Den andel af befolkningen i alderen 30-34, som har gennemført en højere videregående uddannelse, er steget fra 39,2 % i 2008 til 47,7 % i 2016.</p>

<p>Mål for nedbringelse af antallet af personer, der er truet af fattigdom eller social udstødelse (i absolutte tal): Nedbringe antallet af personer i husholdninger med lav arbejdsintensitet med 22 000 frem til 2020.</p>	<p>Mellem 2008 og 2016 er antallet af personer, som lever i husholdninger med lav arbejdsintensitet steget med 88 000 (+25 %), dvs. at gabet til Europa 2020-målet for fattigdom og social udstødelse (at nedbringe antallet af personer i husholdninger med lav arbejdsintensitet med 22 000 i 2020) er langt fra at blive lukket.</p> <p>Det er afgørende at sørge for en bedre inklusion af personer på kanten af arbejdsmarkedet. For at rette op på dette har regeringen lanceret en strategi med 10 mål for social mobilitet, som skal sætte retning for og skabe større fremdrift i socialpolitikken. Danmark har gjort fremskridt med nogle af målene, men halter bagefter med andre, f.eks. målet om at øge andelen af unge marginaliserede, der påbegynder en ungdomsuddannelse, eller at nedbringe antallet af hjemløse (steg fra 5 000 i 2009 til 6 600 i 2017).</p>
--	--

1) Følgende kategorier anvendes til at vurdere fremskridtene med implementeringen af de landespecifikke henstillinger fra 2017:

Ingen fremskridt: Medlemsstaten har ikke på troværdig vis bebudet eller vedtaget foranstaltninger til at implementere den landespecifikke henstilling. Denne kategori omfatter en række typiske situationer, som vurderes i det enkelte tilfælde, idet der tages hensyn til landespecifikke forhold. De omfatter følgende:

- der er ikke bebudet retlige, administrative eller budgetmæssige foranstaltninger
 - i det nationale reformprogram
 - i andre officielle meddelelser til det nationale parlament / de relevante parlamentsudvalg eller til Europa-Kommissionen
 - for offentligheden (f.eks. i en pressemeddelelse eller på regeringens websted)
- regeringen eller det lovgivende organ har ikke fremsat noget lovgivningsforslag
- medlemsstaten har taget indledende skridt til at implementere henstillingen, f.eks. ved at bestille en analyse eller nedsætte en undersøgelseskommision til at undersøge eventuelle nødvendige foranstaltninger (medmindre henstillingen klart henviser til orienterende eller undersøgende foranstaltninger), men der er ikke foreslået klart specificerede foranstaltninger til at implementere henstillingen.

Begrænsede fremskridt: Medlemsstaten har:

- bebudet visse foranstaltninger, men disse implementerer kun henstillingen i begrænset omfang og/eller
- fremsat lovgivningsforslag for parlamentet eller det lovgivende organ, men disse er endnu ikke blevet vedtaget, og der er stadig behov for et omfattende ikke-lovgivningsmæssigt arbejde for at implementere henstillingen
- fremsat ikke-lovgivningsmæssige forslag, dog uden at træffe opfølgende foranstaltninger til at implementere henstillingen.

Visse fremskridt: Medlemsstaten har truffet foranstaltninger:

- som delvist implementerer henstillingen og/eller
- som implementerer henstillingen, men der er stadig behov for et stort stykke arbejde for at implementere henstillingen til fulde, da kun enkelte foranstaltninger er blevet gennemført. F.eks. kan der være vedtaget foranstaltninger i parlamentet eller ved ministeriel afgørelse uden medfølgende gennemførelsesbestemmelser.

Væsentlige fremskridt: Medlemsstaten har truffet foranstaltninger, der langt hen ad vejen implementerer henstillingen, og de fleste af dem er blevet gennemført.

Fuld implementering: Medlemsstaten har gennemført alle de nødvendige foranstaltninger for at implementere henstillingen på passende vis.

BILAG B

RESULTATTAVLE FOR PROCEDUREN I FORBINDELSE MED MAKROØKONOMISKE UBALANCER

Tabel B.1: MIP-resultattavle for Danmark (AMR-rapporten 2018)

MIP-resultattavle for Danmark (AMR 2018)			Tærskler	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Eksterne ubalancer og konkurrenceevne	Stilling på betalingsbalancens løbende poster, % af BNP	3-årigt gennemsnit	-4%/6%	5.5	6.5	6.9	7.7	8.5	8.4
	Nettostilling over for udlandet	% af BNP	-35%	27.8	36.1	37.2	43.4	34.3	54.8
	Real effektiv valutakurs - 42 handelspartnere, HICP-deflator	ændring over 3 år (i %)	±5% (EA) ±11% (ikke-EA)	-2.6	-7.8	-2.5	-1.2	-1.6	-1.5
	Eksportmarkedsandele - % af verdenskesporten	ændring over 5 år (i %)	-6%	-13.6	-17.4	-17.5	-15.5	-8.2	-4.2
	Nominelle enhedslønomkostninger indeks (2010=100)	ændring over 3 år (i %)	9% (EA) 12% (ikke-EA)	3.6	-0.1	1.5	2.4	2.6	3.4
Interne ubalancer	Boligprisindeks (2015=100), deflateret	ændring år-til-år (i %)	6%	-4.0	-4.9	3.1	2.9	6.3	4.2
	Kreditstrømme i den private sektor, konsolideret	% af BNP	14%	4.4	7.9	-3.1	0.0	-6.2	-10.4
	Gæld i den private sektor, konsolideret	% af BNP	133%	221.0	224.0	216.1	214.7	207.6	210.7
	Bruttogæld i den private sektor	% af BNP	60%	46.1	44.9	44.0	44.0	39.5	37.7
	Arbejdsløshed	3-årigt gennemsnit	10%	7.0	7.5	7.4	7.0	6.6	6.3
	Samlede passiver i finanssektoren, ikke-konsolideret	ændring år-til-år (i %)	16.5%	1.6	2.5	1.8	7.3	-1.0	3.3
Beskæftigelsesindikatorer	Erhvervsfrekvens - % af den samlede befolkning i alderen 15-64	ændring over 3 år (i pp)	-0.2 pp	-1.4	-1.6	-1.3	-1.2	-0.1	1.9b
	Langtidsledighed - % af den aktive befolkning i alderen 15-74	ændringer over 3 år (i pp)	0.5 pp	1.3	1.5	0.3	-0.1	-0.4	-0.4b
	Ungdomsarbejdsløshed - % af den aktive befolkning i alderen 15-24	ændring over 3 år (i pp)	2 pp	6.2	2.3	-0.9	-1.6	-3.3	-1.0

Anm.: b = brud i talrækken.

(1) Denne tabel indeholder data som offentliggjort i rapporten om varslingsmekanismen 2018, som indeholder data pr. 24. oktober 2017. Tallene i tabellen kan derfor kan afvige fra mere aktuelle tal, der er brugt andetsteds i nærværende rapport.

(2) Arbejdsløshed: i = Eurostat-tilbageberegning for at medtage resultater af befolkningstællingen i 2011.

Kilde: Europa-Kommissionen 2017, statistisk bilag til rapporten om varslingsmekanismen 2018 (SWD(2017) 661).

STANDARDTABELLER

Tabel C.1: **Finansmarkedsindikatorer**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Samlede aktiver i banksektoren (% af BNP) ⁽¹⁾	454,7	404,6	407,3	377,1	383,2	366,5
Andel af aktiver i de fem største banker (% af de samlede aktiver)	65,6	68,4	68,1	67,8	68,3	-
Udenlansk ejerskab af banksystemet (% af de samlede aktiver) ⁽²⁾	12,5	12,9	12,2	12,5	12,3	6,9
Indikatorer for finansiel soliditet: ²⁾						
- misligholdte lån (% af den samlede lånemasse) ⁽³⁾	3,9	3,9	5,1	4,0	3,4	2,9
- kapitaldækning (%)	18,7	19,2	18,2	19,8	20,7	21,2
- egenkapitalforrentning (%) ⁽⁴⁾	2,0	4,4	4,7	6,8	9,7	6,1
Banklån til den private sektor (ændring år-til-år i %) ⁽¹⁾	-0,4	0,6	0,2	1,0	1,2	1,1
Lån til boligkøb (ændring år-til-år i %) ⁽¹⁾	1,2	-0,8	0,4	1,1	1,5	1,6
Indlånsvote ⁽¹⁾	295,4	292,4	280,5	277,3	266,0	257,4
Nationalbankens likviditet i % af forpligtelser ⁽⁵⁾	1,4	0,9	1,0	0,7	0,6	0,6
Privat gæld (% af BNP)	224,0	216,1	214,0	207,4	208,6	-
Udlandsgæld, brutto (% af BNP) ⁽²⁾ - offentlig	19,9	17,2	17,8	15,1	13,0	12,1
- privat	41,4	36,6	39,2	40,8	39,9	37,8
Lange rentespænd over for Tyskland (basispoint)*	-9,2	17,6	16,3	19,5	23,1	16,4
CDS-spread over for statsobligationer (5 år)*	80,0	17,6	16,0	12,7	15,5	10,9

(1) Seneste tal fra 3. kvartal 2017. Omfatter ikke kun banker, men alle monetære finansielle institutioner, undtagen centralbanker.

(2) Seneste tal fra 2. kvartal 2017.

(3) Jf. ECB's definition af misligholdte bruttogældsinstrumenter.

(4) De kvartalsmæssige tal er ikke annualiserede.

(5) Seneste tal fra april 2017.

* Målt i basispoint.

Kilde: Europa-Kommissionen (lang rente), Verdensbanken (udlandsgæld, brutto), Eurostat (privat gæld), ECB (øvrige indikatorer).

Tabel C.2: Centrale indikatorer i den sociale resultattavle

	2012	2013	2014	2015	2016	2017 ⁵
Lige muligheder og adgang til arbejdsmarkedet						
Unge, der forlader uddannelsessystemet tidligt (% af befolkningen i alderen 18-24)	9,1	8,0	7,8	7,8	7,2	:
Kønsbetinget forskel i beskæftigelsesfrekvens (pp)	6,4	6,3	7,3	7,6	6,7	6,2
Indkomstulighed (S80/S20-kvintilsats)	3,9	4,0	4,1	4,1	4,1	4,1
Risiko for fattigdom eller social udstødelse ¹	17,5	18,3	17,9	17,7	16,7	17,2
Unge, der hverken er i beskæftigelse eller under uddannelse (% af befolkningen i alderen 15-24)	6,6	6,0	5,8	6,2	5,8	:
Dynamiske arbejdsmarkeder og rimelige arbejdsvilkår[†]						
Beskæftigelsesfrekvens (20-64 år)	75,4	75,6	75,9	76,5	77,4	76,8
Arbejdsløshed ² (15-74 år)	7,5	7,0	6,6	6,2	6,2	5,8
Disponibel bruttohusstandsindkomst i faste priser pr. indbygger ³ (Indeks 2008=100)	:	:	105,0	107,3	109,7	:
Offentlig støtte / social beskyttelse og inklusion						
Sociale overførslers virkning (ekskl. pension) på fattigdomsbekæmpelse ⁴	56,2	57,2	55,0	52,7	52,2	51,0
Børn under 3 år i formelle børnepasningsordninger	67,0	65,0	69,6	77,3	70,0	:
Selvrapporterede uopfyldte behov for lægebehandling	1,3	1,3	1,4	1,3	1,3	:
Andel af befolkningen med grundlæggende generelle digitale færdigheder eller bedre (% af befolkningen i alderen 16-74)	:	:	:	75,0	78,0	71,0

Den sociale resultattavle indeholder 14 overordnede indikatorer, hvoraf de 12 i dag anvendes til at sammenholde medlemsstaternes præstationer. Indikatorerne "deltagere i aktiverende arbejdsmarkedspolitikker pr. 100 personer, der ønsker at komme i beskæftigelse" og "aflønnings af ansatte pr. arbejdstime (i EUR)" benyttes ikke på grund af tekniske betænkeligheder blandt medlemsstaterne. De relevante udvalg vil se på mulige alternative.

(1) Personer i risiko for fattigdom eller social udstødelse: personer, som er i risiko for fattigdom og/eller lider alvorlige materielle afsavn og/eller lever i husholdninger med ingen eller meget lav arbejdsintensitet.

(2) Ledige er alle personer, som ikke var beskæftiget, men aktivt søgte arbejde og var beredte på at påtage sig arbejde øjeblikkeligt eller inden for to uger.

(3) Den disponible bruttohusstandsindkomst er ikke justeret, jf. udkastet til den fælles rapport om beskæftigelsen 2018.

(4) Reduktion af andelen af personer i risiko for fattigdom som følge af sociale overførsler (beregnet som forskellen i andelen af fattigdomstruede før og efter sociale overførsler; pension betragtes ikke som en social overførsel i denne beregning).

(5) Gennemsnit af de tre første kvartaler i 2017 for beskæftigelsesfrekvens og kønsbetinget forskel i beskæftigelsesfrekvens.

Kilde: Eurostat.

Tabel C.3: Arbejdsmarkeds- og uddannelsesmæssige indikatorer

Arbejdsmarksindikatorer	2012	2013	2014	2015	2016	2017 ⁵
Erhvervsfrekvens (15-64 år)	78,6	78,1	78,1	78,5	80,0	:
Ansættelse i nuværende job efter varighed						
<i>Fra 0 til 11 måneder</i>	18,0	19,1	19,8	19,4	21,6	:
<i>Fra 12 til 23 måneder</i>	10,9	10,8	11,6	13,0	12,8	:
<i>Fra 24 til 59 måneder</i>	18,9	17,1	16,7	17,5	18,0	:
<i>60 måneder og derover</i>	51,7	52,5	51,4	49,9	47,5	:
Beskæftigelsesvækst*						
(ændring i % ift. det foregående år)	-0,7	0,0	1,0	1,3	1,7	1,6
Beskæftigelsesfrekvens, kvinder (% af den kvindelige befolkning i alderen 20-64)	72,2	72,4	72,2	72,6	74,0	73,7
Beskæftigelsesfrekvens, mænd (% af den mandlige befolkning i alderen 20-64)	78,6	78,7	79,5	80,2	80,7	79,9
Beskæftigelsesfrekvens, ældre arbejdstagere* (% af befolkningen i alderen 55-64)	60,8	61,7	63,2	64,7	67,8	68,9
Deltidsbeskæftigelse* (% af alle beskæftigede, 15-64 år)	24,8	24,7	24,6	24,7	26,4	25,4
Tidsbegrænset beskæftigelse* (% af arbejdstagere med tidsbegrænset kontrakt, 15-64 år)	8,6	8,8	8,6	8,7	13,5	13,1
Overgang fra midlertidig til fast beskæftigelse (3-årigt gennemsnit)	24,0	26,0	32,2	39,2	:	:
Langtidsledighed ¹ (% af arbejdsstyrken)	2,1	1,8	1,7	1,7	1,4	1,3
Ungdomsarbejdsløshed (% af den aktive befolkning i alderen 15-24)	14,1	13,0	12,6	10,8	12,0	10,9
Kønsbettinget forskel i deltidsbeskæftigelsen	21,0	20,5	19,8	19,1	20,1	19,2
Kønsbettinget lønforskel ² (ikke korrikeret)	16,8	16,5	16,0	15,1	:	:
Uddannelsesmæssige indikatorer	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Voksnes deltagelse i undervisning (% af personer i alderen 25-64, som deltager i almen eller faglig uddannelse)	31,6	31,4	31,9	31,3	27,7	:
Dårlige uddannelsesresultater ³	16,8	:	:	13,6	:	:
Gennemførelse af lang videregående uddannelse (% af befolkningen i alderen 30-34 med en lang videregående uddannelse)	43,0	43,4	44,9	47,6	47,7	:
Variationer i resultater, der kan forklares med elevernes socioøkonomiske status ⁴	16,5	:	:	10,4	:	:

* Ikke en indikator i resultattavlen

(1) Langtidsledige er personer, som har været arbejdsløse i mindst 12 måneder.

(2) Forskellen mellem den gennemsnitlige bruttotimeløn for mandlige og kvindelige lønmodtagere i % af den gennemsnitlige bruttotimeløn for mandlige lønmodtagere. Den udtrykkes som "ikke justeret", da der ikke er korrigeret for fordelingen af individuelle egenskaber (og dermed viser et overordnet billede af kønsbestemte uligheder med hensyn til løn). Tallene omfatter alle ansatte i virksomheder med 10 ansatte eller derover uden restriktioner for alder og antal arbejdstimer.

(3) PISA-resultater (OECD) vedrørende dårlige grundlæggende færdigheder inden for matematik for 15-årige.

(4) Effekt af socioøkonomisk og kulturel status på PISA-scoren. Værdierne for 2012 og 2015 vedrører henholdsvis matematik og naturfag.

(5) Gennemsnit af de første tre kvartaler i 2017, undtagen for ungdomsarbejdsløsheden (på årsbasis).

Kilde: Eurostat, OECD.

Tabel C.4: Indikatorer for social inklusion og sundhed

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Udgifter til sociale ydelser* (% af BNP)						
<i>Sundhed</i>	6,5	6,4	6,3	6,3	:	:
<i>Invaliditet</i>	4,1	4,1	4,1	4,1	:	:
<i>Ældre og efterladte</i>	12,7	13,3	14,0	13,6	:	:
<i>Familier/børn</i>	3,7	3,6	3,5	3,5	:	:
<i>Arbejdsløshed</i>	1,9	1,8	1,6	1,5	:	:
<i>Bolig</i>	0,7	0,7	0,7	0,7	:	:
<i>Social udstødelse i.a.n.</i>	1,2	1,3	1,3	1,5	:	:
<i>I alt</i>	30,9	31,3	31,6	31,1	:	:
<i>heraf: formuebestemte ydelser</i>	11,0	11,2	11,3	11,3	:	:
Offentlige udgifter efter formål (% af BNP, COFOG)						
<i>Social beskyttelse</i>	24,6	24,5	24,0	23,6	23,4	:
<i>Sundhed</i>	8,7	8,5	8,6	8,6	8,6	:
<i>Uddannelse</i>	7,0	6,9	7,1	7,0	6,9	:
Egenbetaling for sundhedsydelser (% af de samlede sundhedsudgifter)	14,1	13,8	14,0	13,7	:	:
Børn i risiko for fattigdom eller social udstødelse (% af personer i alderen 0-17)*	14,9	15,4	14,5	15,7	13,8	14,5
Fattigdomsrisiko ¹ (% af den samlede befolkning)	12,0	11,9	12,1	12,2	11,9	12,4
Fattigdomsrisiko blandt personer i arbejde (% af de beskæftigede)	5,2	5,5	4,9	5,5	5,3	5,3
Personer med alvorlige materielle afsavn ² (% af den samlede befolkning)	2,7	3,6	3,2	3,7	2,6	3,1
Personer med alvorlig boligmangel ³ , efter ejerform						
<i>Ejer med en realkredit eller et lån</i>	1,2	0,9	1,1	1,5	0,5	0,9
<i>Lejer, der lejer til markedspris</i>	5,0	4,8	4,7	5,1	3,6	6,0
Andel af personer i husstande med lav arbejdsintensitet ⁴ (% af personer i alderen 0-59)	10,2	11,9	12,2	11,6	10,6	10,0
Fattigdomsgrænse, udtrykt i national valuta i faste priser*	108815	107205	108491	109962	110964	113538
Sunde leveår (65 år)						
<i>Kvinder</i>	12,9	12,7	12,8	11,9	:	:
<i>Mænd</i>	10,6	11,6	11,0	11,0	:	:
Samlet kompensationsgrad for pensioner ⁵ (65 år)	0,4	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5
Resultater vedrørende opkobling (indeks for digitalisering af økonomien og samfundet - DESI) ⁶	:	:	66,4	71,1	72,4	76,4
GINI-koefficient før skatter og overførsler*	50,6	49,9	51,4	50,7	51,2	:
GINI-koefficient efter skatter og overførsler*	28,1	26,8	27,7	27,4	27,7	:

* Ikke en indikator i resultattavlen

(1) Fattigdomsrisiko: andel af personer med en disponibel ækvivalensindkomst, der ligger under 60 % af den nationale medianækvivalensindkomst.

(2) Andel af personer, som lider afsavn i mindst fire af følgende kategorier: personer, der ikke har råd til at i) betale husleje eller forbrugsregninger, ii) holde deres hjem tilstrækkelig varmt, iii) betale uventede udgifter, iv) spise kød, fisk eller tilsvarende proteinholdig mad hver anden dag, v) holde en uges ferie uden for hjemmet om året, vi) have en bil, vii) have en vaskemaskine, viii) have et farvefjernsyn eller ix) have en telefon.

(3) Andel af den samlede befolkning, der bor i overfyldte boliger og lider af boligmangel.

(4) Personer, som lever i husholdninger med meget lav arbejdsintensitet: andel af befolkningen i alderen 0-59, som lever i husstande, hvor de voksne (ekskl. børn, overfor hvem, der består forsørgerpligt) arbejdede mindre end 20 % af deres samlede arbejdspotentialer i de foregående 12 måneder.

(5) Individuel bruttomedianpension for personer i alderen 65-74 i forhold til individuel bruttomedianindkomst for personer i alderen 50-59.

(6) Fast bredbåndsdækning (33 %), mobil bredbåndsdækning (22 %), hastighed (33 %) og prisoverkommelighed (11 %) — fra den digitale resultattavle.

Kilde: Eurostat, OECD.

Tabel C.5: Resultat- og politiskindikatorer for produktmarkedet

Performance-indikatorer	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Arbejdsproduktivitet (faste priser, pr. ansat, ændring år-til-år i %)							
arbejdsproduktivitet i industrien	10,63	0,42	3,53	0,82	-0,56	-2,24	1,34
arbejdsproduktivitet i bygge- og anlægsbranchen	-5,35	1,10	4,16	3,76	-0,26	-1,00	-0,84
arbejdsproduktivitet inden for markedsmæssige tjenesteydelser	3,86	-0,26	0,84	2,50	1,02	0,98	-0,12
Enhedslønomkostninger (hele økonomien, ændring år-til-år i %)							
i industrien	-7,15	0,08	-0,89	1,14	2,92	4,42	0,87
i bygge- og anlægsbranchen	6,24	-0,64	-1,48	-3,03	1,64	3,10	3,95
inden for markedsmæssige tjenesteydelser	-1,31	0,61	1,73	-1,75	1,29	0,70	1,74
Rammevilkår for erhvervslivet	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Varighed for gennemførelse af kontrakter ⁽¹⁾ (antal dage)	410,0	410,0	410,0	410,0	380,0	380,0	380,0
Varighed for opstart af virksomhed ⁽¹⁾ (antal dage)	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	3,0	3,0
SMV'ers muligheder for banklån ⁽²⁾	na	0,78	na	0,70	0,44	0,98	0,79
Forskning og innovation	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
FoU-intensitet	2,92	2,94	2,98	2,97	2,91	2,96	2,87
Offentlige udgifter til uddannelse i % af BNP	7,10	6,80	7,00	6,90	7,10	7,00	6,90
Personer med en lang videregående uddannelse og/eller ansættelse inden for videnskabelige og teknologiske fag i % af den samlede beskæftigelse	46	46	47	48	48	48	49
Andel af befolkningen med en lang videregående uddannelse ⁽³⁾	28	28	29	29	30	31	31
Andel af unge med en ungdomsuddannelse ⁽⁴⁾	69	70	72	72	73	74	75
Handelsbalance for højteknologiprodukter i % af BNP	-0,18	-0,04	-0,30	-0,13	-0,04	0,17	na
Produkt- og tjenestemarkederne og konkurrence					2003	2008	2013
OECD PMR ⁽⁵⁾ , alle sektorer					1,48	1,35	1,22
OECD PMR ⁽⁵⁾ , detailhandelen					3,00	1,83	1,69
OECD PMR ⁽⁵⁾ , liberale tjenesteydelser					0,87	0,78	0,82
OECD PMR ⁽⁵⁾ , netværksindustrier ⁽⁶⁾					2,05	1,70	1,61

(1) Metoderne til bestemmelse af indikatoren, herunder antagelser, er nøjere beskrevet på <http://www.doingbusiness.org/methodology>.

(2) Det gennemsnitlige svar på spørgsmål Q7B_a. "[Banklån]: Hvis du har anmodet og forsøgt at forhandle om denne form for finansiering inden for de seneste seks måneder, hvad var da resultatet?". Svarene blev kodificeret således: 0 hvis fuld finansiering, 1 hvis størstedelen af finansieringen, 2 hvis kun en del af finansieringen, 3 hvis nægtet eller afvist finansiering og behandlet som manglende oplysninger, hvis ansøgningen stadig behandles eller ved ikke.

(3) Procent af befolkningen i alderen 15-64, som har gennemført en lang videregående uddannelse

(4) Procent af befolkningen i alderen 20-24, der som minimum har gennemført en ungdomsuddannelse.

(5) Indeks: 0 = ingen regulering, 6 = høj regulering. Metoderne til bestemmelse af OECD's indikator for regulering af produktmarkedene er nøjere beskrevet på:

<http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm>

(6) Aggregerede OECD-indikatorer for regulering i den for energi, transport og kommunikation (ETCR).

Kilde: Europa-Kommissionen; Verdensbanken — "Doing Business" (for håndhævelse af kontrakter og tidspunkt for opstart af virksomhed); OECD (for indikatorerne vedrørende regulering af produktmarkedene);

SAFE (for resultatet af SMV'ers ansøgning om banklån).

Tabel C.6: Grøn vækst

Resultater for grøn vækst		2011	2012	2013	2014	2015	2016
Makroøkonomiske							
Energiintensitet	kgoe / €	0,08	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07
Kulstofintensitet	kg / €	0,23	0,21	0,22	0,20	0,19	-
Ressourceintensitet (reciprok værdi af ressourceproduktiviteten)	kg / €	0,50	0,49	0,45	0,45	0,45	0,46
Affaldsintensitet	kg / €	-	0,07	-	0,08	-	-
Energihandelsbalance	% BNP	0,7	0,8	0,3	0,0	0,0	0,0
Vægtning af energi i HICP	%	11,46	11,41	10,31	10,56	11,32	10,15
Forskel mellem ændring i energipriser og inflation	%	4,5	-0,7	0,8	0,7	-5,9	-2,2
Realomkostninger pr. energienhed	værditilvækst (%)	10,4	10,7	10,3	10,1	-	-
Miljøafgifter ift. arbejdsskatter	ratio	0,18	0,17	0,17	0,16	0,17	-
Miljøafgifter	% BNP	4,0	4,0	4,1	4,0	4,0	4,0
Sektormæssige							
Energiintensitet i industrien	kgoe / €	0,06	0,06	0,05	0,05	0,05	0,05
Realomkostninger pr. energienhed i industrien, ekskl. raffinering	værditilvækst (%)	7,1	6,8	6,5	6,0	-	-
Andel af energiintensive industrier i økonomien	% BNP	10,37	10,93	10,34	10,21	9,64	9,87
Elpriser for mellemstore industrielle brugere	€ / kWh	0,10	0,10	0,10	0,10	0,09	0,09
Gaspriser for mellemstore industrielle brugere	€ / kWh	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,03
Offentlig FoU i energi	% BNP	0,06	0,05	0,05	0,04	0,03	0,02
Offentlig FoU i miljøbeskyttelse	% BNP	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Genanvendelse af kommunalt affald	%	41,5	42,1	43,2	45,1	46,3	47,7
Andel af drivhusgasudledninger omfattet af ETS*	%	36,9	34,1	39,1	36,0	32,7	34,7
Energiintensitet i transportsektoren	kgoe / €	0,39	0,37	0,33	0,36	0,34	0,34
Kulstofintensitet i transportsektoren	kg / €	0,97	0,92	0,82	0,88	0,85	-
Energiforsyningsikkerhed							
Afhængighed af energiimport	%	-5,6	-2,2	12,3	12,4	13,4	13,9
Leverandørkoncentration, aggregeret indeks	HHI	9,2	5,3	5,7	7,4	4,8	-
Diversificering af energimixet	HHI	0,26	0,26	0,26	0,27	0,27	0,27

Alle de makroøkonomiske intensitetsindikatorer er angivet som en fysisk kvantitet i forhold til BNP (2010-priser)

Energiintensitet: bruttoindlandsenergiforbrug (i kgoe) delt med BNP (i EUR).

Kulstofintensitet: drivhusgasudledninger (i kg CO₂-ækvivalenter) delt med BNP (i EUR).

Ressourceintensitet: indenlandsk materialeforbrug (i kg) delt med BNP (i EUR).

Affaldsintensitet: affald (i kg) delt med BNP (i EUR).

Energihandelsbalance: balancen mellem energiimport og -eksport, målt i % af BNP.

Energiwægtning i HICP: andelen af "energi"-varer i den forbrugskurv, der bruges til at bestemme HICP.

Forskel mellem ændring i energipriser og inflation: energikomponenten af HICP og den samlede HICP-inflation (årlig ændring i %).

Realomkostninger pr. energienhed: reale energiomkostninger i % af den samlede værditilvækst i økonomien.

Energiintensitet i industrien: industriens endelige energiforbrug (i kgoe) delt med bruttoværditilvæksten i industrien (2010-priser).

Realomkostninger pr. energienhed i industrien, ekskl. raffinering: realomkostninger i % af værditilvæksten i industrisektorerne.

Andel af energiintensive industrier i økonomien: andel af energiintensive industriers bruttoværditilvækst i BNP.

El- og gaspriser for de mellemstore industrielle brugere: forbrugsinterval 500–20 000 MWh og 10 000–100 000 GJ; tal ekskl. moms.

Genanvendelse af kommunalt affald: andel af det kommunale affald, der genanvendes, i forhold til den samlede mængde kommunalt affald.

Offentlig F&U i energi eller miljø: offentlige udgifter til F&U i disse kategorier i % af BNP.

Andel af drivhusgasudledninger omfattet af EU's emissionshandelssystem (ETS) (ekskl. luftfart): på basis af drivhusgasudledninger

(ekskl. arealanvendelse, ændringer af arealanvendelse og skovbrug) som medlemsstaterne har meddelt EEA.

Energiintensitet i transportsektoren: endeligt energiforbrug i transportsektoren (kgoe) delt med sektorens bruttoværditilvækst (2010-priser).

Kulstofintensitet i transportsektoren: drivhusgasudledninger i transportsektoren delt med sektorens bruttoværditilvækst.

Afhængighed af energiimport: nettoenergiimport delt med det indenlandske bruttoenergiforbrug, inkl. forbrug af brændsel til international luft- og skibsfart.

Leverandørkoncentration, aggregeret indeks: dækker olie, gas og kul. En lavere værdi viser større diversificering og dermed en lavere risiko.

Diversificering af energimix: Herfindahl-indekset for naturgas, samlede olieprodukter, nuklear varme, vedvarende energi og fast brændsel.

* Europa-Kommissionen og Det Europæiske Miljøagentur

Kilde: Europa-Kommissionen og Det Europæiske Miljøagentur (andel af drivhusgasudledninger omfattet af ETS); Europa-Kommissionen (Miljøafgifter i forhold til arbejdsskatter og BNP); Eurostat (øvrige indikatorer).

REFERENCER

- Andersen, H. Y. (2015), "Do tax incentives for saving in pension accounts cause debt accumulation? Evidence from Danish Register data", working papers nr. 101, Danmarks Nationalbank.
- Autrup, S., Kramp, P. L., Pedersen, E. H., og Spange M. (2015), "Betalingsbalance, udlandsformue og valutareserve", Kvartalsoversigt, 4. kvartal 2015, Danmarks Nationalbank.
- Bjørnholt, B., Boye, S. og Flarup, L. H. (2016), "Den kommunale styring forud for Folkeskolereformen", Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning.
- Claeys, G., Efstathiou, K. og Schoemaker, D. (2017), "Spotting excessive regional house price growth and what to do with it", Policy contribution, issue no. 26, oktober, Bruegel.
- Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (2017), "Rekruttering", efteråret 2017.
- Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen (2016), "Konkurrence om distribution af medicin", oktober 2016, Valby.
- Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen (2017), "Konkurrencen på realkreditmarkedet", august 2017, Valby.
- De Økonomiske Råd (2017), "Produktiviteten 2017, rapport fra produktivitetsrådet", december 2017.
- Danmarks Nationalbank (2016), "Aktuelle økonomiske og monetære tendenser", Kvartalsoversigt, 1. kvartal 2016, Danmarks Nationalbank.
- Danmarks Nationalbank (2017a), "Balanceret fremgang i dansk økonomi", Udsigter for dansk økonomi, marts 2017.
- Danmarks Nationalbank (2017b), "Privatkunder foretrækker helt kort eller lang rentebinding" Bank og realkredit, balancer, 27. november 2017.
- Danmarks Nationalbank (2017c), "Risici er under opbygning i den finansielle sektor", analyse, november 2017.
- Drehmann, M., Illes, A., Juselius, M. og Santos, M. (2015), "How much income is used for debt payments? A new database for debt service ratios", BIS Quarterly Review, september 2015.
- Europa-Kommissionen (2015), "Report on public finances in EMU 2015", Institutional paper nr. 014, december 2015.
- Europa-Kommissionen (2017a), "2017 SBA fact sheet – Denmark", Luxembourg.
- Europa-Kommissionen (2017b), "Landerapport for Danmark 2017", Arbejdsdokument fra Kommissionen (2017) 90, Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxembourg.
- Europa-Kommissionen (2017c), "Education and training monitor 2017", Bruxelles.
- Europa-Kommissionen (2017d), "EU monitor of macroeconomic imbalances", memo, Bruxelles.
- Europa-Kommissionen (2017e), "Internationalisation of business investments in research and development and analysis of their economic impact (BERD flows)", Bruxelles.
- Europa-Kommissionen (2017f), "Survey on the access to finance of enterprises (SAFE), Analytical Report 2017", Luxembourg.

- Europa-Kommissionen (2017g), "Taxation trends in the European Union: data for the EU Member States, Iceland and Norway", 2017-udgaven.
- Europa-Kommissionen (2018a), "Debt sustainability monitor 2017", Generaldirektoratet for Økonomiske og Finansielle Anliggender, European Economy, Institutional Paper 0[xx]/2018.
- Europa-Kommissionen (2018b), "Digital scoreboard 2018", Bruxelles: Europa-Kommissionen.
- Det Europæiske Miljøagentur (2016), "Environmental taxation and EU environmental policies", EEA-rapport nr. 17/2016.
- Det Europæiske Udvalg for Systemiske Risici, ESRB (2016), "Vulnerabilities in the EU residential real estate sector", november 2016.
- Eurostat (2017), "Comparative price levels for food, beverages and tobacco", Statistics explained, december 2017.
- Fagligt fælles forbund (2017), "Investeringerne i små og mellemstore virksomheder hænger fortsat i bremsen", nyhedsbrev af 20. juni 2017.
- FinansDanmark (2017), "Udlandet finansierer danske boligdrømme", nyhedsbrev af 27. oktober 2017.
- FinansRådet (2016), "Ratepension – betydning af reduktion af fradragsretten", nyhedsbrev af 16. august 2016.
- Gaál, N. (2017), "Nordic heat wave: recent housing market developments in Denmark and Sweden", economic brief, Europa-Kommissionen.
- Greve, J., og Krassel, K. F. (2017), "PISA etnisk 2015, hvordan elever med indvandrerbaggrund klarer sig i PISA-testen og deres holdninger og forventninger til naturvidenskab", Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning.
- Grinderslev, O. J., Kramp P. L., Kronborg A. F. and Pedersen J. (2017), "Financial cycles: what are they and what do they look like in Denmark?", Danmarks Nationalbank, working paper, nr. 117.
- Hviid, S. J. og Kramp, P. L. (2017), "Housing taxation agreement stabilises house prices", Danmarks Nationalbank.
- Hviid, S. J., Hvolbøl, T. S. og Pedersen, E. H. (2016), "Regional aspects of the housing prices", Danmarks Nationalbank.
- Hviid, S. J. og Kuchler, A. (2017), "Forbrug og opsparing i et lavrentemiljø", Working Paper, juni 2017, Nr. 116, Danmarks Nationalbank.
- IEA (2017), "PIRLS 2016 – International Results in Reading", Boston.
- IMF (2016), "Denmark - Selected issues", IMF Country Report nr. 16/185, 31. maj 2016.
- Isaksen, J., Kramp, P. L., Pedersen, E. H., og Spange, M. (2016), "Direkte investeringer", Kvartalsoversigt, 1. kvartal 2016, Danmarks Nationalbank.
- Klein A., Hviid S. J., Hvolbøl T. S., Kramp P. L. og Pedersen E. H. (2016), "Boligprisbobler og fordelene ved en stabiliserende boligbeskatning", Kvartalsoversigt, 3. kvartal, Danmarks Nationalbank.

- Mejding J., Neubert K. og Larsen, R. (2017), "PIRLS 2016", PIRLS 2016, Aarhus Universitetsforlag.
- Undervisningsministeriet (2014), "Aftale om bedre og mere attraktive erhvervsuddannelser", 2. februar 2014.
- Udlændinge- og Integrationsministeriet (2017), "1 000 flygtninge startet på integrationsgrunduddannelse", nyhedsbrev, 2. november 2017.
- Økonomi- og Indenrigsministeriet (2015), "Rapport om mulig dansk deltagelse i det styrkede banksamarbejde", 30. april 2015, København.
- Økonomi- og Indenrigsministeriet (2017), "Økonomisk redegørelse", august 2017, København.
- Finansministeriet (2012), "Finansministeriets metode til beregning af strukturel saldo", memo, 22. november 2012, revideret i maj 2017.
- Finansministeriet (2016), "Effekt ved aftale om planloven", memo, 2. september 2016.
- Finansministeriet (2017a), "Det danske pensionssystem nu og i fremtiden", juni 2017, København.
- Finansministeriet (2017b), "Flere år på arbejdsmarkedet", juni 2017, København.
- Finansministeriet (2017c), "Holdbarhed og generationsmæssig neutralitet", april 2017, København.
- Finansministeriet (2017d), "Vækst og velstand 2025", maj 2017, København.
- Finansministeriet (2018), "Aftale om lavere skat på arbejdsindkomst og større fradrag for pensionsindbetalinger", februar 2018, København.
- Udlændinge- og Integrationsministeriet (2016), "Nyankomne flygtninge er lavtuddannede", nyhedsbrev, 23. maj 2016.
- Erhvervsministeriet (2018a), "Strategi for Danmarks digitale vækst, Danmark som digital frontløber", januar 2018, København.
- Erhvervsministeriet (2017a), "Erhvervs- og iværksætterinitiativer", 12. november, København.
- Erhvervsministeriet (2017b), "Strategi for deleøkonomien", oktober, København.
- Nationalbanken (2017), "Udsigt til fortsat balanceret vækst for dansk økonomi", Kvartalsoversigt, 1. kvartal 2017.
- Pensionskommissionen (2015), "Det danske pensionssystem – internationalt anerkendt, men ikke problemfrit", januar 2015, København.
- Produktivitetskommissionen (2014), "Konkurrence, internationalisering og regulering, analyserapport 2", august 2013, København.
- OECD (2014), "International migration outlook 2014 - Labour market integration of immigrants and their children: developing, activating and using skills", OECD Publishing, Paris.
http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2014-5-en

OECD (2015), "Indicators of immigrant integration 2015: settling in", OECD Publishing, Paris.
<http://dx.doi.org/10.1787/9789264234024-en>

OECD (2016), "OECD Economic surveys: Denmark 2016", OECD Publishing, Paris.
http://dx.doi.org/10.1787/eco_surveys-dnk-2016-en

OECD (2016a), "National Report PISA 2015", OECD Publishing, Paris.
<http://dx.doi.org/10.1787/9789264266490-en>

OECD (2017), "International migration outlook 2017", OECD Publishing, Paris.
http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2017-en

OECD/Det Europæiske Overvågningscenter for Sundhedssystemer og -politikker (2017), "Denmark: country health profile 2017, state of health in the EU", OECD Publishing, Paris/Det Europæiske Overvågningscenter for Sundhedssystemer og -politikker, Bruxelles.
<http://dx.doi.org/10.1787/9789264283343-en>

Regeringen (2016), "Forsyning for fremtiden – en forsyningssektor for borgere og virksomheder", september 2016, København.

Regeringen (2017), "Redegørelse om vækst og konkurrenceevne 2017", april 2017, København.

Schultz-Nielsen, M. L. og Skaksen, J. R. (2017), "Indvandreres uddannelse", working paper nr. 48, Rockwool Fondens Forskningsenhed.

Shapiro, H. (2017a), "Digitalisering og styring inden for FTFs organisationer", FTF.

Shapiro, H. (2017b), "Digitalisering i FTFs medlemsforbund", FTF.

Danmarks Statistik (2017a), "Databrud i arbejdskraftundersøgelsen i 1. kv. 2017", nyhedsbrev, 24. maj 2017.

Danmarks Statistik (2017b), "Hver femte dansker deltager i deleøkonomien", Nyt fra Danmarks Statistik, nr. 266, 22. juni 2017.

Verdensbanken (2017), "Doing business 2018 - reforming to create jobs", World Bank Publications, Washington D.C.

World Economic Forum (2017), "The global competitiveness report 2017–2018".